

Fra Oslo til Beirut og tilbake.

*Hvordan NORWAC utviklede sig fra en
dækorganisation under Palestinakomiteén til en
uafhængig humanitær stiftelse.*

Lærke Ajaaja Madsen Otzen

HIS4090 – Masteroppgave i historie

UNIVERSITETET I OSLO

IAKH – Institutt for Arkeologi, Konservering og Historie

Foråret 2022.

Sammendrag

Denne afhandling undersøger historien og udviklingen til den humanitære organisation Norwegian Aid Committee (Norwac) fra 1983 til 1994, og hvordan denne udviklede sig ud fra solidaritetsorganisationen Palestinakomiteen, i en kontekst af en transnational solidaritet med palæstinenserne. Afhandlingen centrerer sig om hvordan Palkoms første helseteam udviklede sig til oprettelsen af Norwac, med det formål at videreføre arbejdet Palkom havde startet i Libanon, og hvordan eksterne og interne ændringer førte til at et nødvendigt skille mellem det humanitære, som Norwac stod for, og det politiske som Palkom stod for. Afhandlingens analyse placerer Norwac i tre hovedændringer; de politiske ændringer i Libanon, ændringer og nedgangen i New Left i Norge og ændringer i tanken om bistand. De udfordringer Norwac mødte i de formative år og tiden efter, førte til en øget professionalisering og et øget fokus på det sundhedsfaglige der resulterede i interne diskussioner om bistand og diskussioner om selve årsagen til hvorfor de opererede i Libanon. Årsagen, der først bestod af den solidariske handling at støtte PLO og palæstinenserne, ændrede sig til at fokusere på det humanitære og en adskillelse fra det politiske. At adskille det humanitære fra det politiske skulle vise sig at være svært, men det skulle også vise sig at det spillede en afgørende rolle for at Norwac kunne få tilgang til at drive sine projekter i Libanon. I øvrigt, søger afhandlingen at fremme forståelsen for det humanitære/politiske skille, og at politik og bistand længe har været en del af de humanitære organisationers overvejelser og udfordringer.

Forord og anerkendelser

At se tilbage på det foregående år bringer frem både glæde, nysgerrighed og en brat læringskurve. Mest af alt bringer det frem at denne tekst aldrig kunne have været skrevet uden væsentlige bidrag fra en række personer, der har gjort dette til en rejse af lærdom, både akademisk og personligt. Jeg vil derfor først give en særlig omtale til de norske aktivister, læger, sygeplejersker, jordmødre og fysioterapeuter der i en periode har sat sit liv i Norge til side for at rejse til Libanon for at hjælpe de der har mest brug for det. I en tid som nu, demonstrerer de vigtigheden af aktivisme og sundhedspersonale og det er derfor med stor ydmyghed, at jeg nu afslutter mit forsøg på at fortælle en del af deres historie.

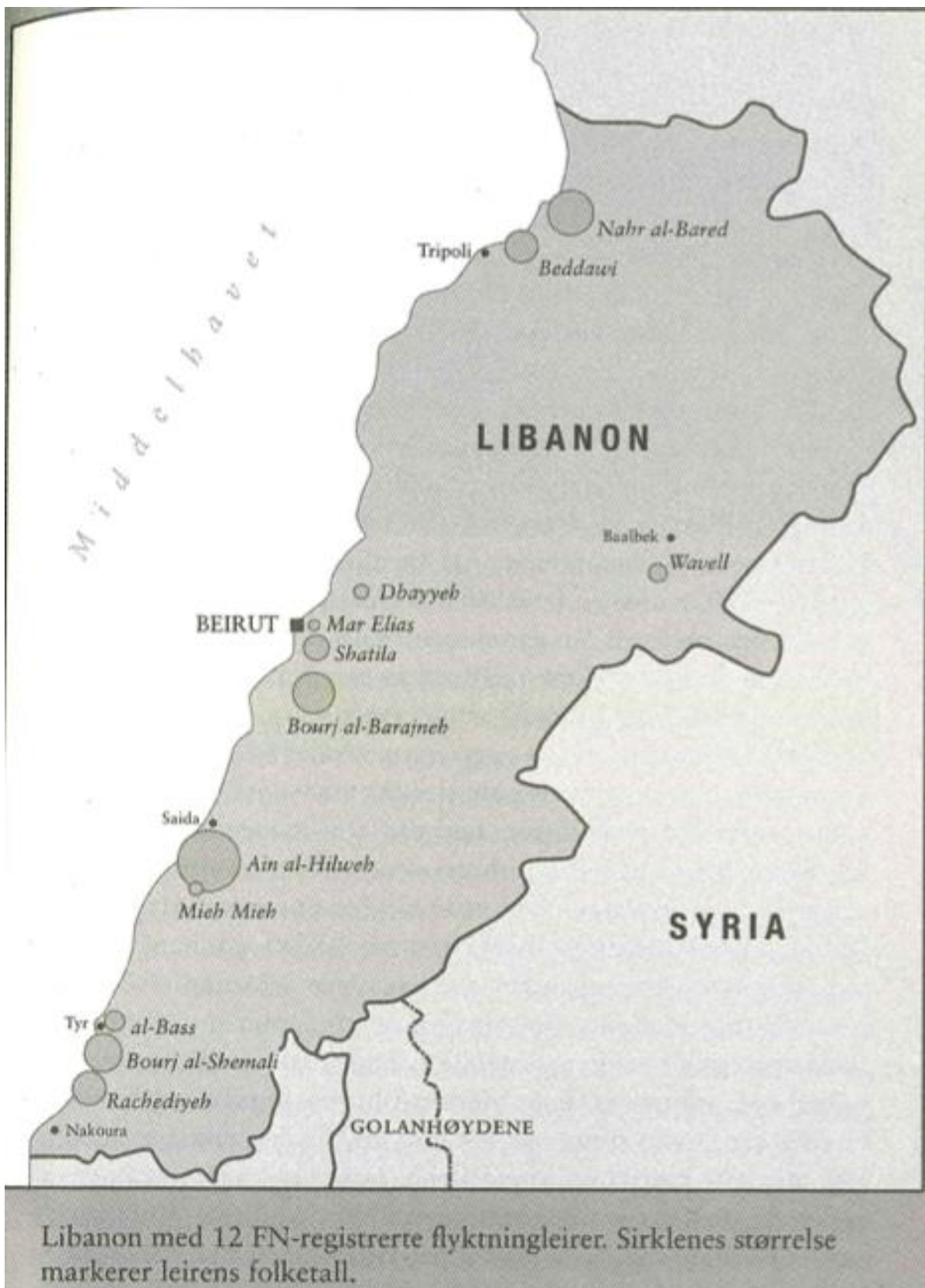
Først og fremmest vil jeg også række en specielt stor tak til min vejleder Toufoul Abou-Hodeib, der hele vejen har haft troen på mig, inspireret mig med sine personlige og akademiske viden om emnet og vejledet mig på rette vej. Denne afhandling havde absolut ikke været det den er i dag, uden dine værdifulde tilbagemeldinger. Ikke mindst, vil jeg udtrykke min største taknemmelighed til de ansatte i Norwac der har lagt absolut alt til rette for at jeg kunne udføre dette projekt. Tak til Solveig Øiestad og Lisa Jeppesen der har været til stor hjælp under hele processen og for at stille deres tid til rådighed. Jeg er også taknemmelig for de aktivister der har ladet mig interviewe dem. Stor tak til Erik Fosse, Synne Holan og Øyvind Sagedal for at berette om jeres personlige historier om Norwac og jeres arbejde. Kjersti Fiveland bør også nævnes. Selvom jeg ikke interviewede Kjersti til projektet, bidrog hun med sin tid, vejledning og viden i startfasen af projektet.

Jeg vil også udtrykke stor taknemmelighed til min familie i Danmark, der under Covid-19 pandemien virkede længere væk end nogensinde før, men som har støttet mig gennem hele processen. Specielt tak til min mor Christina Dorte Allerup Pedersen for altid at lytte, støtte og komme med vigtige indspil. Din uendelige stræben efter at tilegne dig viden inspirerer mig. Også tak til min far John, og mine tre brødre Lucas, Lauritz og Lasse for at have gjort rejsen lidt lettere. Ikke mindst, tak til min partner Håvard Lundkvist for at have holdt ud med mig på denne rejse, og hvis støtte skubbede mig videre, når rejsen virkede lang og uoverkommelig. Til sidst, tak til Morten, Matias og Vermund for at have gjort tiden på læsesalen lidt sjovere.

Lærke Ajaaja Madsen Otzen, 10. juni 2022.

Indholdsfortegnelse

SAMMENDRAG	III
FORORD OG ANERKENDELSER	IV
FORKORTELSER	VII
INDLEDNING	9
EKSISTERENDE FORSKNINGSLITTERATUR	11
METODE OG PRIMÆRKILDER	16
STRUKTUREN TIL AFHANDLINGEN	20
KAPITEL 1: FRA OSLO TIL BEIRUT. NEW LEFT OG PALKOMS FØRSTE HELSETEAM.....	22
FLYGTNINGEKONCEPTET	22
DEN PALÆSTINENSISKE NATIONALBEVÆGELSE	26
DEN NORSKE SOLIDARITETSBEVÆGELSE	29
STARTEN PÅ PALESTINAKOMITÉENS HELSETEAM	32
KAPITEL 2: OVERGANGEN TIL ”SPECIALISTTEAM” – EN NØDVENDIG ÆNDRING.....	36
ISRAEL INVADERER OG PALKOM EVAKUERERER FRA SYDLIBANON	38
PLO EVAKUERER OG SABRA OG SHATILA MASSAKREN	40
EN LØSNING PÅ PROBLEMET?.....	42
NORWAC BEGYNDER	44
KAPITEL 3: UDVIKLINGEN TIL NORWAC UNDER OG EFTER WAR OF THE CAMPS (1985-1987).....	48
SHI’A SAMFUNDET OG AMAL BEVÆGELSEN.....	48
STARTEN PÅ ARBEJDET UNDER WAR OF THE CAMPS.....	50
PÅ JAGT EFTER LIBANESISKE SAMARBEJDSPARTNERE.....	51
<i>Imam Musa-Sadr Foundation (IMSF)</i>	52
<i>Riad al-Assad og Marouf Saad Foundation</i>	53
<i>Martyrstiftelsen</i>	53
AT VÆRE SOLIDARISK ELLER AT VÆRE HUMANITÆR?.....	54
REKRUTTERING OG ET VOKSENDE INTERNATIONALT NETVÆRK.....	57
BISTANDSARBEJDE UNDER WAR OF THE CAMPS	59
OPBYGNING AF INFRASTRUKTUR UNDER OG EFTER WAR OF THE CAMPS	64
KIDNAPNING AF JAN COOLS OG TA’IF AFTALEN	67
KAPITEL 4: NORWACS NYE ROLLE OG UDFORDRINGER I NORGE.....	72
NORWAC PROJEKTER OG FREMADRETTET ARBEJDE.....	73
VIDERE SAMARBEJDE OG NYE KONTAKTER	77
UDFORDRINGER FOR NORWAC I NORGE	83
SOLIDARITETS ORGANISATION ELLER HUMANITÆR ORGANISATION?	88
EN IDENTITETSKRISE FOR NORWAC?	92
KONKLUSION	96
LITTERATURLISTE.....	101
BILAG 1	108

Bilde 1: Kort over Libanon og de 12 FN-registrerte flyktningleire. Copyright: Erik Fosse, *Med livet i hendene. Stemmer fra krigssonen*. Oslo: Gyldendal, 2013. 75.

Forkortelser

AEBU:	The Armenian Educational and Benovelent Union
AKP(m-l):	Arbeidernes Kommunistparti (marxist-leninist)
ANM:	Arab National Movement
AP:	Arbeiderpartiet
FN:	Forenede Nationer
IDF:	Israeli Defence Forces
IMSF:	Imam Musa Sadr Foundation
IRC:	International Rescue Committee
IRCS:	International Committee of the Red Cross
ISF:	Internal Security Forces
LRCS:	League of Red Cross Societies
M-l:	Marxist-Leninist
MAP:	Medical Aid for the Palestinians
MSF:	Medical Sans Frontières
NGO:	Non-governmental Organization
NOMSME:	Norsk Medisinsk Samfunn for Midtøsten
NORAD:	Norwegian Agency for Development Cooperation
NORWAC:	Norwegian Aid Committee
NUPI:	Norsk Utenrikspolitisk Institutt
Palkom:	Palestinakomitéen
PFLP:	Popular Front for the Liberation of Palestine
PGS:	Palestinagruppene i Sverige
PLO:	Palestine Liberation Organization
PRCS:	Palestine Red Crescent Society
PSP:	People's Liberation Army
SF:	Sosialistisk Folkeparti
SISC:	The Supreme Islamic Shi'i Council
SLA:	South Lebanese Army
SUF:	Sosialistisk Ungdomsforbund
UD:	Utenriksdepartementet

UNDP: United Nations Disaster Relief Projekt
UNHCR: United Nations High Commissioner for Refugees
UNIFIL: United Nations Interim Forces in Lebanon
UNRPR: United Nations Relief for Palestinian Refugees
UNRWA: United Nations Relief and Work Agency
UNSCOP: United Nations Special Committee on Palestine

Indledning

Historien til mennesket er fyldt med diasporaer, krigsforbrydelser, flygtninge, interne flygtninge, borgerkrige og inhumane forhold der ikke kun har skabt nye nationale grænser, nye nationalidentiteter men som også har skabt engagement på tværs af landegrænser og nye politiske organisationer der har været med til at præge den transnationale politik og overførslen af ny kundskab mellem to forskellige samfund. Med udbruddet af borgerkrigen i Libanon i 1975 udsendte Palestine Liberation Organization (PLO) en appel til solidaritetsbevægelserne for palæstinenserne om at sende sundhedspersonale til Libanon, og med det blev den norske solidaritetsbevægelse for palæstinenserne, Palestinakomiteén (Palkom), inddraget i helsetjenesten for palæstinenserne i Libanon. Engagementet for de palæstinensiske flygtninge var først begyndt i 1960- og 1970erne, med fremvæksten af New Left partier og en øget transnational aktivisme efter krigen i 1967.¹ Et fåtal af norske aktivister rejste blandt andet til Palæstina, Jordan og Cairo for at få nye idéer men også nye kontakter med de arabiske New Left aktivister, der muliggjorde en overførsel af ny kundskab og viden mellem de to samfund.²

Den humanitære assistance som Palkom bidrog med i samfundet i Libanon var under regi af PRCS (Palestine Red Crescent Society), men helseteamene som Palkom sendte til Libanon som en solidarisk handling skulle møde på flere udfordringer, både i Libanon men også i Norge, der skulle ændre banen for *hvorfor* de sendte ned helseteam. Fra starten af var det solidariske Palkom gjorde i Libanon vigtigere end det humanitære, noget der med tiden skulle vise sig at være udfordrende for at bibeholde arbejdet helseteamene gjorde. Udfordringer som arrestationer og udelukkelse af Libanon på grund af Palkoms politiske profil, skulle betyde at de nu måtte stifte en helt ny organisation der arbejdede med præcis det samme – men uden den politiske profil, og med en tyk streg under det at agere og arbejde som en neutral instans i det humanitære rum i Libanon. Norwegian Aid Committee, fra nu af Norwac, blev stiftet med det formål at videreføre arbejdet Palkom havde startet i Libanon. I stedet for at arbejde med den politiske bagage som Palkom havde, kunne Norwac nu arbejde med en beskrivelse af en humanitær organisation som upartisk, neutral og uafhængig, som var forudsat for at kunne adskille det humanitære fra det politiske. *Hvordan udviklede Norwac sig fra at være at være en*

¹ Haugbølle, Sune. "The New Arab Left and 1967" *British Journal of Middle East Studies* Vol. 44, No. 4 (2017): 499.

² Haugbølle, Sune. «Entanglement, Global History, and the Arab Left» *International Journal of Middle East Studies* Vol. 51, No. 2 (2019): 301-204; 301; Fredriksen, Sigvart Norhov. *Discovering Palestine. How Norwegian Solidarity with Palestine Emerged in the Transnational 1960s*. Kandidatafhandling ved UiO, 2020. 1.

dækorganisation til at blive en uafhængig stiftelse? Hvorfor var det vigtigt at det nyoprettede Norwac absolut måtte skilles fra sin moderopstandelse og dermed skille sig fra det politiske? Siden 1950erne har danske og norske kerneprincipper for bistand været et produkt af den humanitære tanke om upartiskhed og neutralitet. Et af kerneprincipperne har også været at bistanden skal deles ud på modtagerens egne termer, uden nogen politiske eller økonomiske motiver - noget der er forblevet et ideal, men ikke altid en realitet.³ Mit mål er at udforske hvordan en solidarisk handling i form af Palkoms helseteam, udvikler og udskiller sig til at blive den humanitære organisation Norwac. Afhandlingen placerer derfor Norwac i tre hovedændringer; de politiske ændringer i Libanon, ændringer og nedgangen i New Left i løbet af 1980- og 1990erne og ændringer i tanken om bistand. Ændringerne er en del af en større global og transnational ændring, men afhandlingen vælger specifikt at se på ændringerne i Norwac, og dermed Norge. Mere specifikt, så ønsker jeg at demonstrere hvordan begivenhederne i Libanon og Norge, førte til flere udfordringer der var med til at forme og udvikle Norwac som humanitær organisation og hvordan det at måtte skille det politiske fra det humanitære, til enkelte tider kunne være svært, hvis ikke umuligt. Dette er også på trods af at diskursen om New Left forsvinder, så forstætter det solidariske arbejde internt selvom de prøver at genskabe sig som humanitær organisation.

For at gøre det centrerer denne afhandling sig blandt andet med de ydre faktorer i Libanon, udviklingen af solidaritet for palæstinenserne i Norge, Israels invasion af Libanon i 1982, PLO's udelukkelse fra Libanon, i tillæg til Sabra og Shatila massakren samme år og en efterfølgende *War of The Camps* der medførte en akut specialisering og et akut behov for, politisk neutral, tilgang til Libanon for at kunne yde bistand. Med PLO's bortvisning fra først Jordan til Libanon og herfra til Tunesien, førte til at infrastrukturen der før var blevet taget hånd om af PLO og PRCS, var nu de internationale organisationers ansvar at tage hånd om og opbygge den. De ydre faktorer i Norge der påvirkede udviklingen til Norwac omhandlede en opblomstring af en større international solidaritet med palæstinensiske folk og en enorm bistandsindsatsning fra Norge de følgende år. Det medførte at bistandsdiskursen til Libanon ændrede sig markant og noget Norwac efterhånden måtte tilpasse sig. Med stadig flere penge at hente fra Utenriksdepartementet (UD), måtte en professionalisering af Norwac også følge. En udvikling der vidner om en indforstået solidarisk tankegang internt i organisationen, samtidig som der foregik en nedgang i den lokale og globale New Left. Udviklingen

³ Engh, Sunniva. "The 'Nordic Model' in international development aid: explanation, experience and export." I *The Making and Circulation of Nordic Models, Ideas and Images*. Af Haldor Byrkleflot m.fl. New York: Routledge, 2002. 126.

førte dermed til en nødvendig (politisk) professionalisering for at kunne fortsætte at få støtte og tilgang til Libanon. Fordi Norge engagerede sig i de storpolitiske spørgsmål om fredsprocessen i 1991 og 1993, kom bistanden til norske organisationer under en lup, noget der igen medførte en udfordring og en tilpasning Norwac måtte forholde sig til. Noget der til sidst resulterede i en fuldbyrdet skilsmisse fra Palkom i 1994, og et farvel til en indirekte politisk påvirkning af det norske folk. Afhandlingen fokuserer derfor på udviklingen af Norwac i en tidsperiode fra 1983 til 1994.

Derfor, starter periodiseringen af denne afhandling med begyndelsen på den norske solidaritetsbevægelse med palæstinenserne da det først var organiseret gennem Palkom fra 1970, og med det også et større politiske kløft på venstresiden i 1970erne der også afspejlede sig i et brud indad i Palkom, for derefter at følge det første specialistteam nedsendt af Palkom og overgangen fra Palkom til stiftelsen af Norwac i 1983 til Norwacs eget brud med Palkom i 1994. Afhandlingen vælger kun at fokusere på Norwacs arbejde i Libanon, selvom de i 1985 udvidede sit arbejde til Palæstina.⁴

Eksisterende forskningslitteratur

Ved at have et særlig fokus på diskussionen mellem det politiske/humanitære skille og hvor Norwac passer ind i dette, kan være med til at bidrage til den nyere diskussion om at det humanitære er, og ikke kan, separeres fra det politiske.⁵ At mindske det, ellers farlige, skel mellem det politiske og humanitære rum kan være med til at åbne op for en større række af nye muligheder, ikke kun for politikken der fokuserer på humanitærisme, men også for de humanitære organisationer der ellers er bundet til et fast regelsæt om hvordan de skal forholde sig til de kriser de opererer i. For at prøve at opnå de muligheder må der først ske en anerkendelse af politikken bag det humanitære/politiske skille. Ved at placere humanitærisme i det politiske kan derfor medvirke til at forme et større spillerum for hvordan humanitære organisationer kan operere, men det åbner også et vindue for hvordan humanitære organisationer kan være med til eventuelt at reducere antal af ofre, og dermed også reducere antallet af humanitære aktiviteter.⁶

⁴ Her er det også værdt at notere, at det også er første gang de udvidede sit arbejde til også at omhandle andre geografiske områder end Libanon.

⁵ Warner, Daniel. "The politics of the political/humanitarian divide" *International Committee of the Red Cross* Vol. 81 No. 833 (1999): 113.

⁶ Warner, "The Politics of The Political/Humanitarian Divide", 117.

Denne afhandling bygger op om en række historiografiske felter, for at belyse udviklingen og udfordringerne Norwac stod overfor i dele af 1980erne og starten af 1990erne. For at belyse dette beskæftiger denne afhandling sig med forskningslitteratur om den norske New Left og den palæstinensiske nationalbevægelse, sekundærlitteratur om Norwac og forskningslitteratur om humanitære organisationer. Dette gøres for at indsætte Norwac i de hovedændringer af handlinger tager for sig, nemlig ændringerne i New Left, ændringerne i Libanon og ændringerne i bistand der bidrager til at indsætte Norwac i den kontekst de opererede i.

Historikere har ikke beskæftiget sig synderligt med den norske solidaritetsbevægelse med palæstinenserne, men er oftere blevet beskrevet i sammenhæng med den norske New Left eller andre solidaritetsgrupper. New Left var en kollektiv term for den radikale, politiske venstrefløj der voksede frem som et globalt fænomen i 1960erne som en modvægt til 'Old Left', der typisk indebar socialdemokratiske partier, og som var et produkt af et liberalt system. På samme tid fandt der sted en betydelig, og underudforsket, overførsel af tanker og idéer mellem den arabiske venstrefløj og andre politiske venstreorienterede rundt omkring i verden, der politiske aktivister rejste til både Latinamerika, Afrika, Mellemøsten og Europa for at få inspiration til og fra den globale nye venstrefløj.⁷ Dette møde og de udvekslinger der skete på den tid var med til at knytte mennesker og bevægelser sammen og det er her den danske historiker Sune Haugbølle argumenterer for at områdestudie-historikere, må fremme de globale historier og undersøge de tværnationale alliancer og sammenfiltrering af bevægelser og idéer inden- og udenfor regionen.⁸ Det er netop disse globale historier fra venstresiden af handlingen prøver at indramme, ved at fokusere på den norske og palæstinensiske venstreside og hvordan disse har rejst sammen (og hver for sig) og udviklet sig, for at skabe produktet Norwac. I den norske kontekst, så var New Left solidariteten med 'Den Tredje Verden', og mere specifikt palæstinenserne ofte blevet beskrevet af aktivister selv.⁹ Af akademiske bidrag der beskæftiger sig omfattende med den norske solidaritetsbevægelse med palæstinenserne er først Tarjei Vågstøls kandidatafhandling *Den norske solidaritetsrørsla for Palestina, 1967-1986* fra 2007.¹⁰ Her belyser opgaven den norske bevægelse for Palæstina mellem 1967 og 1986, og hvordan Palkom og Palestinafronten organiserede det norske solidaritetsarbejde og hvordan de med succes

⁷ Haugbølle, «Entanglement, Global History, and the Arab Left»: 301-204; Se for eksempel også Sune Haugbølle "The New Arab Left and 1967" *British Journal of Middle East Studies* Vol. 44, No. 4 (2017): 497-512.

⁸ Haugbølle, «Entanglement, Global History, and the Arab Left», 303.

⁹ Lysestøl, Peder og Sjøe, Finn. «Et akutt behov for solidaritet» *Fritt Palestina* Vol. 2 (2019): 6-19, Bygstad, Kjell. «Norsk Midt-Østen politikk og solidaritetsarbeidet for palestinerne.» *Vardøger*, Vol. 29, No. 1 (2004): 172-190.

¹⁰ Vågstøl, «Solidaritetsrørsla for Palestina» Kandidatafhandling ved UiO, 2007.

klarede at ændre den offentlige mening. Vågstøl har derfor et fokus på hvordan den norske udenrigspolitik ændrede sig fra pro-Israel til en moderat pro-Palæstinensisk, noget som er blevet brugt i denne afhandling for bedre at forstå udviklingen og starten på Palkom. Et supplerende element til denne er Sigvart Fredriksens afhandling *Discovering Palestine. How Norwegian Solidarity with Palestine Emerged i the Transnational 1960s* fra 2020.¹¹ Her hævder Fredriksen at de transnationale møder og udvekslinger mellem de aktivistiske New Left-orienterede i Norge og den palæstinensiske nationale bevægelse gjorde at de norske venstreorienterede “opdagede” Palæstina gennem disse møder og udvekslinger. I og med at Fredriksen fokuserer på den transnationale karakter af hvordan solidariteten opstod, og hvordan de transnationale møder var med til at forme norske opfattelser af solidaritet, den Tredje Verden og Palæstina. Fredriksens afhandling er et vigtigt bidrag til forståelsen af de transnationale møder der muliggjorde oprettelsen af Palkoms første helseteam. Imidlertid går Fredriksen ikke i dybden på hverken humanitære transnationale møder eller udviklingen efter 1960erne. Mit mål er derfor at illustrere hvordan denne transnationale virksomhed var med til at forme og lægge til grund for helseteamene og hvordan de udviklede sig til at blive Norwac, med fokus på intern og ekstern udvikling.

Dette leder afhandlingen hen til det historiografiske felt om Norwac. Det akademiske arbejde om Norwac, der undersøger udviklingen denne afhandling tager for sig, er per nu et ubetrådt felt. Derimod findes der anden litteratur der belyser nogle vigtige aspekter af Norwacs historie, som har været essentielle for at forstå Norwac i en større sammenhæng. Litteraturen har derfor været forbeholdt biografier som Erik Fosses egen selvbiografi *Med livet i hendene. Stemmer fra krigssonen* fra 2013 der giver et overblik over deres organisationsarbejde i Libanon og Palæstina fra Fosse selv blev rekrutteret i 1979 til 2014.¹² Fra et rent faghistorisk perspektiv, er denne mere blevet brugt som et understøttende element, og uddybning, af kilderne end faktisk akademisk brug som forskningslitteratur. Bogen fokuserer også på udviklingen fra Palkom til Norwac, men går ikke mere i dybden på det humanitære/politiske skel som denne afhandling berører. Litteraturen om Norwac har da forbeholdt sig til ovenstående bog, eller masteropgaver der primært har fokuseret på det norske udenrigsdepartements bistandspolitik overfor Libanon og/eller hvilken strategi og arbejdsmetode

¹¹ Fredriksen, Sigvart Norhov. *Discovering Palestine. How Norwegian Solidarity with Palestine Emerged i the Transnational 1960s*. Kandidatafhandling ved UiO, 2020.

¹² Fosse, Erik. *Med livet i hendene. Stemmer fra krigssonen*. Oslo: Gyldendal, 2013.

Norwac har brugt for at tilnærme sig de libanesiske myndigheder.¹³ Dermed har forskningen primært taget udgangspunkt i UD's materiale om enten Palkom eller Norwac i Libanon, der har været vigtige for at forstå Norwacs forhold til UD. Dog er Palkom og Norwac ofte blevet refereret til som samme organisation, noget der er eksemplet i Endre Stangebys afhandling fra 2017.¹⁴ Imidlertid er afhandlingen periodemæssigt begrænset til 1985 og fokuserer mere på de storpolitiske spørgsmål og mindre på *hvordan* eller *hvorfor* Norwac udvikler sig som organisation, eller hvordan Norwac skiller sig fra det politiske som denne afhandling forsøger at belyse.

Dette igen leder afhandlingen hen til det sidste historiografiske felt, der berører humanitære organisationer. Af studiet af humanitære organisationer er der de seneste år opstået en enorm interesse i historien til humanitarisme. Det er et studie af et område der er vokset hurtigt og et område der inkorporerer et spekter af emner. Fra Henry Dunant til Internationale Røde Kors, fra antislaveri til missionærimpulser i det 19. århundrede, til flygtningekrisen i det 20. århundrede og et skifte i 1990'erne da humanitarisme "pludselig" bevæger sig ind i den politiske sfære, grundet de humanitære mareridt der opstod post-Den Kolde Krig. Forsker i internationale relationer, Michael Barnett, argumenterer i mod dette ved at påstå humanitære organisationer også før 1990 ikke kun forholdte sig til neutralitet, upartiskhed og politisk neutralitet, da de i hver sin forstand altid har været politiske væsener.¹⁵ Det meste af litteraturen om humanitære organisationer fokuserer derfor på begivenhederne efter 1990, og at nutidige historiske beretninger om humanitarisme efterlader fortid og nutid usammenhængende.¹⁶ Barnett's bog *Empire of Humanity: A History of Humanitarianism* fra 2011 bidrager derfor med til at binde historien, og historien om det humanitære og politiske skel, sammen fra oprindelsen og dermed også udviklingen til humanitære organisationer over længere tid. Siden denne afhandling skal fokusere på udviklingen til Norwac og det politiske/humanitære skille, så er vigtige supplementer til denne nyere forskning der sætter humanitære organisationer under en lup og er med til at fremsætte afhandlingens argument om at det politiske og det humanitære ikke kan skilles.¹⁷

¹³ Pettersen, Mathias Skovli. *Nødhjælp by proxy. Det norske utenriksdepartements nødhjælpspolitikk overfor Libanon, 1975-1982*. Masteropgave ved UiO (2015); Stangeby, Endre. *Samarbeid i strid. Norsk hjelpearbeid under borgerkrigen i Libanon*. Masteropgave ved UiO (2017).

¹⁴ Stangeby, Endre. *Samarbeid i strid. Norsk hjelpearbeid under borgerkrigen i Libanon*. Masteropgave ved UiO (2017).

¹⁵ Barnett, Michael. *Empire of Humanity: A History of Humanitarianism*. Ithaca: Cornell University Press, 2011.

¹⁶ Barnett, Michael. *Empire of Humanity*, 7.

¹⁷ Givoni, Michal. "Beyond the Humanitarian/Political Divide: Witnessing and the Making of Humanitarian Ethics". *Journal of Human Rights* Vol. 10, No. 1 (2011): 55-75; Warner, Daniel. "The politics of the political/humanitarian divide"

Siden jeg ser på norske kilder og den norske side af den humanitære udvikling, så støtter jeg mig på sekundærlitteratur for at vise til hvilke omstændigheder Norwac måtte forholde sig til. Efter 1990erne har der været en overflod af europæiske og nordamerikanske studier af palæstinensiske flygtninge i Libanon, der både indebærer levevilkårene og den juridiske tilstand til flygtningene i Libanon og Libanon som værtsland.¹⁸ Tendensen indenfor litteraturen om de palæstinensiske flygtninge i Libanon har båret præg af en analyse af levevilkårene til flygtningene før, under og efter borgerkrigen, med et fokus på FN-resolution 194 og retten til at vende tilbage.¹⁹ Siden den nyere interesse i historien til humanitarisme, er denne også væltet over i interessen for brugen af humanitær assistance i de palæstinensiske flygtningelejre i Libanon. Her gør afhandlingen brug af flere studier, hovedsageligt feltarbejde som metode, i forskningslitteraturen. Blandt andet antropologen Ilana Feldmans bog *Life Lived in Relief – Humanitarian Predicaments and Palestinian Refugee Politics* fra 2018, der fokuserer på flygtningens liv og politik i store dele af det palæstinensiske eksil. Her vægtlægger hun også humanitarismens politik, og hvordan denne former, ændrer eller forstyrrer geopolitiske uligheder, samt politikken i humanitarismen og hvordan mennesker lever i humanitarismens samfund. Flere antropologer i årene efter 1990 har også udvist en stor interesse for flygtningens liv i lejrene, hvor tendensen har været at fokusere på Shatila eller Ain el-Hilweh, grundet Sabra/Shatila massakren og fordi Ain el-Hilweh er den største palæstinensiske lejr i Libanon. Disse værker er vigtige for opgaven, da Norwac længe har haft sit arbejde i begge lejrene og dermed er dette også et ekstra vidnesbyrd til de medarbejdere der arbejdede for Norwac i tiden før, under eller efter feltarbejdet har fundet sted. Antropologerne Julie Peteet, Diana Allan og Rosemary Sayigh har også skrevet bøger om den palæstinensiske oplevelse i flygtningelejrene i Libanon. Førstnævnte har fokuseret på temaer som sted og identitet med interviews i flygtningelejrene Shatila og Ain el-

International Committee of the Red Cross Vol. 81 No. 833 (1999): 109-118; Belloni, Roberto. "The Trouble with Humanitarianism" *Review of International Studies* Vol. 33 No. 3 (2007): 451-474.

¹⁸ Shibliak, Abbas. "Palestinian in Lebanon and the PLO" *Journal of Refugee Studies* Vol. 10, No. 3 (1997): 261-274; Takkenberg, Lex. "The Protection of Palestine Refugees in the Territories occupied by Israel". *International Journal of Refugee Law*, Vol. 3, No. 3 (1991): 414-434; Suleiman, Jaber. "The Current Political, Organizational, and Security Situation in The Palestinian Refugee Camps of Lebanon." *Journal of Palestine Studies*, Vol. 29, No. 1 (1999): 66-80.

¹⁹ Knudsen, Are, *The Law, the Loss and the Lives of Palestinian Refugees in Lebanon* (2007); Siklawi, Rami "The Dynamics of Palestinian Endurance in Lebanon" *The Middle East Journal*, Vol. 64, No. 4 (2010): 597-611; Siklawi, Rami. "The Palestinian Refugee Camps in Lebanon Post 1990: Dilemmas of Survival and Return to Palestine". *Arab Studies Quarterly* Vol. 41, No. 1 (2019): 78-94; Suleiman, Jaber. "Palestinians in Lebanon and the Role of the Non-governmental Organizations" *Journal of Refugee Studies*, Vol. 10, No. 3 (1997): 397-410; Suleiman, Jaber. "Marginalised Community: The Case of Palestinian Refugees in Lebanon" *Development Research Centre on Migration, Globalisation and Poverty*, (2006): 2-30.

Hilweh.²⁰ Både Diana Allan og Rosemary Sayigh har gennemført feltarbejde i flygtningelejren Shatila.²¹ Alle disse er feltarbejde er baseret på interviews af palæstinensiske beboere af flygtningelejrene, samt giver et kritisk blik til humanitære organisationer eller installationer af andre organisationer i lejren. De er også med til at give et dybdegående indblik i forholdene og udviklingen til flygtningelejrene over tid, og i samme tidsrum, som Norwac arbejdede der og som denne afhandling fokuserer på.

Metode og primærkilder

Selve rammen til afhandlingens metode baserer sig på nyere forskning af det humanitære/politiske skel. Dette skal fungere som et underbyggende element og rammeværk til at se på selve handlingerne og diskussionen indad i Norwac. Til det bruger jeg primærkilder til at se hvordan handlingerne og linjerne flytter sig. Ved brug af primærkilder prøver afhandlingen at sammenvæve et billede af hvordan Norwac i praksis ændrer sig i perioden, og en anden er selve diskussionen internt og hvordan denne ændrer sig.

Humanitærisme er den politiske, økonomiske, og til tider, militære indblanding i en stats interne anliggender, der ofte er begrundet i en transnational moral, som professor i internationale relationer Roberto Belloni, beskriver som et af de mest definerende og mest kontroversielle træk i post-Den Kolde Krig periode.²² Humanitarisme beskriver det verdensbillede, handlinger og de forhåbninger der er med til at bekræfte menneskeheden fælles værdighed uanset race, køn, religion, nationalitet, politisk overbevisning eller andre kontekstuelle omstændigheder. Humanitarisme er derfor mere og mere blevet bekræftet som et politisk og normativt alternativ til det fremherskende Westfalske system, der har præget transnationale relationer i de sidste tre århundreder.²³ Det Westfalske system kendetegnes ved tilstedeværelsen af et internationalt samfund, bestående af suveræne stater med absolut og eksklusiv autoritet over deres territorie. Staterne der indgår i det Westfalske system er alle formelt ligestillet og skal afholde sig fra at indblende sig i hinandens territorier og jurisdiktioner. Her spiller magt hovedkilden til legitimitet indenfor deres indenrigspolitiske autoritet, hvoraf

²⁰ Peteet, Julie. *Landscape of Hope and Despair. Palestinian Refugee Camps*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 2005.

²¹ Allan, Diana. *Refugees of the Revolution. Experiences in Palestinian Exile*. Stanford, California: Stanford University Press, 2014.; Sayigh, Rosemary. *Too Many Enemies. The Palestinian Experience in Lebanon*. London: Zed Books Ltd., 1994.

²² Belloni, "The trouble with humanitarianism", 451.

²³ Belloni, "The trouble with humanitarianism", 451.

Folkeretten er opfattet som et essentielt sæt af normer der har til formål at garantere de suveræne staters fredelige sameksistens.²⁴ I kontrast til dette, så tillader humanitærisme individer eller grupper at spille en vigtig rolle på det internationale niveau, noget der traditionel set var domænet til suveræne stater. Med Geneve konventionen fra 1864 blev de humanitære principper grundlagt, hvilket indebar tanken om upartiskhed, neutralitet og politisk uafhængig. Humanitærismen er derfor med til at udfordre ikke kunne det Westfalske princip om en ikke-indblanding i suveræne staters interne anliggender, men også Geneve-konventionens principper om neutralitet, upartiskhed og politisk uafhængighed.

At skille det humanitære fra det politiske er indenfor en lang tradition i vestlig politisk tænkning, der grundlæggende berører antagelser om hvem vi er og hvordan vi lever.²⁵ Ifølge politologen Daniel Warner hænger dette sammen dybe religiøse undertoner og vigtige politiske konsekvenser.²⁶ Sagt med andre ord, en Realist-tradition hvor politik er ”beskidt” og enhver politisk handling er plettet, og indenfor en given arena, hvor handlingen finder sted er faldet.²⁷ Ifølge dette verdensbillede så er og blev humanitærisme noget der var nødvendigt at holde adskilt fra det politiske. Grunden til det er at humanitærisme, i modsætning til det politiske, ikke involverer sig i national interesse eller magt.²⁸ Neutralitet, upartiskhed og uafhængighed har derfor altid blevet anset som grundstenen i forståelsen af hvordan man skal organisere og arbejde som en humanitær organisation, samt et udgangspunkt for at få tilgang til de lande man som humanitær organisation arbejdede i. Men når en organisation starter ud fra en solidarisk, og dermed også en politisk, tankegang så er det ikke altid lige let at adskille det politiske fra det humanitære. Warner spørger derefter; hvad vil der ske hvis vi begyndte ud fra en ikke-Realist antagelse? Hvad hvis vi begyndte ud fra antagelsen om at politik ikke er ”beskidt” og humanitærisme burde, og ikke kan, separeres fra det politiske?²⁹ Ved at illustrere hvordan disse tanker har formet og udviklet Norwac som organisation og forståelsen af deres arbejde internt, samtidig også hvordan de blev påvirket af både internationale og lokale aktører, har jeg til hensigt at

²⁴ Belloni, “The trouble with humanitarianism”, 451.

²⁵ Warner, “The Politics of The Political/Humanitarian Divide”, 111.

²⁶ Daniel Warner giver eksempel på at basisen for Realist-traditionen kommer bedst til udtryk ved teologien til St. Augustine, hvor der er en falden verden og denne faldne verden er separeret fra *The City of God*. Fordi denne verden er falden, så må enhver menneskelig handling uden indgriben derfor begrænses i sit omfang og kun være bundet til de ”beskidte” anliggender. For en dybere analyse af denne referer Warner videre til: William Connoly, *The Augustinian imperative: A reflection on the politics of morality*. Newbury Park: Sage Publications (1993). Warner, “The Politics of The Political/Humanitarian Divide”, 111.

²⁷ Warner, “The Politics of The Political/Humanitarian Divide”, 111.

²⁸ Warner, “The Politics of The Political/Humanitarian Divide”, 112.

²⁹ Warner, “The Political/Humanitarian Divide”, 113.

producere en analyse der rækker udover kun at kontekstualisere politiske begivenheder i Libanon og Norge. Ved at bruge transnationale historier, har det bidraget til tydeligere se hvordan nordisk bistand også foregår indenfor en bredere ramme end bare nationalstaten og dens område, og som historiker Sunniva Engh påpeger; ”Aid, afterall, crosses borders.”³⁰

Ved at gøre dette, gør jeg brug af arkivmateriale og interviews med nøglepersoner fra Norwac i årene jeg har undersøgt. Arkivmaterialet baserer sig på Norwac’s private arkiv, der befinder sig på deres kontor i Oslo centrum, samt arkivmateriale fra Palestinakomiteén der befinder sig på Arbejderbevægelsens Bibliotek og Arkiv (ABARK) i Oslo. Under Palkoms arkivmateriale i ABARK er der også egne mapper med materiale fra Norwac, og Norwac har derfor ikke et eget arkiv i ABARK, men er underlagt Palkoms arkiv. Dette kan derfor også vises til, at selv på det beaurkratiske niveau kan en fuldstændig skilsmisse mellem det politiske og humanitære ikke ske. Af to gange var jeg at besøge Norwacs kontor i Oslo for at gå gennem det kildemateriale de havde tilgængeligt, og blev mødt med et fuldstændig ukatalogiseret ”arkiv”. Her havde de stillet til rådighed to store flyttekasser tilgængeligt med papirer og dokumenter fra Palkoms første helseteam i 1976 til midten af 2010’erne, med materiale fra både Palæstina, Libanon og deres år i det vestlige Balkan. Materialet i flyttekasserne bar derfor præg af tilfældig placering og usammenhængende sider uden årstal eller anden kontekst, og til tider manglende materiale i visse år. Meget af det materiale der lå i disse flyttekasser var kun nyligt kommet ind på kontoret, da det ellers var noget Erik Fosse havde haft lagret hos ham, da han havde brugt meget af det materiale i kasserne til at skrive hans bog med. Materialet i flyttekasserne har derfor, ikke før nylig, været almen tilgængeligt for den norske offentlighed.

Der hvor der var manglende materiale i Norwacs private arkiv, kunne jeg finde på ABARK. Her var der materiale fra helseteamene, både Palkom og Norwacs, fra 1976 helt op til 2002. I ABARK var der i højere grad katalogiseret, både efter år og helseteam. Dog var der meget jeg ikke havde haft tilgængeligt hvis jeg ikke havde været i Norwacs private arkiv først, så derfor er begge arkiv komplementerende til hinanden i brugen og forståelsen af Norwacs udvikling. Fælles for begge arkiv er at de bestod af rapporter, års- og månedsrapporter, oversigt over helsearbejdere i Libanon, avisudklip relevante for intern læsning, aftaler med samarbejdspartnere, tilstandsrapporter over deres projekter og generelt baggrundsstof for nye helsearbejdere.

³⁰ Engh, “‘The ‘Nordic Model’ in international development aid: explanation, experience and export.”, 138.

Med arkivmaterialet der var tilgængeligt, i tillæg til avismateriale fra Nasjonalbiblioteket fra årene 1983-1994, er jeg sikker på at jeg har været i stand til at vurdere de vigtigste begivenheder og udviklinger relateret til afhandlingens centrale emner. Nasjonalbibliotekets avisdatabase indeholder en stor mængde digitaliserede aviser der var publiceret i den pågældende periode afhandlingen undersøger. Selvom der foregik en større reorganisering og nedgang af partipressen i den norske presse i 1980erne, så er det stadig tydeligt at størstedelen af avisartikler der omtaler Norwac er publiceret i *Klassekampen*.³¹ Siden Klassekampen oprindeligt var ejet af marxist-leninister, var og er det fortsat set på som en venstreorienteret avis. Her skal det også påpeges at Finn Sjøe, der var med til at etablere Palkom også var journalist og i en årerække i 1970erne var redaktør for Klassekampen. I 1980erne og 1990erne arbejdede Sjøe som ”almindelig” journalist for Klassekampen og han er derfor også at se som forfatter på flere af artiklerne der omtaler Norwac i afhandlingen. Avismateriale har været særlig passende for afhandlingen, da de udfordringer og konflikter Norwac stod overfor, ikke kun var op til diskussion indad i Norwac, men også et objekt for fascination for den norske presse, da afhandlingen også gør brug af avisartikler fra Aftenposten, Dagbladet og Rogaland avis.

For at udfylde de dele arkivmateriale eller avisartikler begrænser og få en bedre forståelse for den interne forståelse og udvikling af Norwac, har jeg også gennemført interviews af Erik Fosse og Synne Holan, samt et kortere interview over telefon med Øyvind Sagedal. Erik Fosse, medstifter af Norwac, og Synne Holan har begge været tilknyttet Norwac siden 1983 og til i dag. De har, og har haft, en stor medvirkende effekt på etableringen og den videre udvikling af Norwac og er derfor interessante kilder at kunne have nytte af. Desuden har jeg også haft et kort telefoninterview med Øyvind Sagedal, en aktør under Jan Cools-kidnapningen i 1989, samt koordinator for Libanon i starten af 1990. Alle tre har derfor haft en stor påvirkning og en uddybende intern forståelse for Norwacs udfordringer i tidsrummet jeg ønsker at undersøge.

Siden afhandlingen ofte ser på de større ændringer ved brug af eksisterende forskningslitteratur, bruger jeg primærkilder til at se på selve organisationen og individerne i handlingsrummet og perioden afhandlingen fokuserer på. På grund af afhandlingens omfang og adgang til primært kildemateriale, er der selvfølgelig visse begrænsninger. Siden jeg ikke selv taler arabisk, eller haft mulighed for at rejse til Libanon under pandemien, har jeg været nødt til at fokusere på kildemateriale

³¹ Dahl, Hans Fredrik, *A History of the Norwegian Press, 1660-2015*, Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2016. 180-181.

skrevet på norsk eller engelsk. Rent praktisk, betyder det at det har begrænset specialets mulighed at belyse alle sider af det transnationale netværk og aftaler helsearbejderne i Palkom og Norwac havde oparbejdet sig og som muliggjorde deres arbejde i perioden som afhandlingen undersøger. Jeg har derfor måtte stole på materiale fra Norwacs medarbejdere og de rapporter som omtaler eventuelle samtaler og opfattelser gjort af modparten.

Strukturen til afhandlingen

I tillæg til introduktionen, er denne afhandling struktureret ind i fire dele. Kapitel et giver den historiske baggrund for at kunne håndtere analysen, ved at først at diskutere det palæstinensiske flygtningekoncept, den palæstinensiske nationalbevægelse, samt den norske solidaritetsbevægelse. Ved at se på den transnationale virksomhed der foregik mellem alle tre bevægelser og koncepter, er det med til at give et billede af hvordan Palkoms første helseteam blev en mulighed. Palkoms helseteam ligger til grund for oprettelsen af Norwac og giver derfor et vigtigt indblik i den solidariske og politiske handling, som helseteamene først baserede sig på.

Kapitel to behandler oprettelsen af Palkoms første *specialistteam*, der indeholdte et større medicinsk faglig tyngdepunkt for at imødekomme de eksterne udfordringer i Libanon, som et israelsk angreb i 1981 og herefter fuld invasion i 1982. Invasionen foregik på baggrund af at Israel ville udradere alle PLO's institutioner, hvor Israel, med hjælp fra den kristne maronittiske Lebanese Forces udførte et reelt folkemord i Sabra/Shatila massakren. Israel lykkedes med at få PLO udvist af Libanon, hvor den libanesiske regering herefter udelukkede alle organisationer der var politisk affilieret med palæstinenserne, og dermed også Palkom. Engagementet blandt de internationale organisationer øgede i takt med dette, og en løsning på problemet var at oprette en uafhængig humanitær organisation, Norwac, for at få tilgang til Libanon.

Kapitel tre omhandler udviklingen af Norwac før, under og efter War of the Camps (1985-1987) i Libanon, herunder både opbygningen af infrastrukturen og bistandsarbejdet i Libanon. Kapitlet berører udviklingen til Shi'a samfundet i Libanon og hvordan denne skifter fra at være allierede med palæstinenserne, til at stå i opposition med de. Siden udfordringen med den politiske udelukkelse af Libanon, fik de alle organisationer også besked om at de måtte finde en libanesiske samarbejdspartner for at fortsætte arbejdet i Libanon. En større udvidelse i Norwacs spænd af libanesiske samarbejdspartnere sker derfor i midten af 1980erne, der medførte at Norwac kunne operere i et så

prekært land som Libanon. Det medførte også at flere internationale organisationer kom under Norwac paraplyen. Kapitel tre diskuterer også de interne diskussioner om hvem og hvorledes de skal takle den voksende kløft der var mellem moderorganisationen Palkom og den humanitære organisation Norwac. Til sidst afslutter kapitlet med kidnapningen af den belgiske læge Jan Cools og Ta'if aftalen i 1989 og hvilke konsekvenser det fik for Norwac.

Kapitel fire går ind i starten af 1990erne og diskuterer Norwacs nye rolle, både i Libanon men også i Norge. Først bliver der skitseret for Norwacs projekter og det fremadrettede arbejde, videre samarbejde og nye kontakter for derefter at gå til udfordringerne Norwac stødte på tilbage i Norge. Norwac mødte på en nedslående rapport om deres virke i Palæstina under navn af Heiberg-rapporten.³² Som et resultat af rapporten blev al økonomisk støtte til Norwac koncentreret i UD, og ikke længere NORAD. Dermed fik rapporten omlagt den norske bistand til fordel for enkeltpersoner, der senere skulle udnytte dette for at få en central plads under Oslo-aftalen i 1993. Kapitel fire går også i dybden på diskussionen om Norwac var en humanitær organisation eller om de stadig var et dække for solidaritetsorganisationen Palkom. De interne diskussioner førte også til en bredere diskussion om *hvem* Norwac havde lyst til at være, der til sidst resulterede i en fuldbyrdet skilsmisse fra Palkom rent organisatorisk.

³² Marianne Heiberg var leder for projektet der kritiserede Norwac.

Kapitel 1: Fra Oslo til Beirut. New Left og Palkoms første helseteam.

I løbet af 1960- og 70'erne oplevede norske venstreorienterede en væsentlig periode af radikaliseringsproces, der både indebar transnationale møder og etablering af flere solidariske organisationer. I dette afsnit vil jeg diskutere datidens fremvækst af norske og palæstinensiske solidaritets- og nationalbevægelser, der indebar en udvikling der var nødvendig for at den norske New Left skulle gå gennem en radikaliseringsproces, noget der var en forudsætning for Palestinakomiteens oprettelse i 1970. Den øgede aktivisme og de transnationale møder mellem norske aktivister og palæstinensiske nationalforkæmpere resulterede i Palkoms første helseteam rejste til Beirut i 1976.

Flygtningekonceptet

Den zionistiske immigration til Palæstina siden 1882 og den dertilhørende konflikt mellem den indfødte befolkning og indvandringen af jøder, har produceret den største flygtningebefolkning i verden. Siden Første Verdenskrig havde Palæstina været under det britiske mandat, og i 1947 havde briterne stationeret flere tusinder af soldater i Palæstina for at bevare freden. De britiske soldaterne og diplomater blev stadig udsat for angreb af Zionistiske splintgrupper, og briterne bestemte sig at nok er nok og dumpede ansvaret til det nyetablerede United Nations (UN). De nedsatte da en specialkomité med navnet United Nations Special Committee on Palestine (UNSCOP). På baggrund af en rapport af UNSCOP, blev der i november 1947 vedtaget en resolution om en deling af Palæstina i en jødisk og palæstinensisk stat. Dette betød en international godkendelse og etablering af en jødisk stat, og zionisterne tog derfor et nyt skridt på vej målet om en egen stat.³³ Den første fase af indvandringen af jøder varede indtil 1948 med etableringen af staten Israel og hvad palæstinenserne omtaler som *'al nakba* eller katastrofen, da 720 000 palæstinensere blev tvunget i eksil, grundet en krig mellem den nyetablerede stat Israel og de omkringliggende arabiske lande.³⁴

Antal af flygtninge har været op til diskussion flere gange, ofte præget af propaganda. Israelske talsmænd anslog det til 520 000, mens arabiske talsmænd anslog det til mellem 900 000 og én million. Ca. 100 000 af de blev drevet nordover til Libanon, men siden har det nyetablerede United Nations Relief and Work Agency for Palestinian Refugees in the Near East (UNRWA) anslået at Libanon har

³³ Rogan, Eugene. *Araberne. Historien om det arabiske folk*. Oversat af Gunnar Nyquist. Oslo: Gyldendal, 2011. 293-94.

³⁴ Gelvin, James L. *The Modern Middle East. A history*. New York: Oxford University Press, 2016. 231; Ifølge Eugene Rogan var tallet op imod 750 000. Rogan, *Araberne*, 311.

taget i mod mere end 400 000 palæstinensiske flygtninge, hvoraf halvdelen lever i flygtningelejre.³⁵ Udvandringen skyldes en nøje udtænkt plan om etnisk rensning af det israelske militær og der er derfor ingen præcise eller pålidelige tal på hvor mange palæstinensere der flygtede eller hvor mange som flygtede til Libanon.³⁶ Palæstinenserne blev fordrevet til urolige geopolitiske landskaber, der var præget af kampen om dekolonisering i tiden efter Anden Verdenskrig. Libanon, Jordan og Syrien havde kun nyligt fået status som uafhængige stater og hvert land blev konfronteret med udfordringer relateret til postkoloniale overgange og tilstrømningen af et stort antal flygtninge af palæstinensiske flygtninge, der komplicerede den nylige hævdede suverænitet til landene.

For at opsummere og forberede på en videre analyse af palæstinenserne i Libanon og hjælpearbejdet til samme, er det nyttigt at sammenfatte den historiske udvikling til holdningen til palæstinenserne i Libanon, der har ledt op til de tre hovedudfordringer organisationen Norwac stod overfor. Den første fase (1948-58) havde libaneserne en positiv holdning til at palæstinenserne søgte tilflugt i Libanon, både i befolkningen men også hos regeringen. Tiden her bød på en relativ politisk frihed. Den næste fase (1958-69) var en tid der bød på øget palæstinensisk nationalisme, der også betød at den palæstinensiske modstand etablerede sin første base i Sydlibanon der iværksatte guerillaangreb mod Israel. Dette førte til at den libanesiske regering indførte en streng politik mod de palæstinensiske flygtningelejre og et oprør i lejrene mod de libanesiske sikkerhedsstyrker. Dette tvang regeringen til at underskrive Cairo-aftalen i 1969. Den tredje fase (1969-1982) bød på en kraftig stigning i den politiske, militære og organisatoriske aktivitet hvor PLO opbyggede sin autoritet og andre institutioner, også omtalt som *al Thawra* (revolutionen). Fjerde fase var *War of The Camps* (1985-1987) hvor den libanesiske Amal militi belejrede palæstinensiske flygtningelejre, med begge syrisk-støttede Internal Security Forces og Amal på hver sin side.³⁷ Både tredje og fjerde fase er noget afhandlingen vil komme ind, hvoraf tredje fase skal diskuteres i dette kapitel.

I juli 1948 blev en 60-dages katastrofrehjælps projekt etableret for at koordinere bistand til flygtninge fra den lokale regering og lokale NGO'er under navnet United Nations Disaster Relief Projekt

³⁵ Siklawi, Rami. "The Dynamics of Palestinian Political Endurance in Lebanon" *The Middle East Journal* Vol. 64, No. 4 (2010): 598; UNRWA, "Where we work", 04.06.2022. URL: <https://www.unrwa.org/where-we-work/lebanon>.

³⁶ Waage, Hilde. *Konflikt og Stormaktspolitikk i Midtøsten*. Kristiansand: Cappelen Damm Akademiske, 2013. 131; Siklawi, Rami. "The Dynamics of Palestinian Political Endurance in Lebanon" *The Middle East Journal* Vol. 64, No. 4 (2010): 598.

³⁷ Suleiman, Jaber. "The Current Political, Organizational, and Security Situation in The Palestinian Refugee Camps of Lebanon." *Journal of Palestine Studies* Vol. 29 No. 1 (1999): 68.

(UNDRP).³⁸ November 1948 blev United Nations Relief for Palestinian Refugees (UNRPR) etableret med det formål at skabe en administrativ organisation som måtte kræves til dette formål, samt opfordre til bistand fra de relevante agenturer. De tildelte derfor ansvaret for de palæstinensiske flygtninge i Libanon, Syrien og Transjordan til League of Red Cross Societies (LRCS).³⁹ LRCS fik ansvaret for at ”promote and encourage to the extent deemed necessary the establishment of these reception centres where Palestinian refugees can obtain shelter and assistance”.⁴⁰ Herefter ville lokale myndigheder assistere med etableringen og ansvaret for vedligeholdelse af orden indenfor disse centre. Etableringen af lejrene var formelt set værtslandets ansvar, og forbedringen af lejrene var under de operative organisationers ansvar.

UNRPR blev også etableret med en formodning om at konflikten, og den efterfølgende flygtningekrise, var midlertidig. Grundet mislykkede forhandlinger og manglen på handling mod en politisk løsning måtte de indse at konflikten ikke var så midlertidig længere. Den ottende december 1949 blev UNRWA etableret. Først for en femårig periode og derefter på ubestemt tid. Hovedforskellen mellem UNRWA og UNRPR var, at UNRWA ikke kun skulle bidrage med direkte nødhjælp, men også bidrage til at etablere arbejdsprogrammer som havde til formål at reintegrere flygtningene i de okkuperede områder- og værtslandenes økonomiske liv og derfor hjælpe flygtninge væk fra nødhjælps rullerne.⁴¹

At få UNRWA operativ tog længere tid end planlagt, og de bad derfor om en forlængelse af arbejdet til LRCS. LRCS insisterede på at de kun opererede i krise og nødhjælps situationer og de kunne derfor ikke forpligte sig længere end til 31. december 1949, da det ikke længere ville være en krise eller nødhjælps situation.⁴² UNRPR, hvor alle organisationer var under deres regi, var resolute i deres syn på bistandshjælp. Under et møde i det rådgivende udvalg spurgte en repræsentant fra de arabiske lande om FN-resolution 194 og retten til at vende tilbage, hvortil svaret var at deres arbejde var

³⁸ Schiff, Benjamin. *Refugees Unto the Third Generation: UN Aid to Palestinians (Contemporary Issues in the Middle East)*. Syracuse: Syracuse University Press, 1994. 14.

³⁹ Weighill, Marie-Louise. "Palestinians in Lebanon: The Politics of Assistance". *Journal of Refugee Studies* Vol. 10, No. 3 (1997): 295.

⁴⁰ Feldman, Ilana. *Life Lived in Relief. Humanitarian Predicaments and Palestinian Refugee Politics*. Oakland: University of California Press, 2018. 7.

⁴¹ Takkenberg, Lex. "The Protection of Palestine Refugees in the Territories occupied by Israel". *International Journal of Refugee Law* Vol. 3, No. 3 (1991): 418.

⁴² Feldman, *Life Lived in Relief*, 8.

simpelt; at holde flygtninge i live og lade nogle andre tage sig af det politiske.⁴³ Netop disse spændinger mellem bistand og en vedvarende politisk løsning på flygtningekrisen har, og er, et vedvarende træk i diskussionen om den humanitære tilstand til de palæstinensiske flygtninge.

1951-konventionen der udarbejdede en universel definition af flygtninge blev udarbejdet mellem januar 1950 og juli 1951 der det blev besluttet ikke at inkludere palæstinensiske flygtninge i United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR), hvis de modtog bistand fra UNRWA. ”Provided that the competence of the High Commissioner as defined in paragraph 6 above shall not extend to a person: Who continues to receive from other organs or agencies of the United Nations protection or assistance.”⁴⁴ At under denne bestemmelse vil de palæstinensiske flygtninge miste international beskyttelse, blev ikke taget med i overvejselsen.⁴⁵

De fleste flygtninge blev placeret forskellige steder i Libanon der senere skulle blive de femten officielt anerkendte flygtningelejre omkring de store byer i Libanon, og senere reduceret til tolv UNRWA anerkendte flygtningelejre. Forholdene var forfærdelige og overbefolket, med få muligheder for uddannelse da flygtningene blev nægtet adgang til de libanesiske skoler. I *Konflikt og stormaktspolitik i Midtøsten* af historiker Hilde Henriksen Waage, beskriver hun at lejrene blev strengt kontrolleret af de libanesiske myndigheder, der fremstod som adgangsregulerede ghettoer hvor de palæstinensiske flygtninge måtte have en passerseddel for at komme igennem, og de fleste i lejrene var statsløse, uden arbejdstilladelse.⁴⁶ Dette var til gavn for landbrugs- og industrisektoren, der udnyttede de desperate hårdtarbejdende flygtninge, som fik betalt langt under mindstelønnen.⁴⁷ Den libanesiske stat så på de palæstinensiske flygtninge som et sikkerhedsspørgsmål, og ”as fodder for the then dominant pan-Arab and socialist movements.”⁴⁸ Den libanesiske stat indførte derfor disse strenge restriktioner for flygtningene i lejrene, for at dominere alle aspekter af deres liv gennem

⁴³ Feldman, *Life lived in Relief*, 11.

⁴⁴ Kapitel II, artikel 7, paragraf D. I UNHCR Statuette, UNGA res. 428(V), 3. des. 1949.

⁴⁵ Takkenberg, “The Protection of Palestine Refugees in the Territories occupied by Israel”, 418. Artikel 7, paragraf D har især vist sig som en alvorlig hindring for de palæstinensiske flygtninge der efter at have opholdt sig i et af UNRWA’s operationsområder har forsøgt at søge asyl og beskyttelse som flygtninge andre steder i verden, herunder især i Vesteuropa. Flere vesteuropæiske regeringer fortolker artiklen svært restriktivt. Derfor har meget få palæstinere fået fuld flygtningestatus i Vesteuropa. Takkenberg, “The Protection of Palestine Refugees in the Territories occupied by Israel”, 419.

⁴⁶ Waage, *Konflikt og Stormaktspolitik i Midtøsten*, 224.

⁴⁷ Siklawi, *The Dynamics of Palestinian Political Endurance in Lebanon*, 599.

⁴⁸ Shibliak, Abbas. “Palestinians in Lebanon and the PLO”. *Journal of Refugee Studies* Vol. 10 No. 3 (1997): 262.

1950erne og 1960erne.⁴⁹ En konsekvens af palæstinenserens katastrofe blev klart da etableringen af Arab National Movement (ANM) i 1948, dannet af en gruppe studenter ved American University of Beirut.⁵⁰ Etableringen af ANM passede ind i samtidens billede og højden af den arabiske nationalisme i 1950erne.⁵¹

Den palæstinensiske nationalbevægelse

I årene efter *'al nakba* var majoriteten af palæstinenserne og deres efterkommere i en eksiltilstand i deres respektive værtslande i Mellemøsten, dette mens Israel stadig strammede grebet om deres nyetablerede stat.⁵² Flere vigtige personer skulle blive selve symbolet for den palæstinensiske nationale bevægelse, herunder Yassir Arafat og Khalil al-Wazir (også kaldt Abu Jihad). Arafat og Abu Jihad, etablerede i 1958 sammen med andre palæstinensere i eksil med samme tankesæt, organisationen Palestinian National Movement (*Harakat al-Tahrir al-Filastiniya*), med akronymet Fatah.⁵³ Den politiske linje til Fatah var en revolutionær ideologi, en "catch-all" organisation, der var beregnet masserne.⁵⁴ Arafat, Abu Jihad og deres partnere fastslog principper der var stærkt påvirket af den antikoloniale diskurs og Fatah blev derfor også en konsekvens af Den Kolde Krig, grundet Sovjetunionens sponsorat af flere befrielsesbevægelser der kæmpede mod de vestlige kolonimagter.⁵⁵ Målet for Fatah var at frigøre Palæstina, og for at opnå dette mål måtte der tages i brug væbnet kamp.⁵⁶ Denne tanke var en del af New Left, der også var en "catch-all" for unge intellektuelle og aktivister der ville gentænke fundamentet af kritikken til kapitalisme, imperialisme og demokrati, i lyset af den Kolde Krigs nye verdensorden. New Left, som især i de tidligere koloniserede lande, understregede

⁴⁹ Se bilag 1 for opsummering af de vigtigste foranstaltninger gjort mod de palæstinensiske flygtninge.

⁵⁰ Ahmad al-Khatib fra Kuwait, Hani al-Hindi og Geroge Habash fra Palæstina, 'Abdallah Nasrawi fra Irak og senere Wadie Haddad og Abu Maher al-Yamani fra Palæstina, og Muhsin Ibrahim fra Libanon.

⁵¹ Siklawi, "The Dynamics of Palestinian Political Endurance in *Lebanon*", 600.

⁵² I 1950- og 1960erne blev mere eufemistiske ord brugt om begivenhederne i 1948. Som "voldtægten" (*al-ightisab*), "begivenhederne" (*al-ahdath*), "udvandringen" (*al-hijra*) og "da vi sortnede vores ansigter og drog" (*lamma tsakhamna wa tl'na*). Dette grundet at *al 'Nakba* udgjorde en frygt for at termet gav en varighed til situationen. Se Allan, Diana. *Refugees of The Revolution. Experiences of Palestinian Exile*. Stanford, California: Stanford University Press, 2014. 41.

⁵³ Schanzer, Jonathan. *Hamas vs. Fatah – The Struggle for Palestine*. New York: Palgrave Macmillan, 2008. 17.

⁵⁴ Fredriksen, Sigvart Nordhov. *Discovering Palestine, How Norwegian Solidarity with Palestine Emerged in the Transnational 1960s*. Masteropgave. Institutt for arkeologi, konservering og historie. Universitetet i Oslo, 2020. 20.

⁵⁵ Løvlie, Frode. "Questioning the Secular-Religious Cleavage in Palestinian Politics: Comparing Fatah and Hamas." *Politics and Religion*, Vol. 7 No. 1 (2014): 107.

⁵⁶ Cobban, Helena. *The Palestinian Liberation Organization. People, Power and Politics*. Cambridge: Cambridge University Press, 1991. 24.

et behov for direkte handling. Med direkte handling betød det en konfrontation med de etablerede magter, og en revolution nedefra og op.⁵⁷

I stedet for en samlet arabisk modstand til fordel for Palæstinas befrielse, blev den folkelige befrielsesbevægelse, med den palæstinensiske *fida'iyin* lederen for kampen efter 1967.⁵⁸ I denne periode var der en opblomstring af flere palæstinensiske frigørelses grupper, herunder i forskellige flygtningesamfund. George Habash, medicinstuderende i Beirut, der havde vokset op i nord Palæstina, etablerede en af de største fraktioner inden den palæstinensiske nationale bevægelse, nemlig Popular Front for the Liberation of Palestine (PFLP) i 1967. Denne aktivisme var baseret på den panarabiske ANM, der så på det som en panarabisk kamp og gik derfor ind i tæt samarbejde med Gamal Abdel Nasser.⁵⁹ I 1964 blev Palestine Liberation Organization (PLO) etableret, med sponsorat fra Nasser og ANM. PLO var en paraplyorganisation og fungerede som det institutionelle udtryk for palæstinensisk nationalisme, hvoraf Fatah var den største fraktion indenfor bevægelsen og Yassir Arafat deres leder.⁶⁰ Oprindeligt var PLO ikke en militær organisation, men i perioden fra 1964 til 1968, skulle fungere som fundamentet til den nuværende organisation. I 1969 overtog bevæbnede palæstinensiske grupper PLO's struktur og implementerede flere militære operationer. Dette er også med til at vise Fatahs indflydelse på PLO og deres principielle sager.

PLO var derfor det organisatoriske rammeværk der integrerede alle større palæstinensiske kulturelle, sociale, uddannelses, velfærds, politiske, økonomiske og militære aktiviteter.⁶¹ Efter underskrivelsen af Cairo-aftalen i 1969, en aftale mellem PLO og den libanesiske regering, fik palæstinenserne for første gang lov til at etablere en separat og uafhængig organisation og institution der skulle ivaretage palæstinenserens interesser. Som følge af aftalen fik palæstinenserne og PLO i lejrene kontrol over administrationen og etablerede populære komitéer der skulle tage for sig den daglige ledelse i lejrene. Forskellige palæstinensiske politiske partier blev repræsenteret i hver *lijan sha 'biyyeh* (populære

⁵⁷ Haugbølle, Sune. "The New Arab Left and 1967". *British Journal of Middle East Studies*. Vol. 44 No. 4 (2017): 500; for eksempler se samme.

⁵⁸ Haugbølle, "The New Arab Left and 1967", 502.

⁵⁹ Fredriksen, *Discovering Palestine*, 22.

⁶⁰ Popular Front for the Liberation of Palestine (PFLP), Democratic Front for Liberation of Palestine (DFLP), The General Union of Palestinian Women (GUPW) og andre fagforeninger var også under PLO's paraply. Peteet, Julie. *Gender in Crisis: Women and the Palestinian Resistance Movement*. New York: Columbia University Press, 1991. 29.

⁶¹ Rubenberg, Cheryl A. "The Civilian Infrastructure of the Palestine Liberation Organization: An Analysis of the PLO in Lebanon Until June 1982." *Journal of Palestine Studies*, Vol. 12 No. 3 (1983): 54-55.

komitéer), og dermed vedtog de en form for quasi-repræsentativ pluralisme i lejrene.⁶² Efter 1970 oplevede de en hurtig vækst i den palæstinensiske institutions bygning, alt imens den libanesiske borgerkrig begyndte og centralstatens autoritet blev svækket. De fleste institutioner etableret i Libanon efter 1969 var enten direkte, eller sponsoreret gennem PLO. Siden de blodige opgør under Sort September i Jordan i 1970, blev PLO der havde sit hovedkvarter i Jordan, smidt ud derfra.⁶³ De flyttede da deres hovedkvarter til Vest Beirut, i nabolaget Fakhani. Med PLO's forflyttelse hertil blev det kendt som Fakhani Republic.⁶⁴ Hovedkvarteret til PLO var nu i Libanon og med dette, også de politiske grupper under deres ægide. Beirut blev da epicenteret for PLO's institutionsbygning, og de politiske resultater de opnåede henover 1970erne var væsentlige for institutionsbygningen de havde sat til livs. De opnåede de arabiske stater anerkendelse af PLO som enerepræsentant for det palæstinensiske folk i 1973 og året efter fik Arafat mulighed for at snakke ved FN's generalforsamling.⁶⁵ Det PLO der udviklede sig i eksil i Libanon var et udtryk for protest på vegne af de palæstinensiske flygtninge i lejrene og PLO blev et symbol på deres tilranede hjemland, men også en kilde til stolthed og en legemliggørelse af deres håbe og forventninger.⁶⁶

Efter PLO blev kastet ud af Jordan, kom en ny tilstrømning af palæstinensiske flygtninge til Libanon, nu omkring 300 000. PLO havde begyndt sin kamp mod Israel i Jordan, som de da fortsatte i Libanon. Israel gjorde modaktioner og spændingerne øgede, der endte med Israelsk angreb på to flygtningelejre i 1973, Nahr el-Bared og Baddawi, og igen mod en anden flygtningelejr i Beirut hvor fyre palæstinensere blev dræbt. Den libanesiske hær beskyttede ingen af de palæstinensiske flygtningelejre, noget som skulle gentage sig senere hen.⁶⁷ I øst Beirut var både de fattige og marginaliserede Shi'a muslimer og palæstinensere oprørte over at de libanesiske myndigheder ikke ville beskytte dem mod angreb, og de formede hvad Waage beskriver som en "elendighedsalliance".⁶⁸ Den libanesiske hær fulgte trop, da luftvåbnet begyndte en stærk beskydning af flygtningelejrene i Beirut og forstæderne dertil. Det gik særlig hårdt udover flygtningelejren Burj al-Barajneh, som lå tæt op ad Beirut Lufthavn. Angrebene gik ikke kun udover palæstinenserne, men også de mange Shi'a

⁶² Khalili, Laleh. *Heroes and Martyrs of Palestine. The Politics of National Commemoration*. Cambridge: Cambridge University Press, 2019. 47; Peteet, *Gender in Crisis*, 28.

⁶³ Også kendt som borgerkrigen i Jordan. PLO havde da allerede udviklet sig til at være en mere militær gruppe, noget der var til stor trussel for den jordanske regering.

⁶⁴ Siklawi, "The Dynamics of Palestinian Political Endurance in Lebanon", 603.

⁶⁵ Shiblak, "Palestinians in Lebanon and the PLO", 265.

⁶⁶ Shiblak, "Palestinians in Lebanon and the PLO", 267.

⁶⁷ Siklawi, "The Dynamics of Palestinian Political Endurance in Lebanon", 605-6.

⁶⁸ Waage, *Konflikt og Stormaktspolitikk i Midtøsten*, 227.

muslimer som boede i de sydlige forstæder til Beirut. Samtidig faldt angrebene mod de palæstinensiske flygtningelejre sammen med en række sammenstød mellem palæstinenserne og den libanesiske hær i Arkub-regionen og flere områder i Sydlibanon.⁶⁹

Da borgerkrigen brød ud i 1975 var det derfor ikke kun en trussel mod den interne magtbalance og skrøbelige stat, men desto mere en trussel mod den palæstinensiske overlevelse med faldet af flere flygtningelejre i hænderne på den højreorienterede maronittiske milits, Lebanese Forces, ledet af Gemayel familien, som over tiden knyttede tæt kontakt med Israel.⁷⁰ Flygtningelejre som Tal al-Zataar, al-Naba, Jisr al-Basha og Dubaya, alle i øst Beirut kom under kontrol af Lebanese Forces.⁷¹ Angrebet på flygtningelejren Tal al-Zataar, som vi skal se, var den direkte årsag til at Palestinakomiteen blev involveret i sundhedsaspektet i Libanon.

Den norske solidaritetsbevægelse

I Sigvart Nordhavs masteropgave beskriver han den norske venstrefløjs holdning til palæstinenserne og Israel i efterkrigstiden som ”The Left, through its philo-Zionism, considered Israel to be a beacon of unspoiled civilization in a sea of Arab backwardness, with Arab perspectives generally left uncovered besides narrating their lack of civilization”.⁷² Den norske venstrefløjs holdning til etableringen af staten Israel blev derfor i første omgang godt taget imod. Generelt var der en Israelvenlig politik på det norske Stortinget efter proklamationen af staten Israel i 1948 i de første tiår i efterkrigstiden, dette grundet sympati med jøderne efter information om koncentrationslejrene under Anden Verdenskrig blev alment kendt. Det var derfor kun en lille kreds af nordmænd der var skeptiske til Israel og det staten stod for. Aktivisten Kjell Bygstad understregede at den lille kreds med nordmænd var de som havde egne erfaringer fra området, herunder ham selv og Peter Anker, Norges mangeårige ambassadør i Cairo.⁷³ På samme tid var det også almindeligt at den norske New Left ungdom rejste til Israel og brugte tid i den israelske Kibbutz, landbrugskollektiver der blev hyldet af socialdemokrater for deres de-facto udøvelse af socialisme. Nordhov argumenterer for at dette har

⁶⁹ Siklawi, “The Dynamics of Palestinian Political Endurance in Lebanon”, 607.

⁷⁰ Khalili, *Heroes and Martyrs of Palestine*, 50.

⁷¹ Siklawi, “The Dynamics of Palestinian Political Endurance in Lebanon”, 609.

⁷² Fredriksen, *Discovering Palestine*, 26.

⁷³ Bygstad, Kjell. «Norsk Midt-Østen politikk og solidaritetsarbeidet for palestinerne» *Vardøger*, Vol. 29 No. 1 (2004): 172.

været med til at forankre pro-israelske følelser i den norske befolkning, samtidig så havde flere af de som startede Palestinakomiteén arbejdet i Kibbutz, herunder både Trond Linstad og Finn Sjøe.⁷⁴

En udfordring i fortællingen om Israel og kritikken af samme, faldt sammen med fremkomsten af New Left i Norge. En markant meningsændring kom i kølvandet af seks-dages krigen i 1967, hvor Israel havde gået til krig og okkuperet resten af Palæstina, erobret Sinai fra Egypten og Golanhøjderne fra Syrien og fordrevet yderligere 400 000 palæstinere og senere endte med den famøse FN-resolution 242 der opfordrede til tilbagetrækningen af israelsk militær fra u specificke ”territorier”.⁷⁵ Særligt i vest Europa opstod der efter krigen i 1967 en ny solidaritet, nye forbindelser og en ny aktivisme for Palæstina. Dette fremskyndede derfor nye kontakter mellem arabiske New Left militante, og det europæiske New Left.⁷⁶

Egypten og Syriens massive nederlag førte ikke kun til en øget solidaritetsbevægelse i Norge, men krigen demonstrerede også til PLO at den arabiske protektion vil være utilstrækkelig for at befri Palæstina. Dette medvirkede derfor til at PLO frigjorde sig fra kontrollen og sponsoratet fra Egypten og blev en uafhængig palæstinensisk organisation.⁷⁷ Troværdigheden til Fatah voksede også i denne periode, da det blev klart at deres ideologi, at frigøre Palæstina fuldstændig, blev taget mere alvorligt. PLO og Fatah holdte ikke kun den palæstinenske frigøringskampen i live, men bragte det i centrum.

Tilbage i Norge ændrede politikken sig drastisk inden for New Left bevægelsen. Dette viste sig ved Socialistisk Folkeparti (SF, nu SV) centralstyremøde hvor der var fuld enighed om at afvise en støtteerklæring til Israel. En kløft indad i partiet kom efter at ungdomsforbundet Socialistisk Ungdomsforbund (SUF) havde vedtaget en langt hårdere fordømmelse af Israels angrebskrig, end det SF’s centralstyre havde vedtaget. Kløften i partiet blev kun dybere da ungdomsorganisationen og moderpartiet skilte sine veje i februar 1969, der ungdomsorganisationen herefter adapterede Marxist-Leninist suffikset (m-l) i deres navn, som nu hed SUF(m-l).⁷⁸ Disse ændringer, ikke kun i PLO og

⁷⁴ Interview med Erik Fosse 31.01.2022.

⁷⁵ For en nærmere diskussion af resolution 242, se Gelvin, James. *The Modern Middle East – a history*. New York: Oxford University Press, 2016.

⁷⁶ Haugbølle, Sune. “Entanglement, Global History, and the Arab Left” *International Journal of Middle East Studies*, Vol. 51 No. 2 (2019): 301.

⁷⁷ Løvlie, “Questioning the Secular-Religious Cleavage in Palestinian Politics”, 104.

⁷⁸ Bygstad, *Norsk Midt-Østen politikk og solidaritetsarbeidet for palestinerne*, 177.

Fatah, men i politikken i Norge og New Left begyndte en proces der kritikken af Israel voksede sig større og palæstinenserens sag gav dem en antiimperialistisk diskurs.

Peder Martin Lysestøl, daværende leder for SUF, deltog i "First International Palestine Student Conference" i Cairo i 1967, hvor meningen med deltagelsen var at observere og indtage ny information. Front National de Liberté, tidligere Nationale Front for befrielsen af Sydvietnam, deltog også på konferencen og Lysestøl observerede at de var helt og holdent på palæstinenserens side.⁷⁹ Da Lysestøl returnerede til Norge, oplevede han at der ikke var nok diskussion og information om emnet og Mellemøsten generelt og både SF og SUF tog derfor spørgsmålet op, og endte med kløften mellem sig som beskrevet over. Her var grundstenen lagt og det første møde med palæstinenserens sag i solidaritetsbevægelsen for de aktivistiske nordmænd. Lysestøl skulle derfor vise sig afgørende for etableringen og formeringen af solidaritetsbevægelsen med palæstinenserne i Norge. Efter han returnerede fra et studieophold i Cairo i 1969 atter en gang, etablerede han Arbeidsgruppen for Fritt Palestina. Op mødet var blandet, men Finn Sjøe deltog, som senere skulle blive Palestinakomiteéns første leder. Både Lysestøl og Sjøe havde også etableret personlige forhold til den palæstinensiske sag. Lysestøl havde gennem sin egyptiske kone fået kontakt til flere palæstinensiske ledere og derfor også fået den arabiske tilnærming til konflikten på tæt hold. Sjøe havde, som tidligere nævnt, været en af de som havde rejst og været en del af kibbutz i Israel, før han bagefter indså at han havde taget fejl i Palæstina spørgsmålet.⁸⁰

De første kontakter med den palæstinensiske solidaritetsbevægelse var derfor allerede etableret, og efter et par år med arbejde i Arbeidsgruppen for et Fritt Palestina var det tid for at åbne mere op for solidaritetsarbejdet og oprette en bredere organisation der kunne drive med aktivt arbejde for palæstinenserens sag, og med det blev Palestinkomiteén(Palkom) oprettet i 1970. Palkom, som SF og SUF, fulgte den norske politiske splittelse. I 1973 blev der uenigheder indad i komiteén grundet forskellige syn på socialimperialismen. Et af parolerne til Palkom var at "Bekjemp USA-imperialismen", og i 1975 blev dette ændret til "Bekjemp de to imperialistiske supermagter USA og Sovjet".⁸¹ De tidligere uenigheder blev nu manifesteret og splittelsen blev større. De der var utilfredse med vedtaget brød ud og oprettede i stedet Palestinafronten (Palfront) i 1976. Fra 1970'erne

⁷⁹ Vågstøl, Tarjei. *Den norske solidaritetsrørsla for Palestina, 1967-1986*. Masteropgave ved Universitetet i Oslo (2007): 25.

⁸⁰ Vågstøl, *Den norske solidaritetsrørsla for Palestina, 1967-1986*, 28.

⁸¹ Bygstad, *Norsk Midt-Østen politikk og solidaritetsarbeidet for palestinerne*, 179.

og helt op til 1990'erne blev det norske solidaritetsarbejde præget af en konkurrence mellem Palkom og Palfront. Sidstnævnte fik hurtigt forbindelser til fagbevægelsen og Stortingspartierne i Norge og fokuserede derfor mere på det politiske, hvorimod Palkom fremstod mere som en aktivistorganisation med tætte bånd til Arbeidernes Kommunistparti (AKP(m-l)) og markerede sig i sundhedsarbejdet ved at starte helseteamene der senere skulle bygge grundlaget for oprettelsen af Norwac.⁸²

At palæstinenserne nu fik et indtog i den norske politiske debat er også med til at vise hvordan anerkendelsen af palæstinenserne som en distinkt national gruppe havde udviklet sig.

Før blev palæstinenserne ikke kaldt eller henvist til som *palæstinensere*, men mere som et "arabisk flygtningeproblem".⁸³ I norsk politik var opmærksomheden altså ikke stor, og udviklingen af norsk forståelse for palæstinensisk identitet og kamp kom først efter krigen i 1967, hvor det da ikke kun blev set på som et uløseligt humanitært problem, men nu også som et seriøst politisk problem. Den palæstinensiske nationalidentitet blev nu anerkendt i de politiske kredse i Norge, hvoraf det toppede sig med udenrigsminister Andreas Cappelen fra Arbeiderpartiet (AP) udtrykte i en tale til FN's generalforsamling i 1971 at der ikke kunne opnås en politisk løsning til konflikten i Mellemøsten medmindre rettighederne til *palæstinenserne* blev taget i betragtning.⁸⁴ Fredriksen argumenterer for at denne nye pro-palæstinensiske position opstod da Palæstina blev konceptualiseret indenfor den intellektuelle ramme af New Left's antizionisme, maoisme og global antiimperialisme.⁸⁵ En større storpolitisk debat omkring Mellemøsten, globaliseringen af den palæstinensiske nationalistiske kamp der fik udløb i PLO's og Fatah's popularitet, blev den palæstinensiske kamp nu mere åben og klar for at blive taget imod af vestlige revolutionære antiimperialister.

Starten på Palestinakomiteéns helseteam

Efter borgerkrigen brød ud i Libanon i 1975, sendte PLO en opfordring ud til solidaritetsorganisationer om at sende mediciner og sundhedspersonale til Libanon. Her blev Palkoms første helseteam sat i arbejde af Palestine Red Crescent Society (PRCS), som er en del af PLO. PRCS leverede medicinsk hjælp til det palæstinensiske folk og den palæstinensiske diaspora. Dog var deres

⁸² Fosse, Erik. *Med livet i hendene. Stemmer fra Krigssonen*. Oslo: Gyldendal, 2013. 29. AKP(m-l); Arbeidernes Kommunistparti med tillægsbetegnelse for marxist-leninisterne.

⁸³ Waage, "Norwegians? Who needs Norwegians? Explaining the Oslo Back Channel: Norway's Political Past in the Middle East. Evaluation Report 9/2000." Evalueringsrapport på opdrag fra UD, 2000. NB: min kopi har ikke sidetal.

⁸⁴ Waage, "Norwegians? Who needs Norwegians? Explaining the Oslo Back Channel: Norway's Political Past in the Middle East. Evaluation Report 9/2000." Evalueringsrapport på opdrag fra UD, 2000. NB: min kopi har ikke sidetal.

⁸⁵ Fredriksen, *Discovering Palestine*, 29.

arbejde ikke udelukkende for palæstinensere, da de også behandlede libanesere og andre nationaliteter. PRCS begyndte i Jordan i 1965 og i 1969 vedtog PLO's National Council at institutionalisere PRCS, som siden da har vokset til en stor og multifacetteret organisation, der både har præventiv og helbredende medicinsk arbejde. Palkoms vigtigste samarbejdspartner var Abu Jihad, medstifter af Fatah og i 1978 indgik Palkom en aftale med PRCS og Abu Jihad om at de fra da af kontinuerligt skulle sende helseteam til Libanon.⁸⁶ Fra oktober 1978 arbejdede Palkoms helseteam fast ved en PLO-klinik i en lille landsby i Arkoub-regionen i det sydlige Libanon, og i flygtningelejren Rachediyeh i Sydlibanon samarbejdede de med de svenske Palestinagrupperne (PGS).

Da læge Trond Linstad og sygeplejerske Eldbjørg Holte kom til Libanon i 1976, havde de mediciner

I: Fra venstre: Petter, Trond, Eldbjørg og Bjørg. Petter og Bjørg var Palkoms andet helseteam. Foto: Palkom.

til 20 000 NOK i bagagen og 150 000 NOK de havde fået indsamlet, der skulle gå direkte til PLO.⁸⁷ De havde kommet til det nyåbnede børnesygehus "Nazareth" i Beirut, hvoraf de fleste børn kom fra flygtningelejren Tel al Zataar i Beirut, der samme år havde oplevet en belejring og massakrering af de højreorienterede kristne milits, Lebanese Forces.⁸⁸ Grundet stor

mangel på medicinsk hjælp i området blev det bestemt at Palkom skulle have hovedansvaret for Nasser sygehus, der lå i udkanten af flygtningelejren Bourj al-Barajneh i Beirut, hvoraf aftalen også bestod af at de måtte bidrage med et helseteam hver tredje måned.⁸⁹ I et samlet hæfte af breve og øjenvidner fra Palkoms første til femte helseteam i 1976 til 1978 er samlet i hæftet *For PLO i Libanon: brev fra Palestinakomiteens helseteam*.⁹⁰ I hæftet beskriver de grunden til disse breve; nemlig at de er skrevet for at gøre palæstinensernes sag kendt i Norge, og for at få samlet en større solidaritet til det palæstinensiske folk og PLO.⁹¹ Dette blev også bekræftet af Erik Fosse, medstifter

⁸⁶ Ukatalogiseret arkiv. «Palestinakomiteens intensjon med helseteam Libanon, vedtatt på landsmøtet i mars 1994». Palestinakomiteen, 1994.

⁸⁷ For PLO i Libanon, udgivet af Palestinakomiteen i Norge, 1980. URL: http://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digibok_2017092648054. 5.

⁸⁸ Harris, William H. *Lebanon – a history 600-2011*. Oxford: Oxford University Press, 2012. 236.

⁸⁹ Uden navn, "Palestinakomiteens Helseteam har fått "fast arbeid"» *Klassekampen*, 30. december 1978.

⁹⁰ For PLO i Libanon, «Hva er Palestinakomiteens helseteam?», Udgivet af Palestinakomiteen i Norge, 5.

⁹¹ For PLO i Libanon, «Hva er Palestinakomiteens helseteam?», Udgivet af Palestinakomiteen i Norge, 6.

og daglig leder af Norwac, at formålet for at rejse til Libanon var til dels at deltage i Libanon og yde humanitær bistand, men at den politiske betydning var endnu vigtigere på daværende tidspunkt.⁹² Mange nordmænd fik førstehåndskendskab til palæstinenserne situation og kunne derfor også tage tilbage til Norge og prøve at påvirke norsk politisk og opinion til formål at støtte palæstinenserne sag, og derfor påvirke den Israel-venlige politik der var i datidens norske politik.⁹³ Det solidariske arbejde og udbredelsen af information til det norske folk var dermed fra starten af vigtigere end det humanitære. Dette er noget der skal ændre sig senere, når Israel invaderer Libanon i 1982 hvor solidariteten og den antiimperialistiske agenda kommer i baggrunden, til fordel for det medicinske arbejde.

Ebba Wergeland, læge og kendt Palæstina aktivist rekrutterede Erik Fosse til at rejse til Libanon i juni 1979. Motivationen for ham var ikke direkte knyttet til solidaritetsarbejde da, som han selv påpegede, siden han var nok så ubevidst om palæstinenserne situation indtil han rejste til Libanon for at arbejde. Efter turen meldte Fosse sig ind i Palkom, hvorefter nogle måneder blev han valgt ind i arbejdsudvalget.⁹⁴

Palkom havde flere møder med Abdelaziz Labadi, som var ansvarlig for offentlig helse i PRCS og lederen af PRCS, broren til Yassir Arafat, Dr. Fathi Arafat. Palkom havde derfor allerede en udbredt kontakt med både PLO og de palæstinensiske organisationer i Libanon. PLO's leder Yassir Arafat har også flere gange mødtes med helseteamene til Palkom. Ifølge breve fra Palkoms helseteam har han selv sagt at "Palestinakomiteen har stått skulder ved skulder med det palestinske folket."⁹⁵ Dette vidner også om et stort fokus på, ikke kun det humanitære, men også det politiske, da de som sagt, hovedsageligt var der af solidariske årsager. Dette blev også understreget i indledningen til hæftet; "Men det vigtigste er felles: brevene er skrevet for å gjøre palestinerne sak kjent i Norge, for å få stadig flere her hjemme til å forstå at den kampen palestinerne fører under PLOs ledelse er rettfærdig og fortjener vår støtte».⁹⁶ Solidaritetsarbejdet, eller det antiimperialistiske arbejde, ved at sende helseteam til Libanon blev nu en vigtig del af Palkoms rekrutteringsmuligheder. Størstedelen af rekrutteringen af medlemmer til Palkom, skete gennem helseteamene, hvoraf et flertal af

⁹² Fosse, *Med livet i hendene*, 30.

⁹³ Interview med Erik Fosse, 31.01.2022.

⁹⁴ Fosse, *Med livet i hendene*, 61.

⁹⁵ For PLO i Libanon, «Hva er Palestinakomiteens helseteam?», Udgivet af Palestinakomiteen i Norge, 6.

⁹⁶ For PLO i Libanon, «Hva er Palestinakomiteens helseteam?», Udgivet af Palestinakomiteen i Norge, 6.

medlemmerne i Palkom, blev først rekrutteret som helseteam deltager.

Palkoms største samarbejdspartner PLO oplevede stor vækst og magt i årene efter Cairo aftalen fra 1969. Magten og indflydelsen til PLO bød på beskyttelse, arbejdskraft og øget rigdom indad i organisationen, som da betød flere tjenester for de palæstinensiske flygtninge. Shatila lejren var epicenteret for de forbedringer der skete i denne periode og fungerede også som et hovedkvarter for det palæstinensiske lederskab. Alt dette skulle ændre sig, da Israel invaderede Libanon i 1982. Fire år forinden havde Israel invaderet Sydlibanon, med det formål at ødelægge PLO's militære baser og for at etablere en "sikkerhedszone".⁹⁷ Israel mødte ikke stort modstand da de kørte ind i Sydlibanon. Grunden til det var at Israel allerede havde etableret et samarbejde med South Lebanese Army (SLA), en kristen militis ledet af major Saad Haddad, tidligere officer i den libanesiske hær. Udover at angribe palæstinensiske flygtningelejre, blev libanesere, og især Shi'a muslimske libanesere angrebet. FN-resolution 425 blev vedtaget i 1978, der krævede israelsk tilbagetrækning. Norge sendte fredsbevarende styrker i delegationen United Nations Interim Forces in Lebanon (UNIFIL) til Libanon, med det formål at resolution 425 blev overholdt.⁹⁸ Norske soldaters oplevelse i UNIFIL betød også en yderligere forståelse for konflikten i Mellemøsten, og efterlod flere med et mere nuanceret billede af hvad som foregik og en større interesse for norske medier, der igen bidrog til en ændring i den norske opinion og en øget solidarisk forståelse. Især norske mediers øgede dækning af flygtningelejrene og kampen mellem den israelske hær og PLO's guerillagrupper bidrog til en ændring i den ellers pro-israelske vinkel der før havde rådet i den norske opinion.⁹⁹ Samtidig var der også en øget dækning af Beiruts natteliv og fordrukne norske soldater, og disse fordrukne norske soldater skal være Erik Fosses første møde med de norske UNIFIL-soldater tilbage i Norge.¹⁰⁰

⁹⁷ Waage, *Konflikt og Stormaktspolitikk i Midtøsten*, 233; Allan, *Refugees of the Revolution*, 11.

⁹⁸ Waage, *Konflikt og Stormaktspolitikk i Midtøsten*, 234.

⁹⁹ Waage, "Norwegians? Who needs Norwegians?", 28.

¹⁰⁰ Fosse, *Med livet i hendene*, 27.

Kapitel 2: Overgangen til ”specialistteam” – en nødvendig ændring.

Helseteamene til Palkom arbejdede tre måneder ad gangen uden løn, hvoraf rejse og ophold blev finansieret ved indsamlinger. Indtil 1981 var Palkoms helseteam meget klinikdrevet, der bestod af almenpraksis helsehjælp med undersøgelse af patienter med generelle plager. Selve det beakratiske arbejde i Norge var ikke særlig professionaliseret, hvoraf rekrutteringen og det efterfølgende arbejde foregik indad i den solidariske bevægelse Palkom. Efter et israelsk angreb mod Sydlibanon i 1981, var det første gang Palkom sendte et specialistteam med fokus på krigskirurgi til Libanon. I dette afsnit, vil jeg diskutere og analysere ændringerne i det libanesiske landskab og politik, og den interne diskussion i Palkom og tanken om bistand, for at oprette organisationen Norwac i 1983. Fremover vil opgaven skille mellem *helseteam* og *specialistteam*, hvor *helseteam* henviser til Palkoms helseteam før 1981 og *specialistteam* henviser til de teams der blev sendt ned med større medicinsk og krigskirurgisk formål. Dette er et vigtigt skille, og understreger ændringen i behovet for specialister i Libanon.

Det første specialistteam bestod af operationssygeplejerske Kari Wendt og overlæge Dag Sørli og reservelæge Mads Gilbert som senere får en vigtig rolle i Norwac.¹⁰¹ Hverken Dag Sørli eller Kari Wendt var særlig politisk aktive, eller aktivister for den palæstinensiske sag. Mads Gilbert havde derimod været politisk aktiv på den norske venstrefløj tidligere.¹⁰² Erik Fosse blev leder for specialistteamene og koordinerede disse fra Norge.¹⁰³ At en egen stilling som koordinator for specialistteamene blev oprettet, viser at en professionalisering af det solidariske arbejde begyndte at udvikle sig, men også en adskillelse, fra Palkoms generelle helseteam. Den første gruppe opholdte sig i Sydlibanon i fjorten dage ved al-Bass sygehuset udenfor Tyr, hvoraf gruppen blev afløst af overlæge Asbjørn Igesund, operationssygeplejerske Anne-Marie Igesund og anæstesisygeplejerske Oddvar Hagen, som da senere blev afløst af et nyt team.¹⁰⁴ Deres ophold blev organiseret af PRCS og arbejdet foregik på et PRCS-sygehus. De PRCS-sygehuse med kirurgiske muligheder i Libanon

¹⁰¹ Ukatalogiseret arkiv. «Foreløpig rapport fra det norske kirurgiske kristeteamets virksomhet i Sør-Libanon i tiden 27/7-10/8-81:», Dag Sørli, Kari Wendt, Mads Gilbert. 14. august 1981, Tromsø.

¹⁰² Interview med Erik Fosse, 31.01.2022; Interview med Synne Holan, 07.04.2022.

¹⁰³ Interview med Erik Fosse, 31.01.2022.

¹⁰⁴ Ukatalogiseret arkiv. «Foreløpig rapport fra det norske kirurgiske kristeteamets virksomhet i Sør-Libanon i tiden 27/7-10/8-81:», Dag Sørli, Kari Wendt, Mads Gilbert. 14. august 1981, Tromsø.

er Akka-sygehuset (Beirut), Gaza-sygehuset (Beirut), Haifa-sygehuset (Beirut), Saida-sygehuset (Saida, 40 km. Syd for Beirut) og Al-Bass-sygehuset (Tyr).¹⁰⁵

I en rapport om det norske kirurgiske specialistteams virksomhed i Sydlibanon i tiden 27/7-10/8 1981 til udenrigsminister Knut Frydenlund fra fjortende august 1981 beskriver den første gruppe, bestående af Kari Wendt, Dag Sørlige og Mads Gilbert, hvordan sundhedstjenesten er i Libanon. Her er det solidariske allerede kommet lidt i baggrunden, da de indleder med at de ville komme med nogle enkelte forslag til videre tiltag for at styrke den norske *humanitære* indsats i området.¹⁰⁶ Libanons, og palæstinenserne, civilbefolknings kirurgiske sundhedstilbud bestod af:

- 1) PRCS (Palestinian Red Crescent Society/Palæstinsk Røde Halvmåne)'s forskellige kirurgiske afdelinger og sygehus.
- 2) Libanesiske regeringssygehus.
- 3) Libanesiske sygehus.
- 4) Andre, mindre sygehus drevet af humanitære organisationer.¹⁰⁷

Her kommer det også frem at PRCS betaler en relativt stor sum for at få foretaget mere specialiserede undersøgelser (som computer scanning og avancerede klinisk kemiske prøver) på The American University Hospital, et privat libanesiske sygehus beliggende i Beirut. Dette bevidnede også en mulighed for Palkom (og senere Norwac) at udvide sit arbejde på PRCS-hospitalerne nævnt ovenfor, og dermed også søge om flere penge fra UD til dette formål. I rapporten konkluderede de med at Sydlibanon var et medicinsk katastrofeområde med akut behov for fast stationering af kvalificeret kirurgisk og anæstesiologisk personale, fortrinsvis ved al-Bass sygehuset uden for Tyr. Dermed kunne det faglige niveau med fordel højnes siden der var akut behov for humanitær hjælp, og behovet for kirurgisk behandlingstilbud var stort hos både palæstinenserne og libanesere.¹⁰⁸ Modsat så var dette også noget der har været brug for før 1981, da en palæstinensisk sygeplejerske ved navn Abdel Assis, arbejdede for PRCS mellem 1976-78 beskrev hvordan hans oplæring hovedsageligt var

¹⁰⁵ Palæstinerne opkaldte deres medicinske faciliteter i lejrene, efter byer i Palæstina de måtte forlade i 1948.

¹⁰⁶ Ukatalogiseret arkiv. «Foreløpig rapport fra det norske kirurgiske kristeteamets virksomhet i Sør-Libanon i tiden 27/7-10/8-81:», Dag Sørlie, Kari Wendt, Mads Gilbert. 14. august 1981, Tromsø.

¹⁰⁷ Ukatalogiseret arkiv. «Foreløpig rapport fra det norske kirurgiske kristeteamets virksomhet i Sør-Libanon i tiden 27/7-10/8-81:», Dag Sørlie, Kari Wendt, Mads Gilbert. 14. august 1981, Tromsø.

¹⁰⁸ Ukatalogiseret arkiv. «Foreløpig rapport fra det norske kirurgiske kristeteamets virksomhet i Sør-Libanon i tiden 27/7-10/8-81:», Dag Sørlie, Kari Wendt, Mads Gilbert. 14. august 1981, Tromsø.

førstehjælp og skader. ”Det er det som trengs mest slik forholdene er her nå.”.¹⁰⁹ At der var brug for krigskirurgi og specialistteam var derfor ikke nyt i 1981, men i takt med en øget norsk solidaritet henover 1970erne, øget presseomtale om forholdene i flygtningelejrene og krigsføringer mod de palæstinensiske flygtninge fra 1981-82 gjorde at det norske fokus på specialistteam blev øget.

Fosse uddybede at de rejste ned fordi der var krisetilstande og det medicinske indhold i projektet blev allerede nu vigtigere end det solidariske.¹¹⁰ Både Fosse og Gilbert var på daværende tidspunkt i gang med at uddanne sig indenfor deres specialområde, henholdsvis kirurgi og anæstesi, og deres medicinske ambition og identitet ændrede sig i takt med deres specialistuddannelse. Fosse uddyber at selve solidaritetsarbejdet med Palkoms helseteam var nødvendigt, men i tiden inden Israels invasion i 1982 havde palæstinenserne ikke akut brug for den medicinske ekspertise på almenklinikkerne Palkom arbejdede på, selvom det selvfølgelig var nødvendigt.¹¹¹ Dette ændrede sig efter Israels angreb i 1981, og kan derfor også ses som et vendepunkt og den første udfordring for Palkoms helseteam.

Helseteamene før 1981 var almenpraksis og palæstinenserne (og libaneserne) i Libanon, og specialistarbejdet de nu kunne bidrage med blev ilagt langt større vægt, end almenpraksissen Palkom drev før. Dette er også noget der kommer til udtryk ved specialistteamenes første arbejde ved al-Bass sygehuset i Tyr. Rygterne spredte sig i flygtningelejren at der var mulighed for kirurgiske indgreb og tilbud udover det man normalt havde (en kirurg fra Beirut opererede vanligvis på sygehuset én dag om ugen), og med det kom der en tilstrømning af patienter for at få behandlingstilbud for sine kirurgiske lidelser. Dette uddybes med: ”En må derfor med sikkerhet kunne si at det ligger et stort, udekket skjult behov for kirurgisk tilbud blandt både palestinske og libanesiske sivile i sør-Libanon.”.¹¹²

Israel invaderer og Palkom evakurerer fra Sydlibanon

Efter et attentatforsøg på den israelske ambassadør Shlomo Argov i London af terroristgruppen Abu Nidal, brugte Israel det som grundlag til at invadere Libanon i 1982, også kaldet Operation Fred i

¹⁰⁹ For PLO i Libanon, «Arbeidskameraten vår, Abdel Assis. Sjukepleier og frigjørings soldat.» Udgivet af Palestinakomiteen i Norge, 37.

¹¹⁰ Interview med Erik Fosse 31.01.2022.

¹¹¹ Interview med Erik Fosse 31.01.2022.

¹¹² Ukatalogiseret arkiv. «Foreløpig rapport fra det norske kirurgiske kristeteamets virksomhet i Sør-Libanon i tiden 27/7-10/8-81:», Dag Sørli, Kari Wendt, Mads Gilbert. 14. august 1981, Tromsø.

Galilæa.¹¹³ Israel havde tre mål; at få PLO ud af Libanon og ødelægge deres militære styrke, at få de syriske styrker ud af Libanon og få dannet en alliance med den kristne maronitfraktions leder Bashir Gemayel. Israels invasion i juni 1982, og de mål som de prøvede at opnå, bød på en total ligegyldighed af menneskeliv, da de indledte invasionen med et morderisk bombardement af Sydlibanon og vest Beirut. Efter seks uger med kraftig beskydning, var hele PLO's infrastruktur ødelagt, flere lejre var nærmest jævnet med jorden og tusinder af civiles liv havde gået tabt.¹¹⁴ PLO gik med til at evakuere, med en præmis om at intern beskyttelse skulle ydes til de civile palæstinensere.

Palkom der til da havde arbejdet ved den palæstinensiske flygtningelejr al-Bass ved Tyr, flyttede deres specialistteam til flygtningelejren Bourj el-Chemali, også uden for Tyr. De palæstinensiske flygtningelejre var et åbenbart mål for den israelske invasion, da dette ville svække PLO's infrastruktur og udradere deres militære baser i Sydlibanon. Den fjerde juni 1982 blev flygtningelejren Bour el-Chemali i Sydlibanon luftbombet af Israel, der også senere skulle invaderes af israelske tanks. Palkoms specialistteam opholdte sig i lejren, og måtte derfor evakueres hurtigst muligt. Efter en kompleks evakueringsproces, blev det norske specialistteam kørt til Israel i en UNIFIL bil, hvor de blev mødt af personale fra den norske ambassade i Tel Aviv og derfra videre til Norge.¹¹⁵ Palkoms "almindelige" helseteam måtte på grund af invasion nu flytte nordover og til flygtningelejren Nahr el Bared.¹¹⁶ Da Palkoms helseteam etablerede sig i Nordlibanon, og specialistteamene fortsatte sit arbejde i vest Beirut havde Palkom pludselig to typer helsearbejde. Et vigtigt skille sker derfor også her, og behovene palæstinenserne og libanenserne stod overfor blev manifesteret i skillet i henholdsvis helseteamet og specialistteamet Palkom sendte ned. Der sker dermed et skille i solidaritet og humanitær organisering, da den solidariske del af helseteamene blev udtrykt ved deres klinikker i Nordlibanon, hvoraf den humanitære organisering og en mere målrettet medicinsk specialisering kom til udtryk i vest Beirut og Sydlibanon.

Efter Israels invasion af Sydlibanon i 1982 måtte flere humanitære organisationer, inklusiv Palkom og deres samarbejdspartner PRCS, afslutte alle opdrag der. En ændring i behovet for specialistteam

¹¹³ Allan, *Refugees of the Revolution*, 11; Rogan, *Araberne*, 475; Waage, *Konflikt og Stormaktspolitik i Midtøsten*, 235-36.

¹¹⁴ Allan, *Refugees of the Revolution*, 11.

¹¹⁵ Fosse, *Med livet i hendene*, 84.

¹¹⁶ «Ukatagoliseret arkiv. Palestinakomiteens intensjon med helseteam Libanon, vedtatt på landsmøtet i mars 1994». Palestinakomiteen, 1994.

blev nu endnu større, og Palkom fortsatte at sende flere specialistteam til Libanon, selvom deres midlertidige evakuering fra Sydlibanon. På grund af invasionen sendte Palkom seks specialistteam til Libanon i en periode fra juni til september 1982 og fokuset blev nu rettet mod vest Beirut.¹¹⁷ Sårede palæstinensere og libanesere havde behov for specialistteam til skaderne de blev påført, og siden Palkoms specialistteam bestod af kirurger, anæstesilæger og operationssygeplejerske, fik de det. Gennem Palkoms samarbejde med PRCS, blev Palkoms første specialistteam efter invasionen i 1982 sat i kontakt med International Committee of the Red Cross (IRCS), og i samarbejdet med IRCS prøvede de flere gange at sende udstyr og personale ind i vest Beirut uden held. Da de endelig kom ind i vest Beirut, gennem et filmteams kortege af biler, blev de sendt direkte til Gaza-sygehuset der lå nord i flygtningelejren Shatila og Akka-sygehuset syd i lejren.¹¹⁸ Som tidligere beskrevet, så var alle disse sygehuse drevet af PRCS.

PLO evakuerer og Sabra og Shatila massakren

August 1982 nåede volden toppen, troede man. Israel gennemførte et enormt flyangreb der foregik i elleve timer, med flere tusind ton bomber der faldt ned over vest Beirut. Efter pres fra Washington fik Ronald Reagan overtalt Menachem Begin i Israel om at stoppe kamphandlingerne. En kompleks våbenhvile aftale blev fremforhandlet og med i aftalen var at PLO skulle trække sig ud af Libanon, og PLO's soldater blev spredt for vinden i de forskellige omkringliggende arabiske lande. PLO's ledelse og Arafat rejste den tredivte august 1982 til Tunesien og etablerede nu sit hovedkvarter her, længere væk fra Palæstina end nogensinde før.¹¹⁹ Den materielle og ideologiske krise som flygtningene står overfor i dag bliver ofte sporet tilbage til da PLO blev kastet ud af Libanon i 1982, som markerede afslutningen på en hidtil uset periode med politisk overtag og institutionsopbygning for palæstinensere i Libanon.

Efter PLO's afgang fra Libanon oplevede palæstinensiske flygtninge flere rystende begivenheder der skulle lægge grundlaget for Palkoms videre arbejde. For det første så var PLO's evakuering og bortvisning af Libanon med til at den sociale, uddannelsesmæssige og medicinske tjenester de før havde stillet til rådighed for de palæstinensiske flygtninge, og libanesere som trængte det, kollapsede

¹¹⁷ Arbejderbevegelsens arkiv og bibliotek (ABARK). Boks: AAB/ARK-2787/Da/L0009/0001 - «Palestinakomiteen i Norge» Mappe L0009. Undermappe 0001 navngivet «Oversikt over helsearbeiderne til Libanon». «Oversikt over helsearbeidere til Libanon fra 1976 til 1985».

¹¹⁸ Fosse, *Med livet i hendene*, 86.

¹¹⁹ Rogan, *Araberne*, 476-78.

Billede 3: Kort over Sabra og Shatila der ligger lige ved siden af hinanden. Nord for lejren ligger Fakhani Republic, hvor PLO havde sine kontorer. Copyright: Erik Fosse, *Med livet i hendene. Stemmer fra Krigssonen*. Oslo: Gyldendal, 2013. 91.

fuldstændig efter 1982. Denne kollaps faldt sammen med en splittelse indad i PLO, som også havde en dyb indvirkning i livet i flygtningelejrene. En anden rystende begivenhed fandt sted bare to uger efter PLO's tilbagetrækning og udelukkelse af Libanon, nemlig Sabra og Shatila massakren.¹²⁰ Under påskud af at den nyvalgte libanesiske præsident Bashir Gemayel blev dræbt i et bombeangreb i falangisternes hovedkvarter i øst-Beirut i september 1982, krævede falangisterne hævn. Israelsi Defence Force (IDF) gik ind i vest Beirut, og etablerede sig rundt om Sabra og Shatila hvor de havde næsten fuldt indsyn til lejren og mulighed for at snigskytte.¹²¹ Med hjælp fra IDF gik den libanesiske højreorienterede maronittiske milits, Lebanese Forces, ind i

lejren og brutalt henrettede hundredvis af civile palæstinensere og libanesere. Gemayel var ikke bleg for at understrege at palæstinenserne måtte ud, herunder også at palæstinenserne nærvær i Libanon var midlertidigt.¹²² Massedrabene, og hvad der senere er anerkendt som et folkemord, var reaktionen på det attentat som dræbte falangisternes leder.

Det medicinske arbejde foregik nu næsten kun ved Gaza eller Akka-sygehuset i Shatila lejren, hvor helsearbejderne var udsat for massivt pres, ikke kun med de mange sårede og døde, men også fordi mange interne flygtninge søgte tilflugt i hospitalerne. Al udenlandsk helsepersonale blev ført ud af Sabra af Lebanese Forces, udover en læge og en sygeplejerske der kunne blive i intensivafdelingen. Helsearbejderne blev ført nedover hovedgaden i lejren, Rue Sabra.¹²³ Ellen Siegel, der arbejdede i Sabra under massakren for PRCS og omtaler både norske helsearbejdere og den norske ambassadør i sine vidneberetninger, beskrev gåturen nedover Rue Sabra sådan her: "As we continued marching

¹²⁰ Allan, *Refugees of the Revolution*, 11.

¹²¹ Sayigh, Rosemary. *Too Many Enemies. The Palestinian Experience in Lebanon*. London: Zed Books Ltd., 1994. 117.

¹²² Gemayel, Bashir "Palæstinernes nærvær i Libanon er midlertidigt". *Dagbladet*, 25.08.1982.

¹²³ Siegel, Ellen. "After Nineteen Years: Sabra and Shatila Remembered.". *Middle East Policy*, Vol. 8 No. 4 (2012): 93-94.

down Rue Sabra, we saw dead bodies lying along the sides of the street; som were old men, shot point-blank in the temple.”.¹²⁴ Da de kom til enden af lejren så de at alle huse var ødelagt, alt var bulldozet ned og helsearbejderne blev ført videre til en skudramt væg. Rifler blev vendt mod de, men som i en film, kom en IDF-soldat løbende og beordret militssoldaterne til at stoppe den forestående henrettelse af udenlandske helsearbejdere. I stedet skulle de alle forhøres, og efter forhøret blev de mødt af flere falangistsoldater der insisterede på at ”take a pretty Norwegian nurse away with them”,¹²⁵ noget kan tyde på at det var fysioterapeuten Elisabeth Bering der arbejdede for Norsk Folkehjelp i Shatila, de prøvede at bortføre.¹²⁶ Efter ”forhøret” blev de transporteret til den amerikanske ambassade, og herfra videre til deres respektive lande. Efter massakren var der et stort engagement blandt norsk presse, hvor både den norske journalist Odd Karsten Tveit og Aftenposten journalist John Harbo rapporterede tilbage til Norge om de umenneskelige efterlevn af massakren, hvor både kvinder og børn var blevet dræbt, lig stank, mænd tortureret og bunker af lig rundt om i lejren.¹²⁷

”Jeg kunne ikke slutte å engasjere meg i palestinerne sak etter dette. Tvert imot – jeg måtte øke engasjementet”.¹²⁸ Erik Fosse der, ligesom pressen og andre organisationer i Libanon, så skulle invasionen og Sabra/Shatila massakren være et startskud for øget fokus på det humanitære og medicinske engagement for palæstinenserne i Libanon. Engasjementet blandt internationale organisationer øgede i takt med udelukkelsen af alle organisationer affilieret med palæstinenserne og begivenhederne i 1982-3 ændrede bistandsdiskursen omkring palæstinenserne i Libanon markant. Et folk der indtil da havde lykkedes med at etablere dem selv som frihedskæmpere i 1970erne, hellere end bare at blive stemplet som flygtninge, blev transformeret til ofre.¹²⁹ Hvor før bistanden og deres helseapparat var blevet kanaliseret gennem PLO og PRCS, måtte nu blive afhængige af international bistand. Dermed blev de palæstinensiske flygtninge nu objekter for, i stedet for deltagere i, nødhjælp.

En løsning på problemet?

Alle humanitære organisationer der havde arbejdet i Beirut, inklusiv Palkom og PRCS, måtte afslutte alle opdrag i Libanon. Først i efteråret 1982 var det muligt at sende helseteam til Akka-sygehuset.

¹²⁴ Siegel, “After Nineteen Years”, 94.

¹²⁵ Siegel, “After Nineteen Years”, 95.

¹²⁶ Fosse, *Med livet i hendene*, 98.

¹²⁷ Harbo, John «Kvinner og barn slaktes ned» *Aftenposten*. 20.09.1982.

¹²⁸ Fosse, *Med livet i hendene*, 99.

¹²⁹ Weighill, “Palestinians in Lebanon.”, 301

Siden Gaza-sygehuset ikke længere var muligt at operere i, gik de i gang med arbejdet i en klinik samme sted. Samtidig blev det stadig vanskeligere at komme sig ind i Libanon. Det libanesiske konsulat i Oslo mistede alle rettigheder til at udstede visum og det samme gjorde ambassaden i Stockholm. Beskeden lød på at kun organisationer der samarbejdede med en libanesiske organisation kunne sende helsearbejdere til Libanon. Alt og alle der var affilieret med PLO blev udsat for arrestationer, husundersøgelser og dermed i fare. Siden de libanesiske myndigheder havde stemplet Palkom som en politisk organisation der var affilieret med PLO var de ikke længere velkommen. For at fortsætte arbejdet i Libanon måtte Palkom få en libanesiske partner, og ikke kun samarbejde med PRCS som var under PLO.¹³⁰ Diskussionen indad i helse- og specialisteamene i Palkom handlede til dels om det medicinske faglige tyngdepunkt versus det solidariske aspekt som helseteamene indtil nu havde handlet under.¹³¹ Den solidariske tanke gik da hellere hen mod at drive medicinske hjælpearbejde på et mere professionelt medicinske niveau, altså en mere pragmatisk tilgang til det humanitære arbejde i Libanon. Dette ville selvfølgelig være en fordel, siden Palkom der var stærkt affilieret med PRCS og dermed palæstinenserne's rettigheder og PLO, og hvis de tog en mere pragmatisk tilgang til arbejdet i Libanon, ville de have mulighed for at få adgang til Libanon. På samme tid havde Palkom et politisk program der tilsagde at de gav fuld støtte til palæstinenserne's frigørelses kamp, som vil betyde at de ville være udelukket at kunne opbygge samarbejdspartnere i Libanon.¹³² Det politiske i den solidariske handling, som Palkom først var der for, begynder nu at forsvinde. De ydre faktorer i Libanon, sammen med et internt ønske om professionaliseringen af det medicinske faglige arbejde, gjorde at det humanitære nu kom i vejen for det politiske aspekt.

Fra samme år havde Palkom planer om også at sende helseteam til Palæstina. Mustafa Abid, PLO's informationsmedarbejder, foreslog at de skulle tage til Umm al-Fahm, nord i Palæstina og helseteamene kunne derfor rapportere om situationen inde i Palæstina.¹³³ Her understregede Abid vigtigheden ved at holde lav profil, hvorved Fosse svarede at det var få der vidste om planen og at de allerede havde rekrutteret en læge og en sygeplejerske til opdraget.¹³⁴ Vigtigheden af at holde lav profil skulle vise sig som en motiverende faktor for at oprette Norwac.

¹³⁰ Interview med Erik Fosse 31.01.2022; Interview med Synne Holan 07.04.2022.

¹³¹ Interview med Erik Fosse 31.01.2022.

¹³² Interview med Erik Fosse 31.01.2022.

¹³³ Selvom der er snak om at udvide til Palæstina i 1983, er det først i 1985 Norwac sender sit første team dertil.

¹³⁴ Fosse, *Med livet i hendene*, 63.

Norwac begynder

Efter at Fosse havde et møde med Utenriksdepartementet (UD) og Hans Vilhelm Longva, UD's specialrådgiver for Mellemøsten, udtrykte støtte og samarbejdsvilje til en uafhængig ny organisation med lavere politisk profil, der dermed kunne arbejde friere end under Palkom.¹³⁵ Problematikken lå i skillet mellem det solidariske og det humanitære, og Longva udtrykte at sammenblandingen af Palkoms politiske program og muligheden for at fortsætte hjælpearbejdet i Libanon var problematisk. Dermed kunne en ny organisation være en mulighed for at kunne fortsætte med engagementet og specialistteamene i Libanon.¹³⁶ Den nye organisation skulle ikke indsamle penge, men søge om støtte fra UD og Palkom.¹³⁷ Den nye organisation var i helhed et "cover" for helseteamene til Palkom, da ifølge Norwacs årsrapport fra 1985 viser til at det fortsat var Palkom som havde det finansielle ansvar og gennemførelse, men af rent politiske hensyn var det officielt Norwacs projekter.¹³⁸

Navnet Norwac er en forkortelse for Norwegian Aid Committee, et neutralt engelsk navn der ikke associeres med palæstinensisk bistandsarbejde, eller med den norske venstreside der bruger "komité" eller "front". Norwac blev i 1983 etableret som en egen organisation, men siden Fosse var blevet næst leder i Palkom havde Norwac brug for et uafhængigt styre og Mads Gilbert takkede derfor ja til at fungere som præsident for Norwac. Gilbert foreslog hjertekirurgen Dag Sørliie som et tredje styremedlem.¹³⁹ Norwac, uafhængig af Palkom, var nu en formel organisation. Selvom flere, både internt og eksternt, mente at Norwac var blevet dannet som et humanitært dække for Palkoms solidaritetsarbejde, var Norwac nu juridisk uafhængig af Palkom. Internt i Norwac (og Palkom) så de også Norwac som en teknisk overfladeløsning til udfordringen de stod overfor i Libanon i 1982.¹⁴⁰ Efter PLO var blevet smidt ud af Libanon i 1982-83 og etableret sig i Tunesien, flyttede Fathi Arafat og PRCS sit hovedkvarter til Cairo, hvor de i 1983 oprettede en sygeplejerske skole. Året efter sendte Norwac tre sygeplejersker til Cairo for at undervise, hvor en af de var Synne Holan, der formelt

¹³⁵ Interview med Erik Fosse 31.01.2022; Stangeby, Endre. *Samarbeid i Strid. Norsk hjelpearbeid under borgerkrigen i Libanon*. Masteropgave. Universitetet i Oslo. 2017. 36.

¹³⁶ Interview med Erik Fosse 31.01.2022.

¹³⁷ Fosse, *Med livet i hendene*, 103.

¹³⁸ Ukatalogiseret arkiv. «Årsrapport» Erik Fosse, 20.11.1985, Oslo.

¹³⁹ Fosse, *Med livet i hendene*, 106.

¹⁴⁰ Interview med Synne Holan 07.03.2022; Ukatalogiseret arkiv. «Brev fra Beirut – mars 1990», Øyvind Sagedal. Månedrapport fra koordinator Øyvind Sagedal til Norwac-kontoret, marts 1990.

arbejdede for Palkom, siden det var Palkoms projekt i Cairo.¹⁴¹ Holan skulle derfor få en vigtig rolle i forbindelsen mellem PRCS og Norwac.¹⁴²

Som et resultat af Norges engagement i UNIFIL i Libanon, blev UD's ansvarsfølelse for udviklingen i Libanon på samme tid øget. I 1980 var første gang Palkom søgte UD om penge til støtte.¹⁴³ Siden Palkom var en politisk organisation, førte det til interne diskussioner i UD om de kunne give støtte til dem, da Norge, som bistandsnation, ønskede at fremstå neutrale. UD endte med at bestemme at Palkom var støtteværdig, fordi de havde arbejdet flere år i Libanon, at Palkom's arbejde var af høj nok kvalitet og de anså det som vigtigt arbejde for palæstinenserne i Beirut og Sydlibanon. I 1981 fik Palkom derfor første gang bevilget penge fra UD. Efter Israels invasion i 1982, var der et større antal ansøgninger til UD om penge til Libanon. Her brugte UD det som bliver omtalt som koncentrationsprincippet, som omhandlede at samle støtten til et mindre antal organisationer, så bistandsarbejdet på bedst mulig måde kunne effektiviseres.¹⁴⁴ Palkom var en af de grupper som fortsat fik økonomisk støtte til deres projekter i Libanon, og Longva skulle især have været positiv til det effektive arbejde helseteamene til Palkom udførte, grundet Palkoms lange erfaring, hurtige reaktionstid og ekspertise i området.¹⁴⁵ Det var jo også på baggrund af Longvas anbefaling at Norwac skulle oprettes, så Palkoms ekspertise og arbejde kunne videreføres – men videreføres i en uafhængig humanitær organisation, så det politiske ikke kunne spænde ben for hverken UD's bevillinger eller det humanitære arbejde de kunne udføre i Libanon.

UD's forhold til Norwac blev senere lidt mere anstrengt, da en ansøgning om en mobil klinik blev afslået i 1985 hvoraf grunden lød at UD's midler var begrænsede fordi nøden i Afrika og Asien, og at UD for nylig allerede havde bevilget UNRWA 5 millioner kroner.¹⁴⁶ Det kom frem at det bare var en undskyldning, siden et internt notat satte spørgsmålstejn ved afgørelsen og at det derfor var rent politiske årsager som forårsaget UD's afslag.¹⁴⁷ Af støtte ses også ved en sammenligning med Norsk Folkehjelp, som også drev humanitært arbejde i Libanon på samme tid (og med cirka samme antal udsendte), en væsentlig forskel i UD's støtte til disse. Norsk Folkehjelp der selvfølgelig er en større

¹⁴¹ Interview med Synne Holan 07.03.2022.

¹⁴² Fosse, *Med livet i hendene*, 243.

¹⁴³ Pettersen, Mathias Skovli. *Nødhjelp by Proxy. Det norske utenriksdepartementets nødhjelpspolitik overfor Libanon, 1975-1982*. Masteropgave. Universitetet i Oslo. 2016. 94.

¹⁴⁴ Pettersen, *Nødhjelp by Proxy*, 91.

¹⁴⁵ Pettersen, *Nødhjelp by Proxy*, 91.

¹⁴⁶ Stangeby, *Samarbeid I strid*, 83.

¹⁴⁷ Stangeby, *Samarbeid I strid*, 83.

organisation og allerede da var godt kendt i den humanitære verden, og som til dels var, mere politisk neutral end Palkom/Norwac fik langt mere i støtte end Norwac. Norsk Folkehjelp fik i 1983 uddelt næsten 7,4 millioner kroner hvoraf Palkom/Norwac i samme år fik uddelt 300 000 norske kroner.¹⁴⁸

For de libanesiske myndigheder var PLO og palæstinenserne selve grunden til borgerkrigen i Libanon, og de helsearbejdere der arbejdede for og med palæstinenserne var derfor en allieret af modstanderen. Ambassaden i Beirut skrev derfor til Norge, og berettede om at alle der havde arbejdet for PRCS ikke ville kunne få deres pas fornyet i mere end én gang, dermed sagt at alle der havde arbejdet for PRCS (og dermed PLO) måtte ud. Der var flere udenlandske helsearbejdere der allerede var blevet arresteret, og snart skulle en norsk helsearbejder også arresteres og blive udvist. Natten til tredje maj 1983 blev daværende Libanon-koordinator Sissel Skipperud arresteret. Forinden havde Skipperud fået en telefon med spørgsmål om hun kendte til Norwac-præsident Mads Gilbert, hvortil hun svarede ja for derefter at blive arresteret og udvist til Amman i Jordan.¹⁴⁹ I afhøret spurgte de meget ind til Gilbert, da han tidligere havde fået anskaffet sig visum på en mindre lovlig måde gennem en natklub i London. Skipperud blev udvist til trods for at hun var i Libanon med lovlig anskaffet visum og i overensstemmelse med den libanesiske helse-og socialministerie.

Udvisningen af Skipperud var endnu en udfordring for det nyoprettede Norwac, og viser også hvilken svær tid det var at manøvrere i som humanitær organisation, der ellers havde Libanons godkendelse til at arbejde i landet. Udvisningen kan derfor også ses på som at Norwacs helsearbejders fortid indhentede dem, og skillet mellem det politiske og humanitære var af højeste nødvendighed i en så prekær situation som Libanon stod i på daværende tidspunkt. Siden Norwac allerede i 1983 havde længere erfaring med arbejde i landet, viser det også til deres ekspertise til at kunne arbejde i et politisk ustabil landskab som Libanon, men viser også til hvor farligt det faktisk var at arbejde der. Selvom de palæstinensiske flygtninge i Libanon har oplevet nye ekstremer af fattigdom, magtesløshed og politisk desillusion, synes disse forhold at skabe nye former for handlefrihed og subjektivitet. Med den libanesiske borgerkrig der begyndte i 1975, oplevede de palæstinensiske flygtninge en ny beskyttelse og større andel af folk i arbejde på grund af PLO's store apparat i de palæstinensiske flygtningelejre. 1981-1982 er derfor året der var skelsættende for de palæstinensiske flygtnings fremtid og forhold. Med PLO's afgang til Tunesien, blev hele den palæstinensiske sektor

¹⁴⁸ Stangeby, *Samarbeid i strid*, 91.

¹⁴⁹ Stangeby, *Samarbeid i strid*, 48.

ufrivilligt trukket fra hinanden og efterlod et fællesskab der var sårbart og arbejdsløs. De storpolitiske forhold der fulgte med borgerkrigen og invasionen af Libanon i 1981-1982, gjorde at der var akut brug for specialistteam. Palkoms helseteam blev derfor udviklet, men også udskilt, fra det nye specialistteam, og med den politiske udvikling førte det til at Palkom blev kastet ud af Libanon grundet tilknytning til PRCS. Selvom den nye apolitiske og ”neutrale” organisation Norwac blev etableret blev personer som Skipperud, der før var ansat hos Palkom, kastet ud grundet hendes tilknytning til Palkom, PLO og palæstinenserne. Udfordringen for Norwac nu var at finde nye samarbejdspartnere i Libanon, så de kunne udvikle og fortsætte arbejdet med specialistteams i Libanon.

Kapitel 3: Udviklingen til Norwac under og efter War of the Camps (1985-1987).

De to rystende begivenheder der var med til at bestemme helse- og specialistteamets fremadrettede arbejde skulle bane vejen for den videre udvikling til Norwac. Den første begivenhed var da PLO blev tvunget til at evakuere fra Libanon der gjorde at de medicinske tjenester og den libanesiske helsemæssige infrastruktur kollapsede fuldstændig. Den anden rystende begivenhed var Sabra og Shatila massakren der gjorde at en ny gren indenfor Palkoms satsning – helsearbejdet, blev udvidet til også at indeholde specialistteam, noget som var med til at lægge grundlaget for oprettelsen af Norwac. Den tredje rystende begivenhed, og udfordring for Norwac som denne sektion vil diskutere, var War of The Camps og Norwac opbygning af samarbejdspartnere, infrastruktur og bistandsarbejde under og efter War of the Camps, noget der også tilskyndede en ændring i bistandsdiskursen indad i Norwac. War of the Camps var en krig der den Shi'a muslimske og syrisk støttet Amal-milits indledte en krig og belejringer mod de palæstinensiske flygtningelejre i Beirut i midten af maj 1985 for at udradere alle pro-Arafat palæstinensiske styrker der var tilbage i lejren efter Israels invasion i 1982 og Sabra og Shatila massakren. PLO havde så småt begyndt at genetablere sig i flygtningelejrene ved Beirut, Saida og Tyr, noget der var med til at provokere og alarmere Amal.

Shi'a samfundet og Amal bevægelsen

Shi'erne i Libanon oplevede en større social og politisk ændring fra 1960'erne, der skulle ændre deres position fra en marginal gruppe til en væsentlig sociopolitisk magt i libanesiske politik. På grund af den libanesiske regerings forsømmelse af de rurale områder og med ustabiliteten i syd, gennemgik mange Shi'a muslimer en "tvungen migration" til hovedstaden Beirut. Her blev Shi'erne introduceret til en ny politisk og social bevidsthed, da især den mere venstreorienterede fløj og de palæstinensiske organisationer. Fattigdom og de dårlige sociale forhold der rådede i det Shi'a muslimske samfund, i tillæg til fremvæksten af de radikale og New Left partier, gav Shi'a muslimerne et påskud til at tilslutte sig disse nye sociale og politiske bevægelser.¹⁵⁰ Imam Musa al-Sadr's ankomst til Libanon i 1959 viste sig at fremskynde Shi'aernes politiske identitet.¹⁵¹ I 1974 holdte al-Sadr en samling for Shi'a muslimer i Balbeek, beliggende i Bekaa-dalen, hvor han indviede hans "movement

¹⁵⁰ Siklawi, Rami. "The Dynamics of the Amal Movement in Lebanon 1975-90". *Arab Studies Quarterly*, Vol. 34 No. 1 (2012): 5.

¹⁵¹ Imam Musa al-Sadr var iransk-født, men med familie tæt knyttet til Libanon.

of deprived”, der senere skulle gå hen og blive militsgruppen Amal.¹⁵² Inspirationen kan spores tilbage til den palæstinensiske *fida'iyin* tilstedeværelse i Sydlibanon, som mange Shi'aer var fascineret og tiltrukket af. Shi'aerne følte med palæstinenserne og deres palæstinensiske kamp i begyndelsen af deres tilstedeværelse i Libanon, da de delte de samme sociale forhold og kunne relatere til lidelsen af det palæstinensiske folk i diasporaen.¹⁵³ Al-Sadr havde betydelig indvirkning på Shi'a samfundet i Libanon, med opbygning af flere sociale organisationer og ungdomsklubber der hjalp fattige libanesere og var med til at styrke samfundene i de rurale områder, da især med hensigt på at reducere migrationen til Beirut. Al-Sadr etablerede også et eget uafhængig Shi'a-råd (The Supreme Islamic Shi'i Council – SISC) i 1967, hvor han var præsident indtil han på mystisk vis forsvandt i 1978.¹⁵⁴ Hans tilstedeværelse i Libanon bragte en samlet Shi'a politisk og social bevidsthed sammen i Libanon, der havde egenskaberne til at mobilisere Shi'a samfundet på et sekterisk basis.¹⁵⁵ Shi'aernes holdning til palæstinenserne ændrede sig i løbet af 1970erne, der de bevægede sig fra at favorisere den socialistiske venstreside og palæstinenserne, til at omfavne et Shi'a centreret libanesisk pluralisme der udfordrede den maronitisk-ledet kommunale sameksistens og maronitisk/sunni partnerskab.¹⁵⁶

Den israelske invasion og okkupation, i tillæg til Sabra og Shatila massakren ramte den libanesiske befolkning og Shi'a muslimske befolkning i Sydlibanon hårdt, både i infrastrukturen og økonomisk. De havnede tit i krydsilden mellem palæstinenserne og israelerne, til stor frustration for den civile, fattige befolkning. I tillæg til en øgende arbejdsløshed, dårlig omsætning for deres jordbrugsproduktion, flugt, arrestationer, nedrivning af deres huse og mange civile dødsfald øgede frustrationen mod palæstinenserne. De som før var støttespillere til palæstinenserne, følte nu at de havde betalt en høj pris for den palæstinensiske kamp. På grund af en delt interesse om PLO, betragtede Syrien Amal som deres forkynder i den islamske sektor, samtidig som Amal også var afhængig af Syrien for våben. På samme tid, støttede Syrien (og Assad) også Hizbollah og People's Liberation Army (PSP) for at begrænse Amal.¹⁵⁷ Sikkert er at der var modstridende mål og et rod uden lige.

¹⁵² Harris, *Lebanon – a history 600-2011*, 226.

¹⁵³ Siklawi, *The Dynamics of the Amal Movement in Lebanon 1975-90*, 8.

¹⁵⁴ Al-Sadr forsvandt på en tur til Libyen. Hvem der stod bag er aldrig blevet bekræftet, men Qaddafi regimet forblev den primære mistænkte. Sayigh, *too many enemies*, 173.

¹⁵⁵ Sayigh, *Too Many Enemeis*, 166.

¹⁵⁶ Harris, *Lebanon – a history 600-2011*, 232.

¹⁵⁷ Harris, *Lebanon – a history 600-2011*, 249; PSP er et libanesisk politisk parti etableret i 1949 af druzer Kamal Jumblatt, der var en stor støttespiller til det palæstinensiske samfund i Libanon. Da Jumblatt blev myrdet i 1977, overtog hans søn

Shi'aerne der før havde været støttespillere til palæstinenserne og kampen mod Israel, vendte nu kampen mod palæstinenserne.¹⁵⁸ I den bredere libanesiske nationale kontekst, forstyrrede den palæstinensiske tilstedeværelse den nyligt opståede og skrøbelige nationale orden, i et forsøg på at skabe en national identitet der kunne rumme og båndlægge de mange politiske tilhørsforhold, der dengang var tilgængelig for den kosmopolitiske libanesiske. I søgen efter nationalisme, var der ikke plads til flygtninge.¹⁵⁹

Starten på arbejdet under War of the Camps

I 1985 valgte Israel at trække sine væbnede styrker tilbage til sikkerhedszonen, der betød at de fortsatte at okkupere dele af Sydlibanon. Amal indtog det vakuum Israels styrker efterlod, som medførte at Amal befæstede sin militans i både vest Beirut og Sydlibanon, der førte til at lejre i Beirut, Saida og Tyr områderne blev udsat for en vedvarende kampagne af belejringer af Amal militansen. I 1985, med støtte fra Syrien, prøvede Amal at fuldføre processen af fuld eliminering af PLO fra Libanon. Selvom Israel, og de maronittiske militser, officielt havde opnået at smide PLO ud af Beirut, så var lejrene stadig intakte. Rygter om en genoprustning og Fatahs tilbagevendelse med til lejrene begyndte at florere.¹⁶⁰ War of The Camps bestod af tre belejringer af lejrene i Beirut. *The Siege of Ramadan* fra 19. maj til 22. juni 1985, *The One-Month Siege* fra 29. Maj til 27. juni 1986 og *The Five-Month Siege* fra 25. november 1986 til 6. april 1987.¹⁶¹

Ifølge en officiel talsmand til Amal, begyndte kampene ved at en Jeep skød mod området i Da'ouq, en uofficiel lejr i Sabra, noget som resulterede i flere døde og sårede. Amal anklagede dissidenterne til PLO.¹⁶² Grænserne til Libanon var lukkede og sikkerhedssituationen og det politiske landskab var prekær. Tidligere havde Norwac kun forholdt sig til enten israelske eller syriske militære enheder som omringede lejrene som havde en klar militær kommandostruktur, men nu var det Amal militansen

Walid Jumblatt. Da Kamal Jumblatt døde mistede Arafat sin vigtigste libanesiske støttespiller, da sønnen indtog en mere beskeden rolle til PLO. Harris, *Lebanon – a history 600-2011*, 242.

¹⁵⁸ Waage, *Konflikt og stormaktspolitik i Midtøsten*, 241.

¹⁵⁹ Peteet, *Landscape of Hope and Despair: Palestinian Refugee Camps*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 2015. 154.

¹⁶⁰ Peteet, *Landscape of Hope and Despair*, 151-152.

¹⁶¹ Sayigh, *Too Many Enemies*, 231.

¹⁶² Siklawi, *The Dynamics of the Amal Movement in Lebanon 1975-90*, 18.

som omringede lejrene. Ifølge Fosse bestod Amal-militsen af ”unge gutter uten militær trening. Militsen var uforutsigbar, og kommandostrukturen høyst uklar.”¹⁶³

Siden okkupationen i 1982 var alle eksisterende institutioner og infrastrukturen fuldstændig ødelagt. Fathi Arafat, lederen for PRCS, mente at det var for farligt for PRCS at etablere sig i flygtningelejrene igen, da dette bare vil give incentiv for at angribe flygtningelejrene endnu engang. Efter Amal havde bombet flygtningelejren i april/maj 1985 var der akut brug for nødhjælp, en større humanitær krise var under opsejling og der var et stort behov for genopbygning af klinikker og sygehuse. Palæstinenserne selv fik ikke lov til at bygge op sit helsevæsen, og på grund af den akutte krisesituation bestemte Fathi Arafat at al opbygning af klinikker og helseinstitutioner skulle foregå i Norwacs navn.¹⁶⁴ Norwac besluttede at sende lægen Trond Linstad til Libanon.¹⁶⁵ Her skulle han planlægge hjælpearbejdet, men problemet var at han ikke havde visum. Efter et af de ældste tricks i ærmet ændrede han med en enkel kuglepen hans visum fra et tidligere ophold fra én til to indgange, for at kunne komme ind i Libanon igen. Herefter oparbejdede han en kontakt med politifolk som arbejdede i paskontrollen, der havde mulighed for at udstede visum til fordel for betaling. Kun på denne måde kunne de få visum til helsearbejderne der snart skulle afsted.¹⁶⁶

Det var derfor tydeligt fra begyndelsen at kontakter, og gode kontakter, muliggjorde Norwacs indtræden i hjælpearbejdet i Libanon under War of The Camps. Udfordringerne for Norwac var det store behov for internationalt helsepersonale, en alvorlig sikkerhedssituation under krigene og beskeden om at det kun var organisationer der havde et samarbejde med en libanesisk organisation som kunne få adgang til Libanon. Nu hastede det med at finde en libanesisk organisation de kunne samarbejde med, for at få en løsning på de udfordringer de stod overfor i starten af War of The Camps.

På jagt efter libanesiske samarbejdspartnere

Ikke kun var libanesiske samarbejdspartnere vigtige for Norwacs indgang til Libanon, men en libanesisk samarbejdspartner var også vigtig for at opretholde sikkerhed og kredibilitet. I sommermånederne i 1985 brugte Norwac mange ressourcer på at kortlægge forskellige NGO'er og hvad det ville betyde hvis de støttede dem, i tillæg kendte de ikke det libanesiske samfund godt nok

¹⁶³ Fosse, *Med Livet i hendene*, 248.

¹⁶⁴ Fosse, *Med livet i hendene*, 246.

¹⁶⁵ Linstad var også leder for Palkom og den første initiativtager til at sende helseteam til Libanon i Palkom. På daværende tidspunkt var han også regional manager for Vestbredden i Palæstina; Ukatalogiseret arkiv. «Årsrapport» Erik Fosse, 20.11.1985, Oslo.

¹⁶⁶ Fosse, *Med Livet i Hendene*, 246.

og ville unødigt blive knyttet til ukendte politiske kræfter.¹⁶⁷ For at citere Erik Fosse om situationen: ”Du kan bli en nyttig idiot veldig fort da, hvis du tror du støtter noen som er veldig flinke til å levere rapporter, men som kanskje da har en politisk stigma i det landet de er i.”¹⁶⁸ For Norwac var det derfor viktig at kunne opnå og opretholde den kredibilitet de havde fået oparbejdet under Palkomparaplyen. De samarbejdspartnere og den viden de havde fået tilegnet sig der, da især samarbejdspartneren PRCS, var vigtig at kunne viderebringe og bevise overfor nye samarbejdspartnere at de var til at stole på. Udvidelsen af libanesiske samarbejdspartnere lagde derfor også grobunden og muligheden for Norwac at kunne operere i Libanon under War of the Camps.

Imam Musa-Sadr Foundation (IMSF)

I 1983 havde Norwac et kort samarbejde med Imam Musa Sadr Foundation. Imam Sadr Foundation er en Shi'a muslimsk humanitær organisation opkaldt efter den indflydelsesrige Shi'a Imam Musa al-Sadr, der havde grundlagt Amal. Lederen for organisationen på daværende tidspunkt var søsteren til Imam Musa al-Sadr, Rabab al-Sadr. Rabab var højt respekteret blandt Shi'a muslimerne i Libanon og derfor også en naturlig samarbejdspartner.¹⁶⁹ Samarbejdet med Imam Sadr Foundation blev genoptaget i 1985 da Ebba Wergeland var koordinator for Sydlibanon, hvor Sadr Foundation drev en børnehave og skole for piger. Sadr Foundation mente der var behov for opbygning af klinikker i de libanesiske landsbyer i Sydlibanon, og en aftale blev indgået hvoraf Norwac skulle sende sundhedspersonale til en klinik drevet af Sadr Foundation tre dage om ugen. Fosse understregede at samarbejdet med Imam Sadr Foundation var «kanskje det viktigste for å gi oss politisk kredibilitet».¹⁷⁰ Siden al-Sadr familien var så velrespekterede blev visumansøgningerne der var undertegnet af Rabab al-Sadr indvilget samme dag som ansøgningen, hvilket gjorde det hurtigere og lettere for Norwac og deres paraply af hjælpearbejdere rundt omkring i verden at kunne rejse og arbejde i Libanon.¹⁷¹ At samarbejde med en organisation der var affilieret med Amal var selvfølgelig problematisk, men det er her vigtigt at understrege at det Amal som udviklede sig efter Imam Musa al-Sadr's forsvinden var langt mere religiøst og militært, end det ”movement of deprived” oprindeligt havde været. Amal før og efter al-Sadr's forsvinden er derfor i teorien to forskellige Amal.¹⁷²

¹⁶⁷ Interview med Erik Fosse 31.01.2022.

¹⁶⁸ Interview med Erik Fosse 31.01.2022.

¹⁶⁹ Fosse, *Med livet i hendene*, 250.

¹⁷⁰ Interview med Erik Fosse 31.01.2022.

¹⁷¹ Interview med Erik Fosse 31.01.2022.

¹⁷² Siklawi, ”Dynamics of the Amal Movement in Lebanon 1975-90”, 10.

Riad al-Assad og Marouf Saad Foundation

I løbet af efteråret 1985 fik Norwac også kontakt og samarbejdsaftaler med drusere og armenere i Libanon. Gennem Camilla Stoltenberg fik svenske Sol-Britt Fors, daværende koordinator for Libanon i 1985, kontakt med Riad al-Assad, barnebarn til Riad as-Solh som var den første statsminister efter Libanon blev uafhængig i 1943.¹⁷³ Riad al-Assad havde en sunnimuslimsk mor og en Shi'a muslimsk far der var ambassadør i Belgien, og med en aristokratisk baggrund, blev han en vigtig brik i spillet for Norwac i deres søgen efter større kredibilitet og nye samarbejdspartnere. Med hans hjælp og Norwacs tilknytning til al-Assad familien, kunne de nu få visum til helsearbejdere der kom fra Belgien.¹⁷⁴

Det libanesiske søskendepar Mona og Mustafa Saad var direktører for den sunnimuslimske organisation Marouf Saad Foundation, opkaldt efter deres far der var blevet dræbt under en demonstration mod den libanesiske regering.¹⁷⁵ Saad-familien var en af de mægtigste familier i Libanon og deres organisationen drev skoler og klinikker for dårlig stillet eller fattige libanesere og palæstinensere. Både al-Assad og Saad familien blev vigtige diskussionspartnere Norwac og de hjalp dem med at manøvrere gennem det politisk ustabile landskab i Libanon, på jagten efter at finde libanesiske samarbejdspartnere, der havde stor nok troværdighed til at de selv i Libanon kunne skaffe visum til de udenlandske hjælpearbejdere.¹⁷⁶

Martyrstiftelsen

Efteråret 1986 tog Trond Linstad kontakt til Fosse for at informere om at han havde indledt et samarbejde med den Shi'a muslimske organisation Martyrs Foundation, eller Martyrstiftelsen. Det var i udgangspunktet en iransk organisation der blev dannet for at hjælpe familier som havde mistet en forsørger i krigen mellem Iran og Irak. De havde dannet en fraktion i Libanon hvor de arbejdede med fjernadoption og støttede Shi'a muslimske familier der havde mistet deres forsørger i Libanon

¹⁷³ Camilla Stoltenberg er datter til Thorvald Stoltenberg, norsk politiker og diplomat. Han var Norges ambassadør ved FN fra 1989-1990 og FN's flygtninge højkommisær fra 1990-1993. Camilla Stoltenberg var på et studieophold på Berkeley i California da hun kontaktede Erik Fosse; Fosse, *Med Livet i Hendene*, 260; At de fik mulighed for at få visum til belgiske statsborgere er vigtigt senere, da Norwac senere begynder et samarbejde med belgiske *Geneeskunde voor de Derde Wereld* (helsearbejde for den tredje verden). Se side 59.

¹⁷⁴ Fosse, *Med livet i hendene*, 261.

¹⁷⁵ Marouf Saad var aktivist og politiker, der blev dræbt til en demonstration mod Camille Chamouns lov over fiskeriet i landet.

¹⁷⁶ Interview med Erik Fosse 31.01.2022.

økonomisk.¹⁷⁷ Hizbollah, barn af Irans islamske revolution, havde gennem 1980erne gjort modstand mod Israel og vestlig indtrængen til Libanon.¹⁷⁸ De havde derfor i 1986 opnået større anerkendelse, også udenfor den Shi'a muslimske befolkning. En anerkendelse de blandt andet fik gennem deres arbejde de gjorde gennem Martyrstiftelsen. Gennem arbejdet i stiftelsen havde de bedt UD om norsk støtte til humanitær bistand. UD bad da Martyrstiftelsen om at søge gennem Norwac, og de rejste derfor til Norge for at få et møde med Erik Fosse.¹⁷⁹ Her blev de enige om at Norwac skulle søge om midler til et feltsygehus, hvor Martyrstiftelsen skulle være deres lokale partner i Libanon.¹⁸⁰ UD synes dette lød som en god idé, siden de observerede at Hizbollah snart skulle få kontrol over Sydlibanon og siden norske styrker i delegationen UNIFIL var i samme område, kunne UD og Norges regering derfor stå på "rette side", når Hizbollah først fik kontrol.¹⁸¹ UD støttede dermed dette og ikke længe efter fik de sendt kirurgiske enheder og et feltsygehus til Libanon, som Martyrstiftelsen havde i brug under hele War of The Camps. Feltsygehuset skal senere blive en del af Rassoul sygehuset udenfor flygtningelejren Bourj al-Barajneh i Beirut.¹⁸²

At være solidarisk eller at være humanitær?

Siden Palkom, før Norwac, udelukkende samarbejdede med PRCS, blev den ideologiske side af deres helseteam baseret på solidaritetsarbejde for og med palæstinenserne, og dermed også en direkte støtte til PLO. Efter Israel trak sig ud var det genopbygningen af Libanon som blev vigtig for Norwac, og de libanesiske samarbejdspartnere de fik (som Norwac) havde ikke været muligt hvis bistandsarbejdet fortsat havde foregået under Palkom-paraplyen. Selvom helsearbejderne under Palkom havde fået etableret vigtige samarbejdspartnere og opbygget nødvendig viden omkring helsearbejdet i Libanon, så var den politiske tilknytning til PLO og PRCS problematisk. Etableringen af Norwac, og deres tilsyneladende politisk neutrale ståsted, havde derfor stor påvirkning på hvem, og hvilke, samarbejdspartnere de havde tilgang til i Libanon. Gråzonen i skillet mellem det politiske og det humanitære, og om Norwac bare fortsat var et dække for Palkom var stadig en problematik der blev italesat indad i Norwac.

¹⁷⁷ Fosse, *Med livet i hendene*, 266.

¹⁷⁸ Harris, *Lebanon – a history 600-2011*, 232.

¹⁷⁹ Interview med Erik Fosse 31.01.2022.

¹⁸⁰ Interview med Erik Fosse 31.01.2022.

¹⁸¹ Interview med Erik Fosse 31.01.2022.

¹⁸² Interview med Erik Fosse 31.01.2022.

Et notat fra et helseteam seminar arrangeret af helseteam gruppen i Palkom Oslo i 1985, igen to år efter Norwac var etableret, præsenterede Fosse kort historikken om *Palkoms* helseteam. Her er der ikke gjort nogen distinktion mellem om det er Palkom eller Norwacs helse- og eller kriseteamene Fosse præsenterer. Dog bliver en præsentation af det første kriseteam der blev sendt ned i 1983 givet (men her påpeges der igen ikke at det da var under Norwac).¹⁸³ Her stilles der et spørgsmål, som ikke bliver besvaret i notatet, men som er et spørgsmål der skal gå igen i de kommende år i Norwac:

«En kan drive U-hjelp på to måter, enten på tradisjonelt vis eller som solidaritetsorganisasjon. Det er et økonomisk spørsmål hvordan menneskene har det. Vil vi gi folk et minimum slik at de ikke opponerer, eller støtter vi folk som er i kamp for en bedre tilværelse? Ser vi de vi hjelper som offer eller et folk i kamp? Er vi nøytrale, eller har vi som hjelpere tatt stilling?». ¹⁸⁴

I notatet blev der ikke taget yderligere stilling til spørgsmålet, men er nok ment for en refleksion hos den enkelte helseteam deltager på seminaret. Men citatet er med til at vise hvordan det politiske versus det humanitære ikke altid er så let at adskille. Samtidig viser det også at ændringer i Libanon og behovet for en mere specialiseret og beaurkratisk tilgang til arbejdet, sammen med en tilbagegang af New Left var med til at rejse de her spørgsmål. Tilbagegangen i New Left viser også at ovenstående faktisk *blev* en diskussion, da de spørgsmål citatet rejste ikke havde været en diskussion hvis New Left bevægelsen fortsat stod stærk. Det er også med til at vise at ledelsen, som i Erik Fosse i hvert fald, har reflekteret over den solidariske eller humanitære mening med at sende helse- og kriseteam til de palæstinensiske flygtninge. Norwac der, internt så sig selv som en teknisk overfladeløsning for Palkom til at starte med, for senere at fronte sig selv som udelukkende humanitær organisation, viser at solidaritetsspørgsmålet indad i organisationen ændrede sig over tid.¹⁸⁵ Spørgsmålet over byder derfor ind til en dikotomi i tanken om bistand, men historien til Norwac viser også at det ikke er altid er så let at overholde og indrette sig til dette.

¹⁸³Boks: AAB/ARK-2787/Da/L0011/0004. Mappe 0004, navngivet «Diverse». «Helseteam seminar 11. og 12. mai 1985: ARR: H.T. Gruppa, Oslo Palkom. Kort historikk om Palestinakomiteens helseteam; Ved Erik Fosse» Erik Fosse, 1985.

¹⁸⁴ Boks: AAB/ARK-2787/Da/L0011/0004. Mappe 0004, navngivet «Diverse». «Helseteam seminar 11. og 12. mai 1985: ARR: H.T. Gruppa, Oslo Palkom. Kort historikk om Palestinakomiteens helseteam; Ved Erik Fosse» Erik Fosse, 1985.

¹⁸⁵ Interview med Erik Fosse 31.01.2022.

I et Norwac styremøde fra 1986 blev spørgsmålet igen taget op. Tre år efter den officielle start på Norwac, står der i referatet fra styremødet at styret i Norwac blev valgt af Palkoms landsstyremøde tidligere på året. I notatet fremgår det også at siden Norwac var blevet dannet af Palkom så var Norwac primært Palkoms ”ret og ansvar”.¹⁸⁶ Herunder var der flere retningslinjer for Norwac som senere skulle bruges som basis for vedtægterne, men manglede en renskrivning. Første retningslinje var: ”NORWAC skal være et redskab for solidaritetsbevægelsene.”¹⁸⁷ og både retningslinje nummer to og fem kommer ind på samme, der henholdsvis er; ”NORWAC skal være service, konsulent og samarbeidsorgan for solidaritetsbevægelsene.” og ”Hovedhensikten med prosjektene skal være å styrke solidaritetsarbeidet i Norge.”.¹⁸⁸ Siden Norwac var etableret som en medlemsorganisation, så var alle Palkoms medlemmer automatisk også medlem af Norwac, og skillet mellem solidaritetsorganisation og humanitær organisation blev derfor sløret. Siden Norwac var oprettet på baggrund af en medicinsk specialisering, i tillæg til at være politisk uafhængige for at få tilgang til Libanon, så blev en professionalisering også prioriteret. Den nyoprettede humanitære organisation Norwac skulle arbejde humanitært, og dermed også distancere sig fra Palkom.¹⁸⁹ Juridisk set, var Norwac en uafhængig organisation, men hensigten og vedtægterne til Norwac sagde noget andet. Vedtægterne derimod fortæller også noget om vægten de lagde på det solidariske og formålet for Norwac var netop at deres arbejde skulle styrke solidaritetsarbejdet i Norge på en lidt mere diskret og indirekte måde. Siden Palkom var eneste medlem, kan det derfor argumenteres for at Norwac havde en større politisk solidaritet med palæstinenserne. Det skal dog siges at Norwac, ud fra kilderne, ikke har diskrimineret på baggrund af etnicitet eller religiøs tilhørighed i deres arbejde, selvom de ikke har haft en politisk neutral linje.

I december 1986 skrev Linstad til Fosse at ”jeg er uenig i den humanitære og politiske tenkningen i Norwac” og bad om at de fra nu af fandt en anden Vestbredden-ansvarlig end ham. Samme år havde Linstad konverteret til islam, og nærmere bestemt konverteret til at blive Shi’a muslim, og skiftede navn til Trond *Ali* Linstad. Han havde trukket sig ud af Palkom og nu også Norwac.¹⁹⁰ Her skrev han også: ”Norwac er ikke en demokratisk organisasjon, hvor avgjørelser tas av de som jobber der (Ærlig talt: De viktigste avgjørelser tas i siste instans i det skjulte i en viss politisk fraksjon, hvilket for andre

¹⁸⁶ Ukatalogiseret arkiv. «Referat fra Norwac styremøte 17/9-1986» Erik Fosse, på vegne af styret. 1986.

¹⁸⁷ Ukatalogiseret arkiv. «Referat fra Norwac styremøte 17/9-1986» Erik Fosse, på vegne af styret. 1986.

¹⁸⁸ Ukatalogiseret arkiv. «Referat fra Norwac styremøte 17/9-1986» Erik Fosse, på vegne af styret. 1986.

¹⁸⁹ Interview med Erik Fosse 31.01.2022.

¹⁹⁰ Ukatalogiseret arkiv. «Vestbredd-ansvar, - Norwac» Brev fra Trond Linstad til Erik Fosse. Trond Linstad, 04.12.1986, Oslo.

i det lange løp vil være uholdbart, noe man etterhvert erfarer)".¹⁹¹ Her sammenstødte Linstads politiske og religiøse meninger med Norwacs og desuden opfordrede han også til en mere formaliseret gennemgang af afgørelserne der tages. Selvom han tydeligt er uenig med flere af de formelle overvejelser i Norwac, tilbød han fortsat at have ansvar for flere projekter på Vestbredden, som han anså vigtige og hvis der var behov for det.¹⁹²

Norwac som teknisk overflade løsning for Palkoms helseteam og for at kunne få tilgang til Libanon er derfor tydeligt i 1980erne, og viser også at solidaritets organisation og humanitær organisation, og skillet mellem det humanitære og det politiske, ikke er gensidigt udelukkende. En professionalisering indad i organisationen førte også til klarere protokoller for hvad man skal gøre i enkelte situationer og en mere klar profil som humanitær organisation end solidaritets organisation. Norwac har derfor været et dynamisk apparat der har vekslet mellem sine politiske rødder og sine humanitære mål. Dette er også hvad den nutidige humanitære indsats kendetegnes ved, at den indtager et moralsk ansvar, som også præges af dets forhold til det politiske, der igen præges af både tilknytningen, men også differentieringen fra den politiske livsverden.¹⁹³

Rekruttering og et voksende internationalt netværk

Med oprettelsen af Norwac, fulgte alle de tidligere Palkom'erne (og AKP(ml-)'erne) med hen i Norwac, der i startfasen var en glidende overgang. Årene efter 1983 var der flere som fortsat så på arbejdet i Norwac som solidaritetsarbejde, hellere end humanitært arbejde.¹⁹⁴ Forskellen var at rekrutteringen efter oprettelsen af Norwac blev lettere og internationalt udbredt. I stedet for at rekruttere på Palkoms politiske grundlag, kunne de nu lettere rekruttere sygeplejersker/læger/fysioterapeuter på et politisk "neutralt" grundlag.¹⁹⁵ De norske sygeplejersker og læger blev ofte rekrutteret mund til mund på de respektive hospitaler som den "gamle garde" arbejdede på når de ikke havde taget orlov og arbejdede for Norwac. Erik Fosse rekrutterede fra Ullevål sygehus i Oslo og siden han var i gang med en Ph.d. havde han også tilgang til det akademiske

¹⁹¹ Ukatalogiseret arkiv. «Vestbredd-ansvar, - Norwac» Brev fra Trond Linstad til Erik Fosse. Trond Linstad, 04.12.1986, Oslo.

¹⁹² Ukatalogiseret arkiv. «Vestbredd-ansvar, - Norwac» Brev fra Trond Linstad til Erik Fosse. Trond Linstad, 04.12.1986, Oslo.

¹⁹³ Givoni, Michal. "Beyond the Humanitarian/Political Divide: Witnessing and the Making of Humanitarian Ethics." *Journal of Human Rights*, Vol. 10 No. 1 (2011): 70.

¹⁹⁴ Interview med Synne Holan 07.03.2022.

¹⁹⁵ Interview med Synne Holan 07.03.2022.

miljø, hvor han dermed også kunne rekruttere fra.¹⁹⁶ Siden det nu var specialistteam som blev sendt ned, appellerede det derfor også til en bredere vifte af helsearbejdere. Rekrutteringen blev ikke kun bredere, i form af mere neutralt grundlag med oprettelsen af Norwac, men rekrutteringen blev også mere målrettet. Siden det var specialister indenfor et givent fagfelt, måtte de derfor også række ud til de specifikke sygeplejersker og læger som havde specialiseret sig indenfor det palæstinenserne og libaneserne havde brug for, nemlig akutpersonale. I tillæg til Ullevål sygehus som rekrutteringsplatform, fungerede Aker sygehus i Oslo også som rekrutteringsplatform siden Synne Holan arbejdede som jordmoder der. Her rekrutterede hun, ikke så mange andre jordmødre, men andre med kompetence.¹⁹⁷ Her var det, igen, også mere baseret på specialistkompetencen, end faktisk solidaritetsarbejde. Det var ikke alle der havde et politisk motiv for at rejse til Libanon, men nogle var interesserede nok i palæstinenserens kamp til at rejse ned.¹⁹⁸

Efter mange års erfaring i Libanon, først som Palkom og nu som Norwac, nye libanesiske samarbejdspartnere og ikke mindst, anskaffelse af personlige forbindelser for at få udstedt visum til Libanon, fik Norwac flere opkald fra internationale organisationer der ønskede at arbejde under Norwacs paraply i Libanon. Dette vidner også om, at i realiteten er humanitære organisationer stærkt involveret i den politiske sfære. For at kunne udføre deres arbejde krævede det nemlig, ikke kun tilladelse fra den libanesiske regering og dermed en politisk myndighed, men især indrejsevisa og opholdsvisa som til dels er en del af den politiske sfære som humanitære organisationer bliver nødt til at bevæge sig ind i for at kunne udføre arbejdet.¹⁹⁹ Maj 1985 fik Erik Fosse en telefon fra Rafiq Husseini, bosat i England. Han er palæstinenser og havde fået nummeret til Fosse af Fathi Arafat. Her fortalte han at en gruppe briter og palæstinensere havde gået sammen og etableret en humanitær stiftelse efter modellen til Norwac.²⁰⁰ Den humanitære organisation fik navnet Medical Aid for the Palestinians (MAP). De havde arrangeret velgørenhedsmiddage og fået indsamlet mange penge, samt rekrutteret et specialistteam. Det eneste problem var at de ikke kom ind i Libanon, grundet de strenge restriktioner og manglen på kredibilitet i det libanesiske samfund, siden de var en organisation der rettede sit arbejde mod palæstinenserne.²⁰¹ Fathi Arafat havde derfor foreslået at deres specialistteam

¹⁹⁶ Interview med Erik Fosse 31.01.2022.

¹⁹⁷ Interview med Synne Holan 07.03.2022.

¹⁹⁸ Interview med Synne Holan 07.03.2022.

¹⁹⁹ Warner, Daniel. "The politics of the Political/Humanitarian Divide." *International Committee of the Red Cross*. Vol. 81 No. 833 (1999): 112.

²⁰⁰ Interview med Erik Fosse 31.01.2022.

²⁰¹ Interview med Erik Fosse 31.01.2022.

skulle koordineres af Norwac.²⁰² Dette samarbejde skulle vise sig at være essentielt for Norwac og Norwacs netværk. Rafiq Husseini havde på daværende tidspunkt en postdoktorstilling i mikrobiologi ved universitetssygehuset i Birmingham, og var en del af den mægtige Husseini-familie i Jerusalem. Fosse beskriver Husseini som det nærmeste man på aristokrati eller en kongefamilie i Palæstina, og det netværk han besad var derfor væsentligt for Norwac.²⁰³ MAP var indforstået med at den palæstinensiske helseinfrastruktur blev opbygget i Norwacs navn, men at MAP ville bistå finansielt til klinikkerne. Et par dage efter fik en repræsentant for Norwac en telefon fra den belgiske humanitære organisation *Geneeskunde voor de Derde Wereld* (helsearbejde for den tredje verden). Denne organisation ville også sende helsearbejdere til Libanon og i tillæg samarbejdede Norwac også med Palestinagrupperne i Sverige, og via disse forskellige samarbejde havde Norwac pludselig tilgang til langt flere helsearbejdere som kunne bemande klinikkerne de havde fået oparbejdet i løbet af 1985.

Linstad understregede vigtigheden af udenlandsk helsepersonale; ”Having a foreign staff on the spot, to some extent, gives people a feeling of security under difficult political situations, and helps people move more freely”.²⁰⁴ Dette kan både være sikkerhed i forhold til medicinsk nødhjælp, men også sikkerhed i form af vidneberetninger, noget som afhandlingen vil berøre senere. Siden Linstad var leder for Palkom i 1985 opfattede han ikke arbejdet i Libanon udelukkende som humanitært medicinsk krisehjælp, men også som solidaritetsarbejde der vil kunne påvirke den offentlige opinion i Norge, og derfor også et politisk arbejde. Dette tilføjer han også i rapporten hvor han skriver: ”Sending European personell to the area, clearly helps to develop the general public opinion in the home countries, and makes people more aware of what is going on there.”.²⁰⁵

Bistandsarbejde under War of the Camps

Ilana Feldman opsummerer med dette citat hvordan situationen og besværligheden ved at komme ind i lejrene med humanitær hjælp, var under War of The Camps.: ”It is a cruel limit to humanitarian capacity that the moments of greatest vulnerability are oftentimes when access is severely

²⁰² Fosse, *Med livet i hendene*, 248.

²⁰³ Interview med Erik Fosse 31.01.2022.

²⁰⁴ Ukatalogiseret arkiv. «Vestbredd-ansvar, - Norwac» Brev fra Trond Linstad til Erik Fosse. Trond Linstad, 04.12.1986, Oslo.

²⁰⁵ Ukatalogiseret arkiv. «Vestbredd-ansvar, - Norwac» Brev fra Trond Linstad til Erik Fosse. Trond Linstad, 04.12.1986, Oslo.

curtailed”.²⁰⁶ Belejringen og blokaderne af flygtningelejrene af Amal bevægelsen var så alvorlige og langvarige at UNRWA var ude af stand til at yde bistand. Palæstinenserne i Libanon manglede mad og medicinsk hjælp, og med stor mangel på læger og kirurger blev operationer fuldført uden anæstesi og mediciner. Den første belejring under War of the Camps resulterede i en enorm ødelæggelse af de palæstinensiske lejre i vest Beirut. Flere hundrede hjem blev destrueret og mere end 600 personer dræbt.

Siden Trond Ali Linstad var en af de første hjælpearbejdere i Libanon skrev han den 6. juli 1985 en omfattende rapport til Norwac, og siden han også var leder for Palkom på daværende tidspunkt blev rapporten underskrevet i både hans og Palkoms navn. I løbet af den første uge var der ingen der kunne komme ind i lejrene og de få helsearbejdere der var i lejren måtte yde bistand til de interne flygtninge der søgte beskyttelse i tomme og forladte huse. Da belejringen af lejrene blev løftet var Linstad og teamet de første til at gå ind i Bourj al-Barajneh i Beirut. Specialistteamet blev for natten hvis der skulle opstå et nødstilfælde og arbejdede på Haifa hospitalet i løbet af dagen. Efter fire dage kunne de få ind fire nye PRCS-læger til lejren.²⁰⁷

I Shatila i Beirut var Norwac også en af de første organisationer til at komme ind i lejren, hvor kun to palæstinensiske læger havde været til stede under hele belejringen. De to læger havde prøvet at behandle de sårede så godt de kunne i en lille PRCS-klinik i lejren. Arbejdet med at bygge en permanent PRCS-klinik blev startet og det samme blev der gjort i Bourj el-Barajneh, også i Beirut.²⁰⁸ I Sydlibanon begyndte de også deres bistandsarbejde i samarbejde med PRCS, hvor der på daværende tidspunkt boede omkring 80 000 palæstinensere i, eller omkring lejrene. I Nordlibanon i lejren Nahr al-Bared vedligeholdte de deres helseteam arbejde sammen med Palæstinagrupperne fra Sverige.²⁰⁹

Det fremgår både af Norwacs årsrapport á 1985, under specielle forhold, og en nærmere uddybet gennemgang i Fosses bog, at den 11. september 1985 blev daværende koordinator for Norwac Are Hovdenak skudt af en snigskytte.²¹⁰ Erik Fosse nævnede selv at de ikke vidste særlig meget om

²⁰⁶ Feldman, *Life Lived in Relief*, 170.

²⁰⁷ Ukatalogiseret arkiv. "Notes, Medical work in Lebanon, may/June". Rapport fra Trond Linstad til Norwac. Trond Linstad, 06.07.1985, Oslo.

²⁰⁸ Ukatalogiseret arkiv. "Notes, Medical work in Lebanon, may/June". Rapport fra Trond Linstad til Norwac. Trond Linstad, 06.07.1985, Oslo.

²⁰⁹ Ukatalogiseret arkiv. "Notes, Medical work in Lebanon, may/June". Rapport fra Trond Linstad til Norwac. Trond Linstad, 06.07.1985, Oslo.

²¹⁰ Fosse, *Med livet i hendene*, 252-259.

situationen i Libanon på daværende tidspunkt da det ændrede sig fra dag til dag, ej heller særlig meget om helsearbejderne de sendte derhen.²¹¹ En professionalisering af bistandsarbejdet var derfor ikke fuldt ud gennemtænkt endnu, selvom der var et ønske om det. Hovdenak foretrak at sove i Norwac klinikken som lå i Bourj al-Barajneh, siden der ofte var skudvekslinger mellem palæstinenserne og Amal soldater på udsiden der gjorde det risikabelt at komme ind og ud. Patienter der blev skudt ret udenfor klinikken blev behandlet inde, men patienter med større skader måtte fragtes til Haifa sygehuset, som også lå i Bourj al-Barajneh. Af flere omgange blev klinikken ramt af hårde skud og i starten af september 1985 blev skudvekslingerne mere intense. Nabobygningen blev ramt af en granat og klinikken hvor helsearbejderne opholdt sig blev fyldt med støv og murpus, og det var netop dette murpus og støv Hovdenak ville rydde op dagen efter da han skulle op i anden etage for at hente en fejekost, hvor han blev beskudt i trappen.²¹² Han blev kørt direkte til Haifa sygehuset hvor han fik akutbehandling og opereret, hvor han derefter blev overført til Akka sygehuset, også i Beirut, og senere flyttet til Ullevål sygehus i Norge.²¹³ I årsrapporten fra 1985 understregede Fosse at episoden med Hovdenak havde ført til omfattende diskussioner angående sikkerheden til personalet der arbejdede i Libanon.²¹⁴

1985 var derfor et vigtigt år for Norwac og opbygningen af samarbejdspartnere, videre udvikling og et grundlag for reevaluering af de interne processer. Især samarbejdet med Imam al Sadr Foundation var vigtig for Norwac, da samarbejde med en Shi'a muslimsk organisation, var enormt vigtig for at give Norwac den kredibilitet de havde brug for, for at kunne opbygge samarbejde med andre libanesiske organisationer.²¹⁵ Dette understreges også i en avisartikel fra 14. september 1985 med titlen "Vår første skade på ti år", der omhandlede skudepisoden mod Are Hovdenak. Her blev der rapporteret om Norwacs tilstedeværelse i Sydlibanon, og samarbejdet med især de Shi'a muslimske organisationer som havde til hensigt at bidrage med nødhjælp til både den palæstinensiske og libanesiske befolkning.²¹⁶

²¹¹ Fosse, *Med livet i hendene*, 252.

²¹² Fosse, *Med livet i hendene*, 252-54.

²¹³ Fosse ville først have ham fragtet til det amerikanske sygehus i Beirut, men blev i stedet fragtet til Akka-sygehuset. Hovdenak havde givet klar besked til ambulancepersonalet om ikke at tage ham til det amerikanske sygehus, da han mente dette ville sende dårlige signaler om at ikke engang Norwacs eget personale ville opereres på det sygehus som Norwac selv havde bygget op. Fosse, *Med Livet i Hendene*, 258.

²¹⁴ Ukatalogiseret arkiv. «Årsrapport» Erik Fosse, 20.11.1985, Oslo.

²¹⁵ Interview med Erik Fosse 31.01.2022.

²¹⁶ Lynggard, Trine. "Vår første skade på ti år". *Klassekampen*. 14.09.1985.

En våbenhvile blev signeret mellem Amal og de palæstinensiske repræsentanter den 28. december 1985, der blev navngivet Damaskus aftalen.²¹⁷ Denne aftale indeholdte at sikkerheden til de palæstinensiske flygtningelejre i Beirut ville være under Internal Security Forces (ISF), og at politistationerne ville åbne inde i flygtningelejrene for at indtage kontrollen og sikkerheden som PLO før havde haft. Med det, betød det også at Amal måtte trække sig ud af flygtningelejrene.²¹⁸ Dette betød også at Arafat ikke vil kunne vende tilbage til Libanon rent militært, og dermed også at ISF vil have ansvaret for de palæstinensiske lejre. Kontrollen og politiseringen af lejrene vendte derfor tilbage til en status fra før Cairo aftalen fra 1969, da *Deuxième Bureau*, den libanesiske sikkerhedsstyrke, havde kontrol over lejrene. Damaskus aftalen bød derimod ikke på en afslutning af War of The Camps, men en afslutning på første runde af kampene.

Anden runde af War of the Camps brød ud mellem Amal og palæstinenserne den 29. maj 1986, der varede indtil slutningen af juni 1986. Samme år blev Øyvind Sagedal ny koordinator for Norwac i Libanon, mens Fors fik ansvar for at opbygge klinikkerne i Sydlibanon. Sidste belejring, og indtil da den mest alvorlige af War of The Camps, begyndte 25. november 1986 da en gruppe palæstinensere skød mod en Amal patrulje i flygtningelejren Rachediyeh i Sydlibanon. Det betød en umiddelbar omringning af lejren, hvoraf Amal beordrede palæstinenserne til at opgive deres våben, hvortil palæstinenserne nægtede. Belejringen af Rachediyeh spredte sig til kampe i flere flygtningelejre, da især Bourj al-Barajneh i Beirut og en indgriben fra Iran, med Hizbollah, i et forsøg på at lindre kampene.²¹⁹ Henover vinteren blev belejringen styrket og forsvarerne af lejren holdte ud i flere måneder, til der ikke længere var hverken mad eller medicin. Ifølge Fosse klarede Norwac at få forsyninger ind gennem overtalelse eller forhandlinger, på samme tid som Amal-militsen fortsatte at massakrere i lejrene. Hizbollahs fremkomst kom i takt med de radikale bevægelser indenfor Shi'a samfundet. Hizbollah var med til at udfordre Amals tilstedeværelse i Libanon efter 1985, og udfordrede Amal gennem sin modstand mod War of The Camps, som da var Amals krig mod palæstinenserne. Fordi Amal frygtede den palæstinensiske militære omplacering i Libanon førte det til øget vold, noget som Hizbollah stod stærkt imod. Hizbollah forsøgte derfor at mægle mellem Amal og palæstinenserne, og til tider også trådte ind rent militært som en buffer. De Shi'a muslimske ledere udstedte *fatwas* der forbød kampe mellem Shi'aer og palæstinenserne.²²⁰ Sayyid Muhammed Hussein

²¹⁷ Harris, *Lebanon – a history, 600-2011*, 249.

²¹⁸ Siklawi, "The Dynamics of the Amal Movement in Lebanon 1975-90", 18.

²¹⁹ Siklawi, "The Dynamics of the Amal Movement in Lebanon 1975-90", 19.

²²⁰ En rådgivende udtalelse fra en autoritet indenfor islam.

Fadlallah, der blev regnet som den spirituelle leder af Hizbollah, var derfor stærkt imod krigen.²²¹ Her er det også vigtigt at understrege at palæstinenserne kæmpede for at forsvare deres flygtninge lejre mod en uretfærdig krig, på samme tid som de kæmpede for at deres palæstinensiske identitet ikke skulle gå i opløsning.

I starten af 1987 stoppede kamphandlingerne efter forhandlinger mellem PLO og Amal, og efter 7000 syriske soldater blev indsat i vest Beirut for at lukke 70 kontorer tilhørende forskellige militser, herunder også de resterende PLO-kontorer. Selvom de syriske soldaters indsættelse var det ikke slut med Amals belejring af lejrene, der varede indtil april 1987. De syriske soldater "afløste" Amal militsen og tillod derfor mad og andre medicinske udstyr til flygtningelejrene, som New York Times rapporterede om. Her rapporterede de om den første levering af bistandshjælp til Shatila, den 6. april 1987;

"Supplies were allowed into the Palestinian district of Shatila in southern Beirut today, the first big shipment since the siege of the area by Shiite militamen began five months ago. Five trucks carrying food, clothing and blankets were permitted into the district, which houses more than 3,000 Palestinians, many of them suffering from disease and malnutrition."²²²

Efter intifadaens udbrud i 1987 blev de palæstinensiske flygtninge i Libanon nedprioriteret af PLO. Jo, de fik kommunikér fra Unified National Leadership of the Intifada i de okkuperede palæstinensiske områder men palæstinenserne i Libanon følte sig stadig forladt og afskåret fra resten af det palæstinensiske samfund. Da PLO i 1988 anerkendte staten Israel, blev Libanon forringet til en marginal slagmark og palæstinenserne i Libanon var nu mere demotiveret og afskåret fra resten af kampfællerne end nogensinde.²²³ PLO's evne til hjælpe palæstinenserne i Libanon blev indskrænket grundet manglende sammenhold indad i PLO, ressourcer og politisk indflydelse. Modsat så var det også svært at få assistance til Libanon i det vanskelige politiske landskab som Libanon var i. Medicinsk udstyr og andet medicinsk tilbehør der blev sendt til PRCS blev eksproprieret, økonomiske

²²¹ Siklawi, "The Dynamics of the Amal Movement in Lebanon 1975-90", 17.

²²² Hijazi, Ihsan A. "Palestinian Areas Sees Siege Lifted". *New York Times*. 07.04.1987.

²²³ Khalili, *Heroes and Martyrs of Palestine*, 54.

midler beslaglagt og aktivister blev anholdt. PLO's assistance til palæstinenserne måtte komme anden steds fra, enten gennem humanitære eller internationale organisationer.²²⁴

Opbygning af infrastruktur under og efter War of the Camps

Denne assistance som PLO ikke længere kunne give til palæstinenserne i Libanon, tog Norwac og deres spænd af samarbejdspartnere sig af. Efter Fathi Arafat og PRCS måtte evakuere fra Libanon flyttede de deres hovedsæde til Cairo. Der blev også etableret en PLO-ambassade i Cairo, men Holan fortæller at den spillede en beskedent rolle. I Cairo fortsatte PRCS samarbejdet med Palkom og Synne Holan fik arbejde på PRCS-sygehuset i Cairo og arbejdede der fra 1984-1986.²²⁵

Efterhånden blev Holan "matron of the hospital" og arbejdede dermed direkte for PRCS og ikke længere Palkom. Efterhånden som sygehuset voksede sig større, blev det et vigtigt sted at udbrede solidariteten. Både den norske ambassade og flere andre vigtige palæstinensiske personer var til cocktail fester på sygehuset, som nu fungerede mere som en PLO-ambassade end den reelle PLO-ambassade.²²⁶ Holan understregede at grundlaget til Oslo aftalen blev lagt på PRCS sygehuset i Cairo, grundet den store aktivitet og solidaritet der fandtes der. Både Mona Juul og Terje Røed-Larsen, som indledede levevilkårsundersøgelsen i Palæstina der førte til Oslo-aftalen i 1993, var på besøg og fik et godt forhold til Holan.²²⁷ Grundet Holans stilling ved PRCS-sygehuset og det tætte forhold til, ikke kun den norske ambassade, men også norske sygeplejersker, fik Norwac og PRCS et tæt bånd og en vigtig sten blev lagt til opbygningen af Norwac legitimitet. PRCS-sygehuset i Cairo var altså et vigtigt epicenter for både solidaritetsarbejde og kontaktnetværk. Holan var Norwac koordinator for Libanon og ledede arbejdet under dele af War of The Camps i 1985, selvom hun officielt set arbejdede for PRCS.²²⁸

I Beirut efter Amals belejring af Sabra, Shatila og Bourj al-Barajneh sendte Norwac et specialistteam afsted og blev hurtigt etableret i flygtningelejren Bourj al-Barajneh i Vest-Beirut og i Shatila dagen efter den månedlange belejring og i 1985. Her anslog Linstad at der i løbet af nogle dage kunne være 10-15 helsearbejdere til stede med to mobile klinikker.²²⁹ Disse to mobile klinikker var blevet købt

²²⁴ Shibliak, "Palestinians in Lebanon and the PLO", 269.

²²⁵ Interview med Synne Holan 07.03.2022.

²²⁶ Interview med Synne Holan 07.03.2022.

²²⁷ Interview med Synne Holan 07.03.2022.

²²⁸ Interview med Synne Holan 07.03.2022.

²²⁹ Uden navn. «Norsk helse-team i Beirut». *Aftenposten*. 24.06.1985.

og gjort klar i Beirut, hvoraf den ene var sponsoreret af MAP.²³⁰ I samråd med PRCS opbyggede de kirurgiske sygehuse i både Shatila og Bourj al-Barajneh. De blev bemanded af palæstinensisk personale, og engelsk personale fra MAP.²³¹ Udover kirurgiske sygehuse, åbnede de flere klinikker i Bourj al-Barajneh, Shatila og Mar Elias i samarbejde med MAP, Geneeskunde voor de Derde Wereld og Palestinagrupperne i Sverige.

Arbejdet i Sydlibanon bestod også af samarbejde med MAP, Geneeskunde voor de Derde Wereld og Palestinagrupperne i Sverige hvor Norwac åbnede flere klinikker i Bourj al-Shemali, Rachediyeh og Kasmieh. Palkom havde ansvaret for regnskabet og gennemførelse af disse projekter, men af politiske hensyn var det officielt Norwacs projekter og arbejdet i de libanesiske byer i syd var vigtige for Norwac af politiske grunde.²³² Igen, så var det vigtigt for Norwac at fremstille sig som en neutral, upartisk organisation selvom det rent praktiske blev taget hånd om af en politisk organisation som Palkom. Politik og humanitarisme er et svært skille, og dermed også med til at belyse at uanset omstændighederne og forsøget på at fremstå så upartisk som mulig, så var det besværligt. I tillæg er det nærmest umuligt at kunne fuldstændig skille de to, da Norwac også selv understregede at arbejdet i de områder i Sydlibanon var vigtige for dem rent politisk, for at kunne udvide deres samarbejdspartnere og tilliden i de Shi'a muslimske områder.

Klinikkerne i Sydlibanon blev bemanded med helsepersonale fra England, Belgien og Holland, men det blev finansieret af deres respektive hjælpeorganisation som enten MAP eller Geneeskunde voor de Derde Wereld fra Belgien. Selvom de fik finansiering fra disse lande, så arbejdede de officielt for Norwac og det var Norwac som havde ansvaret for disse klinikker.²³³ Linstad havde dermed på få uger bygget den palæstinensiske helseinfrastruktur op igen, med kirurgisk udstyr i de fleste lejre.

Omkring 40 kilometer syd for Beirut ligger havnebyen Saida. Udenfor Saida ligger den største palæstinensiske flygtningelejr i Libanon, Ain el-Helweh. Den blev bygget i 1948 og husede i 1985 cirka 75 000 palæstinensiske flygtninge. Efter den israelske invasion i 1982 blev lejren fuldstændig ødelagt, hvoraf den blev opbygget af indbyggerne selv bagefter. Indtil 1982 var der også et sygehus drevet af PRCS i tillæg til et offentligt libanesiske sygehus der begge blev ødelagt under invasionen,

²³⁰ Ukatalogiseret arkiv. "Notes, Medical work in Lebanon, may/June". Rapport fra Trond Linstad til Norwac. Trond Linstad, 06.07.1985, Oslo.

²³¹ Ukatalogiseret arkiv. «Årsrapport» Erik Fosse, 20.11.1985, Oslo.

²³² Ukatalogiseret arkiv. «Årsrapport» Erik Fosse, 20.11.1985, Oslo.

²³³ Ukatalogiseret arkiv. «Årsrapport» Erik Fosse, 20.11.1985, Oslo.

der medførte at det kun var de privatejede sygehus i Saida som fortsat var i brug. Siden det var privatejet, måtte alle som benyttede sig af tilbuddene betale. UNRWA dækkede de fleste tjenester for palæstinenserne, dog ikke langvarig behandling eller forskellige operationer. I Saida drev den amerikanske hjælpeorganisation International Rescue Committee (IRC) et sygehus der bidrog til gratis behandling af både palæstinensere og libanesere, men på grund af den stadig usikre politiske situation der udviklede sig i løbet af 1985 og politiske afgørelser, ville USA trække ud alt personale og økonomisk støtte til udviklingsprojekter i Libanon. IRC kontaktede først UNRWA om de kunne overtage sygehuset, UNRWA kunne ikke påtage sig det ansvar og opfordrede derfor IRC til at kontakte Norwac. Norwac blev derfor kontaktet med spørgsmål om overdragelse af drift og administration til de.²³⁴ I en ansøgning til NORAD (Norwegian Agency for Development Cooperation) om støtte til investering og drift, understregede Norwac vigtigheden af et gratis medicinsk tilbud for den libanesiske og palæstinensiske befolkning, hvoraf denne må opretholdes og helst udvides. Der blev også argumenteret for at PRCS ikke kunne åbne nogle sygehuse i nærmeste fremtid, grundet PRCS' association til palæstinenserne og den betændte politiske situation. I et brev fra Norwac til Dr. Nakleh fra Welfare Association, en palæstinensisk NGO, oprettet i 1983, blev der understreget at IRC "are very opposed to giving anything to an official palestinian organization."²³⁵ Dette er også med til at understrege den kredibilitet Norwac havde fået oparbejdet siden 1983, som en organisation der ikke kun arbejder for og med palæstinenserne, men også libaneserne og som muliggjorde tilbuddet fra IRC.

Planerne for sygehuset var at bruge tredje og fjerde etage, som på daværende tidspunkt allerede blev brugt som hospital. Norwac ville udvide det til også at bruge femte etage for en "mødrekontrol", der indebar pre- og postnatal overvågning og fødselshjælp. Der blev også understreget at al personale på hospitalet var palæstinensisk eller libanesisk og var derfor en vigtig arbejdsgiver til området, da mange af de palæstinensiske flygtninge havde stort besvær ved at finde arbejde udenfor lejren. Norwac ønskede derfor med overtagelsen også at øge den kirurgiske ekspertise ved sygehuset og havde til hensigt at overtage sygehuset fra 1. oktober 1985.²³⁶

²³⁴ Ukatalogiseret arkiv. Ansøgning fra Norwac til Norad om investerings- og driftsstøtte til sykehus i Saida, Libanon. Erik Fosse, 1985.

²³⁵ Ukatalogiseret arkiv. Brev fra Erik Fosse, Norwac til Dr. Nakhleh, Welfare Association. 15.11.1985, Oslo.

²³⁶ Ukatalogiseret arkiv. Ansøgning fra Norwac til Norad om investerings- og driftsstøtte til sykehus i Saida, Libanon. Erik Fosse, 1985.

I brevet til Dr. Nakleh fremgår det at NORAD er positive til at støtte sygehuset i Saida. NORAD kunne dog ikke støtte hele projektet der var anslået til at være på ca. 270 000 amerikanske dollars, hvoraf Norad kunne bidrage med 100 000 amerikanske dollars. Hertil anmodede de om støtte fra Welfare Association, enten helt eller delvis. I et brev fra Erik Fosse til Dr. John Hiddleston, Director of Health i UNRWA fra niogtyvende november 1985 bekræftede Fosse at de da havde fået støtte, både fra NORAD og gennem private donationer der gjorde at de kunne overtage sygehuset i Saida fra 1. januar 1986.²³⁷

Foråret 1988 installerede Martyrstiftelsen sygehusudstyret de havde søgt penge om gennem Norwac, i en kælder under Rassoul moskéen, som lå udenfor Bourj al-Barajneh i Beirut. Samtidig var de i gang med at bygge et større sygehus udenfor moskéen. Norwac søgte da igen om penge til opbygningen af det store sygehus, hvoraf de i januar 1988 fik 800 000 kroner til dette. Igen i 1989 søgte de UD om yderligere 886 000 til køb af udstyr til sygehuset.²³⁸ Her blev der fremlagt at sygehuset var effektivt, forholdene taget i betragtning, og udviklingen i Beirut var yderst prekær. Norwac understregede at der udelukkende var snak om køb af udstyr, og at ”det vil ikke komme på tale å sette inn norsk medisinsk personll, da man har tilstrekkelig med kvalifiserte leger og sygepleiere lokalt”.²³⁹ Om der var snak om palæstinensiske eller libanesiske læger og sygeplejersker, eller internationale hjælpearbejdere vides ikke. Dette er en kontrast til Zwee Chai Ang, britisk læge der arbejdede for MAP, der har skrevet erindringsbogen *From Beirut to Jerusalem* (1989) om hendes tid under Israels invasion i 1982 og War of The Camps. Her erindrede hun generelle tilfælde hvor frivillige fra ’udviklede’ lande mente at de var bedre end de ’indfødte’. Hun bruger selv apostroffer ved ordene ’udviklede’ og ’indfødte’ bare for at understrege hvordan termerne historisk er blevet brugt til at underminere og patronisere præstationerne til folk fra den såkaldte ’tredje verden’.²⁴⁰

Kidnapning af Jan Cools og Ta’if aftalen

Det politiske landskab i Libanon i slutningen af 1980erne var præget af de forskellige politiske fraktioners uenigheder, hvoraf det sekteriske system i Libanon virkelig blev cementeret. Da Amin

²³⁷ Ukatalogiseret arkiv. Brev fra Erik Fosse, Norwac til Dr. John Hiddlestone, Director of Health, UNRWA. 29.11.1985, Oslo.

²³⁸ Ukatalogiseret arkiv. «Søknad om støtte til Martyr Foundations Al-Rasoul-Aazam sykehus i Beirut» Ansøgning til Utenriksdepartementets Katastrofe-enhet. 07.09.1989, Oslo.

²³⁹ Ukatalogiseret arkiv. «Søknad om støtte til Martyr Foundations Al-Rasoul-Aazam sykehus i Beirut» Ansøgning fra Norwac til Utenriksdepartementets Katastrofe-enhet. 07.09.1989, Oslo.

²⁴⁰ Watson, Lucy. “‘The Politics of Location’: memoirs of women aid workers in the 1980s Beirut.” *Textual Practice*, Vol 20 No. 4 (2016): 632.

Gemayels periode som præsident gik mod sin afslutning i 1988, kunne fraktionerne ikke blive enige om en efterfølger.²⁴¹ Som en sidste udvej, blev Libanons hærchef, maronit Michel Aoun, udnævnt som fungerende statsminister. Den siddende muslimske statsminister, Selim Hoss, modsatte sig udvælgelsen og mente at hans regering var den retmæssige regering. Libanon var nu i en periode med to regeringer, ingen præsident, ingen nationalforsamling og midt under borgerkrigens sidste krampetrækninger.

I 1988 havde Norwac etableret sig hovedsageligt i Sydlibanon og Beirut. Med projekter i forskellige flygtningelejre som Bourj al-Barajneh i Beirut og udenfor Saida i Ain el-Hilweh. I Sydlibanon var de også tilstede i flygtningelejrene Qasmieh, Rachediyeh og landsbyen Dardraiegh.²⁴² Alle disse projekter var godt i gang da den belgiske læge Jan Cools blev kidnappet fra Rachediyeh flygtningelejr 21. maj 1988.²⁴³ Han arbejdede for den belgiske organisation Geneeskunde voor de Derde Wereld, som på daværende tidspunkt var under Norwac paraplyen. Kort efter trak Norwac al personale ud af Sydlibanon, efterfulgt af Palestinagrupperne i Sverige der ikke kun trak al personale ud af Sydlibanon, men også trak al personale ud fra Beddawi lejren i Nordlibanon.²⁴⁴ Lige efter kidnappingen startede hårde kampe i lejrene i Beirut, hvilket betød at Norwac blev værende der, som den eneste hjælpeorganisation.²⁴⁵ Ikke længe efter blev et eget ”redningsteam” sendt til Libanon, kun for at arbejde med Jan Cools sagen som bestod af Ebba Wergeland, Øyvind Sagedal og Kristin Ingebrigtsen.²⁴⁶ Den belgiske kontaktperson Dirk van Duppen bidrog.²⁴⁷

Holans mand arbejdede for PRCS da Holan arbejdede på Cairo-sygehuset, og havde derfor også fået god kontakt til Fathi Arafat.²⁴⁸ Fosse rejste til Cairo for at diskutere med Arafat hvad der burde gøres, og der blev enighed om at de burde tage sagen direkte op med PLO’s generalsekretær og hans bror, Yassir Arafat. Holans mand, Egil Fossum, Ebba Wergeland og Erik Fosse tog til Tunesien for at

²⁴¹ Waage, *Konflikt og Stormaktspolitikk i Midtøsten*, 241.

²⁴² Boks: AAB/ARK-2787/Da/L0011/0003 – «Helseteam – Norwac». Mappe 0003, navngivet «Projekter». «Norwac beretning for 1988-89, Libanon» Erik Fosse, 05.10.1989.

²⁴³ Boks: AAB/ARK-2787/Da/L0011/0003 – «Helseteam – Norwac». Mappe 0003, navngivet «Projekter». «Norwac beretning for 1988-89, Libanon» Erik Fosse, 05.10.1989.

²⁴⁴ AAB/ARK-2787/Da/L0012/0001 – «Norwac». Mappe 0001, navngivet «Norwac». «Søknad om støtte til Norwacs projekter i Sør-Libanon 1990». Erik Fosse, 15.09.1990, Oslo.; Uden navn. «NORWAC ut av Sør-Libanon» *Rogaland Avis*. 30.05.1988.

²⁴⁵ Astor, Larsen. «Ut av Libanon?» *Klassekampen*. 04.06.1988.

²⁴⁶ AAB/ARK-2787/Da/L0012/0001 – «Norwac». Mappe 0001, navngivet «Norwac». «Søknad om støtte til Norwacs projekter i Sør-Libanon 1990». Erik Fosse, 15.09.1990, Oslo.

²⁴⁷ Fosse, *Med livet i hendene*, 272.

²⁴⁸ Interview med Synne Holan 07.03.2022.

mødes med Yassir Arafat. Her bekræftede han støtten til de, men der var ikke meget andet han kunne bidrage med. Hizbollah, og Fadlallah der tidligere havde fordømt Amals krig mod de palæstinensiske lejre, fordømte også kidnapningen af Jan Cools. Det samme gjorde druserlederen Hisham Nasreddin og Norwacs samarbejdspartner, sunnilederen Mustafa Saad.²⁴⁹

I juni 1988 havde Norwac trukket sit personale ud af Sydlibanon, men overvejede nu også at trække al personale ud af Beirut, noget som vil have fatale og store konsekvenser for helsetilbuddet til palæstinenserne og libaneserne. Rygterne spredte sig, og flere rygter fortalte at Jan Cools stadig var inde i flygtningelejren Rachediyeh.²⁵⁰ Arbejdet med at lokalisere og frigøre Jan Cools går i stampe, og ikke meget nyt sker de næste par måneder. September samme år tages der en afgørelse om at det ikke er forsvarligt at holde personalet ude af Sydlibanon længere, og i samråd med Norwacs internationale samarbejdspartnere besluttede de at opstarte arbejdet igen fra oktober 1988.²⁵¹ Den 15. juni 1989 bliver Jan Cools sat fri, ved boligen til Mustafa Saad i Saida.²⁵² Fadlallah mente at kidnapperen var Abu Nidal, på opdrag af Libyen og nærmere bestemt Muammar al-Gaddafi. De belgiske myndigheder havde tidligere opsagt alle handelsaftaler med Libyen, og Gaddafi ønsket derfor at optage kontakten med Belgien og fremforhandle en ny handelsaftale.²⁵³

Kidnapningen af Jan Cools førte også til mere skærpede sikkerhedsrutiner indad i Norwac og de investerede nærmere 300 000 norske kroner til et nyt sikkerhedsoplæg.²⁵⁴ Dette medførte også en mere formaliseret drift som Trond Ali Linstad allerede havde efterspurgt tidligere. Ændringen førte til følgende tiltag; den faste koordinator øges til to personer, i stedet for en. Installation af radioudstyr hvor der var personale, inklusiv i bilerne. Bedre rutiner for rejser og en ny bil for at bedre kommunikationen indad i specialistteamene.²⁵⁵ Grundet det politiske ustabile landskab blev radioudstyret godkendt af både det libanesiske indenrigsministerium og Amal Security, samt af de libanesiske og palæstinensiske samarbejdspartnere blev orienteret. Gidseltagning og udpresnings

²⁴⁹ Fosse, *Med livet i hendene*, 273.

²⁵⁰ Astor, Larsen. «Ut av Libanon?» *Klassekampen*. 04.06.1988.

²⁵¹ AAB/ARK-2787/Da/L0012/0001 – «Norwac». Mappe 0001, navngivet «Norwac». «Søknad om støtte til Norwacs prosjekter i Sør-Libanon 1990». Erik Fosse, 15.09.1990, Oslo.

²⁵² Uden navn. «Jan Cools løslatt.» *Klassekampen*. 16.06.1989.

²⁵³ Fosse, *Med livet i hendene*, 275.

²⁵⁴ AAB/ARK-2787/Da/L0012/0001 – «Norwac». Mappe 0001, navngivet «Norwac». «Søknad om støtte til Norwacs prosjekter i Sør-Libanon 1990». Erik Fosse, 15.09.1990, Oslo.

²⁵⁵ AAB/ARK-2787/Da/L0012/0001 – «Norwac». Mappe 0001, navngivet «Norwac». «Søknad om støtte til Norwacs prosjekter i Sør-Libanon 1990». Erik Fosse, 15.09.1990, Oslo.

blev stadig normen i Libanon og bare i august 1989 kunne Klassekampen rapportere om 17 vestlige gidsler i Libanon.²⁵⁶ Det understregede hvilke vanskelige forhold de vestlige organisationer opererede i, og viser til at Cools-kidnapningen var et produkt af samtiden og et eksempel på den prekære tid og usikre situation Norwac arbejdede under. Kidnapninger og faren for samme betød da også på en ekstra udfordring for Norwac at manøvrere i. Cools-kidnapning påvirkede Norwacs specialistteams arbejde indirekte, da de for en lille stund trak al personale ud indtil Norwac fik indsat et eget team, med Øyvind Sagedal som koordinator til kun at jobbe med Cools-sagen.²⁵⁷ Det som kidnapningen faktisk påvirkede og medførte, var en ny og bedre sikkerhedsrutine, samt at arbejdet med at få ham løsladt styrkede Norwacs kontaktflade i Libanon. Arbejdet foregik både i Libanon, Belgien, Norge og i Mellemøsten udenfor Libanon, og han blev løsladt som en direkte følge af specialteamets arbejde med frigørelsen af Jan Cools.²⁵⁸

Ta'if aftalen fra efteråret 1989, indeholdte en revideret magtfordelingsformel, der førte til at Sunni muslimerne fik en mere betydelig rolle i det politiske system. Borgerkrigen der nu havde hærget i femten år, skulle få en formel afslutning når Ta'if aftalen skulle træde i kraft året efter. Maronitlederne havde accepteret at der måtte syrisk magt til for at få fred i landet. Det syriske regime under Hafiz al-Assad blev udelukket fra forhandlingerne, selvom de egentlig var den anden magt i Libanon med deres stærke fysiske og politiske tilstedeværelse. Syrien cementerede sin kontrol ved at håndhæve nogle væsentlige ændringer. Landets faktuelle ledere, krigsherrerne, var også udelukket for forhandlinger i Ta'if. Dermed ikke sagt at de ikke påvirkede resultatet. Andre libanesiske politikere og militser afviste resultatet, herunder også den tidligere general Michel Aoun. Grundet at det forstærkede det syriske formynderskab Ta'if aftale førte med sig og på grund af Amal og Hizbollah og fordi Ta'if aftalen cementerede den politiske sekterisme i landet, i stedet for at afskaffe den. Aoun proklamerede en frigørelses kamp fra Syrien og startede en heftig militær kampagne for at Syrien ud af Libanon.

Norwacs projekter i Sydlibanon blev ikke ramt af krigen der brød ud i 1989 udover knaphed med mad, drivstof og interne flygtninge fra nord. Men det førte til at arbejdet i Beirut blev sikkerhedsmæssigt vanskeligt. Det er beskrevet at kampene også medførte en øget kriminalitet som

²⁵⁶ Larsen, Astor. «Gisler i livsfare.» *Klassekampen*. 02.08.1989.

²⁵⁷ Interview per telefon med Øyvind Sagedal 19.05.2022.

²⁵⁸ Boks: AAB/ARK-2787/Da/L0011/0003 – «Helseteam – Norwac». Mappe 0003, navngivet «Prosjekter». «Norwac beretning for 1988-89, Libanon» Erik Fosse, 05.10.1989.

da især gik udover helsearbejderne i Sydlibanon, hvor de flere gange var udsat for episoder af ”kriminell karakter”, hvad dette indebar var der ikke blevet rapporteret om.²⁵⁹ Norwac trak personalet ud af Beirut, men fortsatte i stedet arbejdet i Sydlibanon. Efter våbenhvilen genoprettede Norwac sit kontor i Beirut, hvor Grete Fredriksen og Sylvin Thommassen afsluttede som koordinører 31/12, hvoraf Øyvind Sagedal skulle overtage som koordinator i 1990.²⁶⁰

Det fremadrettede arbejde for Norwac så ikke ud til at blive mindre og en mere fredelig tid var ikke rundt om hjørnet. Behovet for Norwacs specialistteam voksede stødt og stadig, og efter Norwacs vurdering var det fortsat i Sydlibanon de var mest tiltrængt. Planen videre for Norwac var at fortsætte samarbejdet med Imam Musa Sadr Foundation og PRCS i syd. De ville også fortsætte samarbejdet med Martyr Foundation og Islamic Medical Services. Sidstnævnte er første gang de nævnt i nogle af de kilder jeg har tilgængeligt. Her understreges der at det er usikkert hvor meget arbejde deres samarbejdspartnere kan udrette i syd, siden der fortsat var kampe mellem Amal og Hizbollah, men at samarbejdet vil fortsætte i Beirut.²⁶¹

Samarbejdet med både sunnimuslimske og shi'a muslimske organisationer havde vist sig ”uvurderlig – og enklere enn først antatt – å samarbeide med en libanesisk og palestinsk organisasjon i samme område”,²⁶² som henviser til deres arbejde på klinikken til Sadr Foundation udenfor Tyr. Desuden undersøgte de muligheden for undervisningstilbud på både grundskoleniveau og indad i helsesektoren for fysioterapeuter. Behovet for dette var stort, og Norwac bevægede sig nu allerede ind i utviklingsarbejde og ikke rent nødhjælpsarbejde som de da hadde gjort indtil da.

²⁵⁹ AAB/ARK-2787/Da/L0012/0001 – «Norwac». Mappe 0001, navngivet «Norwac». «Søknad om støtte til Norwacs prosjekter i Sør-Libanon 1990». Erik Fosse, 15.09.1990, Oslo.

²⁶⁰ AAB/ARK-2787/Da/L0012/0001 – «Norwac». Mappe 0001, navngivet «Norwac». «Søknad om støtte til Norwacs prosjekter i Sør-Libanon 1990». Erik Fosse, 15.09.1990, Oslo.

²⁶¹ Boks: AAB/ARK-2787/Da/L0012/0001 – «Norwac». Mappe 0001, navngivet «Norwac». «Søknad om støtte til Norwacs prosjekter i Sør-Libanon 1990». Erik Fosse, 15.09.1990, Oslo.

²⁶² Ibid.

Kapitel 4: Norwacs nye rolle og udfordringer i Norge.

Ringvirkningerne efter Jan Cools kidnapning bidrog til en endnu større kontaktflade og flere samarbejdspartnere til fordel for Norwac. Denne sektion vil jeg analysere den interne diskussion af Norwacs manglende kristne samarbejdspartner og de politiske sekteriske systemer i Libanon. Selvom partnerskab og udvidelse af flere samarbejdspartner var til stor fordel for Norwac i Libanon, var der derimod skarpere kritik af Norwac i hjemlandet Norge hvor de stødte på en udfordring, bundet i kritik fra en NORAD-rapport der blev udgivet i starten af 1990. Udfordringen var Heiberg-rapporten der stærkt kritiserede Norwacs arbejde i Palæstina, der resulterede i en omstrukturering i den norske bistand til Mellemøsten, med store ringvirkninger til den omstridte Oslo-aftale. Videre vil der blive præsenteret en diskussion af solidaritets organisation versus humanitær organisation og hvordan tanken om politik i bistand længe havde eksisteret før 1990, her vil Norwac bruges som eksempel på at det klassiske narrativ om politisk neutralitet ikke passer ind i Norwacs tilfælde. Kapitlet vil afslutte med Norwacs brud med Palkom, og konsekvensen af Oslo-aftalen der først medførte problemer med bevilling af penge, og flere udfordringer i Libanon der til sidst resulterede i at Norwac blev en uafhængig stiftelse.

I 1990 blev krigsførelsen til dels intensiveret, i hvert fald i det sydlige Libanon hvor Hizbollah organiserede Shi'amuslimske miliære aktiviteter mod israelerne i den israelsk besatte "sikkerhedszone", der var blevet etableret under Israels invasion af Libanon i 1978. Mere militante palæstinensiske fraktioner etablerede sig igen i Sydlibanon, for også at kæmpe mod Israel og sikkerhedszonen var derfor en kilde til konstante problemer og kontroverser.²⁶³ Imens var Syrien optaget med at cementere sit hold i Libanon i slutningen af 1990, hvor de prioriterede regeringens institutioner, sikkerhed og bilaterale forbindelser.²⁶⁴ Imens kæmpede Hizbollah mod Amal, der førstnævnte på dette tidspunkt kunne "genopstå" takket være Israels tilstedeværelse, og dermed skubbe Amal til siden som den førende Shi'a fraktion. Et vendepunkt i den libanesiske borgerkrig skulle blive den irakiske invasion af Kuwait i august 1990, også kendt som Golf-krigene. Da Irak var i krig kunne de ikke længere udruste sine klienter i Libanon, som både var Aoun og maronitmilitsen Lebanese Forces. I oktober 1990, med billigelse fra USA der havde brug for syriske tropper i de

²⁶³ Waage, *Konflikt og Stormaktspolitik i Midtøsten*, 244.

²⁶⁴ Harris, *Lebanon – a history 600-2011*, 258.

kommende Golfkrige, knuste de syriske tropper Aoun's folkelige protestbevægelse mod Syrien.²⁶⁵ Det førte til at de syriske styrker overtog kontrollen i det kristne øst Beirut. Aoun flygtede til den franske ambassade og den syrisk-venlige præsident Omar Karami overtog magten og begyndte på en gennemførelse af Ta'if aftalen.²⁶⁶ Hizbollah, som var støttet af Iran og Syrien, var den eneste militærgruppe der kunne fortsætte med militære operationer. De fik kontrol over Shi'a områderne i Sydlibanon, en libanesisk hær blev genoprettet, alt i mens de fleste militser blev afvæbnet.

Norwac projekter og fremadrettet arbejde

Det Norwac mødte i 1990erne, var et Libanon der bar præg af en skærpet libanesisk sekterisme, syrisk intervention og Israels kollision med Shi'a muslimerne. Borgerkrigen hærget stadig i Libanon i starten af 1990 og en isolering og større restriktioner på beskæftigelse, uddannelse, sundhedstilstanden og indskærpelse af rejse til palæstinenserne kom oveni alt dette. PLO's tilbagegang inde i de palæstinensiske flygtningelejre var også med til at gøre den sociale og sikkerhedsmæssige situation værre og efter 1990 var den officielle libanesiske holdning til flygtningelejren at de palæstinensiske flygtningelejre fortsat var et stort sikkerhedsproblem.²⁶⁷ I sidste halvdel af 1980erne havde Norwac flere projekter de havde i gang, i alt syv projekter hvor Norwac havde hovedansvaret og fem projekter hvor Norwac var formel organisator, men andre organisationer og samarbejdspartnere havde hovedansvaret.²⁶⁸

I de projekter hvor Norwac havde hovedansvaret pågik der en større opbygning af både klinikker, men også en større oprustning af udstyr i både sygehuse og klinikkerne. I alt syv projekter havde Norwac i gang efter War of the Camps. Efter evakueringen af personale i maj 1988, blev arbejdet i Kasmieh og Derdghaiya i Sydlibanon genoptaget efteråret samme år. Teamene som blev sendt hertil bestod af en læge, sygeplejerske og en fysioterapeut. Især sidstnævnte oplevede større fremskridt i denne periode. Siden september 1988 har der i alt været fire team fra Norwac i Sydlibanon.

²⁶⁵ Rosiny, Stephen. "A Quarter Century of 'Transitory Power-Sharing'. Lebanon's Unfulfilled Ta'if Agreement of 1989 Revisited." *Civil Wars* Vol. 17 No. 4 (2016): 490-91.

²⁶⁶ Waage, *Konflikt og Stormaktspolitikk i Midtøsten*, 242.

²⁶⁷ Siklawi, Rami. "The Palestinian Refugee Camps in Lebanon Post 1990: Dilemmas of Survival and Return to Palestine." *Arab Studies Quarterly*. Vol. 41 No. 1 (2019): 82.

²⁶⁸ Boks: AAB/ARK-2787/Da/L0011/0003 – «Helseteam – Norwac». Mappe 0003, navngivet «Projekter». «Norwac beretning for 1988-89, Libanon» Erik Fosse, 05.10.1989.

Sadr Foundation fik bevilget penge af Norwac til opbygning af en klinik i landsbyen Kholeili.²⁶⁹ Her skulle Norwac eventuel (med streg under i dokumentet), sende et team dertil for at arbejde i tre dage, og derefter tre dage i Bourj el Chemali. Dette var på daværende tidspunkt bare et forslag, og noget de skulle aftale videre med både MAP og Genneskunde voor de Derde Wereld. I 1990 blev de enige om at MAP skulle stå for bemanning af klinikken i stedet for Norwac.²⁷⁰

I samarbejde med Martyr Foundation udstyrede de i foråret 1988 sygehuset i Rassoul-moskéen i Beirut, i 1989 havde de da søgt om tillægspenge til en kirurgisk enhed til samme sygehus. På grund af kampene mellem Amal og Hizbollah i 1988 havde den kirurgiske enhed der blev indkøbt til sygehuset i 1988 først blevet delt op og benyttet i mindre klinikker flere steder i Sydlibanon.²⁷¹ Efteråret 1988 blev alt udstyret samlet og installeret i en tilbygning til moskéen, hvor de i 1990 drev et sygehus og en skole for forældreløse børn. Sygehuset i Rassoul blev fortsat udvidet og er nu det næststørste sygehus i Libanon.²⁷²

På Governmental Hospital i Saida købte Norwac, i samarbejde med Marouf Saad Foundation, i 1989 en kirurgisk enhed der blev installeret i sygehuset. Selve operationsafdelingen var ikke i drift, men både dialyseafdelingen, en poliklinik og en mor-barnklinik var i drift. Norwac ville i løbet af kort tid sende brugt røntgen udstyr og andet brugt udstyr til sygehuset.²⁷³

Norwac havde tidligere etableret en kirurgisk enhed i flygtningelejren Rachediyeh i Sydlibanon. I 1989 havde de modtaget 140 000 amerikanske dollars til indkøb af en tomt for opbygning af et underjordisk sygehus, der er placeret centralt i lejren mellem den nye og gamle del. På grund af en stor befolkningsøgning i og rundt lejren (fra 5000 indbyggere i 1988 til 19500 i 1990) var sygehuset blevet bygget noget større end planlagt. De begrundede derfor en budgetøgning på grund af ovenstående og inflationen.²⁷⁴

²⁶⁹ I kilden står der *Kholeili*, men jeg har ikke kunne finde en by ved det navn i Libanon. Det tætteste der muligvis kan være byen de refererer til, er landsbyen *Qlaileh* der også befinder sig i Sydlibanon.

²⁷⁰ Aftale mellem PRCS, Sadr Foundation og Norwac; Ukatalogiseret arkiv. «Brev fra Beirut. Februar 1990.» Månedsrapport af Øyvind Sagedal til Norwac. Øyvind Sagedal, 02.1990, Beirut.

²⁷¹ Boks: AAB/ARK-2787/Da/L0012/0001 – «Norwac». Mappe 0001, navngivet «Norwac». «Søknad om støtte til Norwacs projekter i Sør-Libanon 1990». Erik Fosse, 15.09.1990, Oslo.

²⁷² Interview med Erik Fosse 31.01.2022.

²⁷³ Boks: AAB/ARK-2787/Da/L0012/0001 – «Norwac». Mappe 0001, navngivet «Norwac». «Søknad om støtte til Norwacs projekter i Sør-Libanon 1990». Erik Fosse, 15.09.1990, Oslo.

²⁷⁴ Boks: AAB/ARK-2787/Da/L0012/0001 – «Norwac». Mappe 0001, navngivet «Norwac». «Søknad om støtte til Norwacs projekter i Sør-Libanon 1990». Erik Fosse, 15.09.1990, Oslo.

Norwac vedtog en oprustning af alle PRCS-klinikker i Sydlibanon, så de kunne bruges som feltsygehus ved krisetilfælde. I Al-Bass udenfor Tyr havde Norwac gået til indkøb af flere bygninger så de kunne bygge en klinik her og udvidede også samarbejdet med en drusisk organisation, Kamal Jumblatt Foundation.²⁷⁵ Det er en organisation som hovedsageligt arbejder med velgørenhed og helsearbejde overfor den drusiske befolkning som overvejende bor i Shouf-fjeldene. Jumblatt Foundation får støtte af andre internationale organisationer. Norwac gav flere bidrag til organisationen, så de kunne opbygge klinikker i Shouf fjeldene.²⁷⁶ I 1989 fik Norwac en forespørgsel om indkøb af tidsskrifter til det medicinske bibliotek til Joumblatt Foundation. I 1992 ønskede Norwac nu at imødekomme forespørgslen fra 1989, og begrundede med at det var naturligt at hjælpe den drusiske befolkning i Libanon, som var i tråd med den libanesiske regeringspolitik.²⁷⁷

Projekter der andre organisationer havde hovedansvaret, men hvor Norwac var officiel organisator var fem projekter. PRCS-klinikken i Bourj el-Barajneh i Beirut. Efter personalet var blevet evakueret i juni 1988 på grund af belejringen, blev arbejdet genoptaget efteråret samme år. I perioden fra 1988 til 1989 havde klinikken været bemandet af personale fra MAP. Norwac havde foreslået til MAP at de overtog hovedansvaret for denne klinik.²⁷⁸

Et andet projekt var PRCS-klinikken i Shatila. Shatila blev totalt ødelagt i 1988, hvoraf mange familier fortsat levede som interne flygtninge rundt omkring i Libanon. Klinikken blev bemandet af en libanesisk læge og en palæstinensisk sygeplejerske, og i foråret 1989 påbegyndte de et arbejde i klinikken med fokus på forebyggende medicin. Grunden til det var, at Norwac og deres samarbejdspartnere ønskede at Shatila-befolkningen skulle komme tilbage og opbygge husene, samtidig som de kunne få forebyggende behandling for eventuelle skader i klinikken. Per da, i 1989, havde få familier gjort dette.²⁷⁹

²⁷⁵ Boks: AAB/ARK-2787/Da/L0011/0003 – «Helseteam – Norwac». Mappe 0003, navngivet «Projekter». «Norwac beretning for 1988-89, Libanon» Erik Fosse, 05.10.1989.

²⁷⁶ Boks: AAB/ARK-2787/Da/L0011/0003 – «Helseteam – Norwac». Mappe 0003, navngivet «Projekter». «Norwac beretning for 1988-89, Libanon» Erik Fosse, 05.10.1989.

²⁷⁷ Ukatalogiseret arkiv. «Søknad om støtte til Norwacs projekter i Sør-Libanon 1992» Ansøgning fra Norwac til Utenriksdepartementet. Berit Mortensen, 14.02.1992, Oslo.

²⁷⁸ Boks: AAB/ARK-2787/Da/L0011/0003 – «Helseteam – Norwac». Mappe 0003, navngivet «Projekter». «Norwac beretning for 1988-89, Libanon» Erik Fosse, 05.10.1989.

²⁷⁹ Boks: AAB/ARK-2787/Da/L0011/0003 – «Helseteam – Norwac». Mappe 0003, navngivet «Projekter». «Norwac beretning for 1988-89, Libanon» Erik Fosse, 05.10.1989.

En mobil klinikenhed i Beirut, blev først bemannet af en malaysisk sygeplejerske og en palæstinensisk hjælper der rejste rundt i Beirut og forsynede husokkupanter med mad, medicin og kosttilskud. Dette arbejde stoppede efterhånden som de begyndte arbejdet i Shatila.²⁸⁰

I Ain el-Hilweh uden for Saida, var PRCS i gang med at opbygge et større sygehus i udkanten af flygtningelejren. Selvom sygehuset ikke var færdigt på daværende tidspunkt, så var arbejdet påbegyndt inde i sygehuset. MAP bemandede sygehuset, og fokuserede også på at undervise. Men på grund af praktiske og administrative problemer var arbejdet stoppet op, og det var usikkert om de kunne fortsætte med noget undervisning her. I et håndskrevet notat under projektet står der ”for stort?”, noget som kan antyde at projektet blev for stort, og måske også for dyrt, for Norwac at håndtere.

Palestinagrupperne i Sverige havde en klinik i Nahr el-Bared i Nordlibanon. De evakuerede alle sine folk, som en konsekvens af Jan Cools kidnapningen, men forstatte arbejdet igen i oktober 1989.²⁸¹ De fleste projekter blev finansieret af UD, hvor de fik tilsammen ca. 2,7 millioner kroner til Libanon i 1989.²⁸²

Norwac havde derfor hovedsageligt personale i Sydlibanon og Beirut. Norwac personale bemandede klinikker i flygtningelejrene Bourj al-Barajneh og et projekt for hjemløse i Beirut, Ain el-Hilweh i Saida (syd for Beirut) og Qashmieh og Derdghaiya i Sydlibanon. I 1990 bidrog de også økonomisk til en opbygning af flere klinikker i Shouf-fjeldene øst for Beirut, og udvidede også sit arbejde der til. Norwac arbejdede derfor mest i Beirut, Sydlibanon og nu også i Shouf-fjeldene. Norwac gik ind i 1990 og et nyt tiår med stor progression i både aktivitet og investeringer. I form af deres udvidelse af samarbejde med både større libanesiske og palæstinensiske organisationer, nød de stor tillid blandt befolkningen og hos organisationerne i både vest Beirut og Sydlibanon. De tænkte at fortsætte samarbejdet med alle organisationer som de havde samarbejdsaftaler indtil da og havde planer om at

²⁸⁰ Boks: AAB/ARK-2787/Da/L0011/0003 – «Helseteam – Norwac». Mappe 0003, navngivet «Projekter». «Norwac beretning for 1988-89, Libanon» Erik Fosse, 05.10.1989.

²⁸¹ Boks: AAB/ARK-2787/Da/L0011/0003 – «Helseteam – Norwac». Mappe 0003, navngivet «Projekter». «Norwac beretning for 1988-89, Libanon» Erik Fosse, 05.10.1989.

²⁸² Boks: AAB/ARK-2787/Da/L0012/0001 – «Norwac». Mappe 0001, navngivet «Norwac». «Palkom og Norwacs prosjektarbeide 1989-90» Rune Frøshaug, juni 1990.

koncentrere sig om de projekter de havde i gang der og da, og søge om penge til deres samarbejdspartnere.²⁸³

Videre samarbejde og nye kontakter

Som et resultat af ekspansionen i Norwacs netværk under War of the Camps og Cools-bortførelsen, og en intern omstrukturering af sikkerheden indtog Norwac derfor en ny rolle i starten af 1990'erne. Den nye rolle som Norwac indtog i årene efter udfordringerne med War of the Camps og Cools-bortførelsen er også et udtryk for at Norwac, eller Palkom, ikke længere var under PRCS's og dermed PLO's paraply og sikkerhed. Siden PLO blev udvist i 1982 var den sikkerhedsmæssige situation til både libanesere, palæstinensere og udenlandske helsearbejdere blevet mere prekært, noget som ses både ved Are Hovdenaks skudepisode og nu også Jan Cools kidnapning. At PLO ikke kunne beskytte de længere, var der derfor et udtryk for et øget behov for sikkerhedsrutiner og større professionalisering. Dermed havde det sikkerhedsmæssige og politiske billede ændret sig markant siden første helseteam bestående af Eldbjørg Holte og Trond Ali Linstad der rejste til Libanon med egen individuel kundskab og en kuffert fuld af penge og mediciner, og hvor PRCS stod for koordineringen og resten af arbejdet. Nu skulle Norwac selv stå for rekruttering, det medicinske faglige arbejde, koordinering, finansiering, men også det sikkerhedsmæssige aspekt ved at arbejde i et land hærget af borgerkrig og interne stridigheder.

Januar 1990 overtog Øyvind Sagedal koordinator-jobbet igen. I en rapport fra januar 1990 beskriver han hvordan han mødte "alle" de politiske ledere til en reception af PFLP, som de havde haft kontakt med i forbindelse med *Jan-saken*, som han selv beskrev det. Her var der tale om alle de palæstinensiske ledere fra Mar Elias og flere libanesiske ledere, alle undtagen Fatah. Præcis hvem og alle navne på deltagerne blev ikke nævnt. To som blev nævnt var Walid Khaled og Najah Wakim.²⁸⁴ Førstnævnte var talsmand for Abu Nidal organisationen som stod bag kidnapningen af Jan Cools, og det var også Khaled som var med under løsladelsesprocessen af Cools. I rapporten beskrev Sagedal, Khaled som «den første av disse er talsmann for *den gruppen dere vet*, den andre er en kjent deputy som jeg hadde truffet i forbindelse med Jansaken, men som ikke kjente meg igjen.»²⁸⁵ Siden Abu

²⁸³ Boks: AAB/ARK-2787/Da/L0011/0003 – «Helseteam – Norwac». Mappe 0003, navngivet «Prosjekter». «Norwac beretning for 1988-89, Libanon» Erik Fosse, 05.10.1989.

²⁸⁴ Ukatalogiseret arkiv. «Brev fra Beirut. Januar 1990.» Måned rapport af Øyvind Sagedal til Norwac. Øyvind Sagedal, 01.1990, Beirut.

²⁸⁵ Ukatalogiseret arkiv. «Brev fra Beirut. Januar 1990.» Måned rapport af Øyvind Sagedal til Norwac. Øyvind Sagedal, 01.1990, Beirut.; Fremhævning er det jeg som har gjort.

Nidal både havde stået bag mordet på PLO's London diplomat i 1978 og snigmordet på den israelske ambassadør Shlomo Argov i 1982, var de dermed en gruppe der var højst uønsket internationalt og hos Fatah, som var en af grundene til at Fatah ikke var til stede til receptionen. Sagedal nævnte ikke gruppen med navn, men ikke desto mindre er det implicit at de som modtog rapporten ved hvem der var tale om. Siden Norwac fik støtte af UD, er det muligt at rapporterne der blev skrevet på denne tid, er med et mente at det er muligt for offentligheden at læse disse og undgik derfor at være hverken kritisk eller positiv til en gruppe som Abu Nidal i rapporten, og dermed heller ikke ønskede at navngive organisationen af disse årsager. Af rene sikkerhedsmæssige årsager kan organisationsnavnet også være udeladt, da UD også havde mulighed for at læse rapporterne, og det derfor var for Norwacs eget bedste ikke at have på papir at Norwacs medarbejdere i Libanon omgik organisationen. Sagedal uddybede selv i interviewet at grunden til han ikke omtalte gruppen ved navn, var af rent sikkerhedspolitiske årsager i Libanon og det ikke omhandlede det sikkerhedspolitiske i Norge.²⁸⁶ Modsat så nævnes begge navne, og siden Walid Khaled var talsmand for Abu Nidal-gruppen er det er ikke vanskeligt at finde ud af hvilken organisation *den gruppen dere vet* er, så snart navnene blev nedskrevet i rapporten.

Sidstnævnte, Najah Wakim, var medlem af det libanesiske parlament, og var på daværende tidspunkt imod det libanesiske sekteriske system, Ta'if aftalen og syrisk indblanding i libanesiske politik.²⁸⁷ Efter Sagedal var blevet introduceret til begge, siger Wakim til Khaled: ”’Nordmenn har du enda ikke kidnappet!’ Tonen er virkelig gemyttelig, og det samme var WK [Walid Khaled]. Han la armen rundt meg, spurte hvordan det stod til, og sa at han ventet aa se meg paa kontoret sitt. Jeg har tenkt aa dra dit, og veien kjenner jeg. Kontakter er viktige i dette landet, og solen skinner over baade gode og onde. Ogsaa i fjellene.»²⁸⁸ Sagedal synes dette var morsomt, og især morsomt var det at der derfor også indirekte blev sagt at Khaled stod bag kidnapning af Jan Cools, selvom Abu Nidal ikke officielt havde erklæret at de stod bag.²⁸⁹ I rapporten var Sagedal også påpasselig med at være hverken positiv eller negativ til organisation, derfor «solen skinner over baade gode og onde. Ogsaa i fjellene», og mener derfor det var nødvendig for Norwac at bibeholde kontakten med Khaled og Abu Nidal organisationen, selvom de måske kan opfattes som de onde.

²⁸⁶ Interview med Øyvind Sagedal per telefon 19.05.2022.

²⁸⁷ Dette ændrer sig senere, hvor han stemte på den pro-syriske præsident Emile Lahoud i 1998, men boycottede i 2000 valget for at modsætte sig syrisk indblanding i libanesiske politik igen.

²⁸⁸ Ukatalogiseret arkiv. «Brev fra Beirut. Januar 1990.» Månedssrapport af Øyvind Sagedal til Norwac. Øyvind Sagedal, 01.1990, Beirut.

²⁸⁹ Interview med Øyvind Sagedal per telefon 19.05.2022.

Sagedal tog til frokost i Emir Amin paladset i Beit el Din, sydøst for Beirut, beliggende i Shouf fjeldene. Til stede var Walid Khaled og værten for frokosten var Hisham Nasseridin, daværende chef for social affairs i Shouf og druserleder.²⁹⁰ ”Ogsaa i fjellene.” kan derfor refereres til at Nasseridins kontor i fjeldene, og det politisk vigtige område Shouf var for den drusiske befolkning. En af grundene til at Sagedal tog til frokosten var fordi Abu Nidal organisationen havde været kritiske til de svenske solidaritetsarbejdere i Tripoli. Abu Nidal havde rettet kritik mod de norske og svenske organisationer der adopterede palæstinensiske børn fra nord, da Abu Nidal anså det som et onde, siden de adopterede børn kunne miste deres national identitet hvis de voksede op i et fremmed land.²⁹¹ Sagedal tog derhen for at undersøge om hvorvidt der var en trussel mod de, eller om det bare stod ved snakken. Han blev da forsikret om at der ikke var en trussel, og Sagedal inviterede Khaled til Norwac-kontoret for en kaffe, men han dukkede aldrig op.²⁹²

Senere blev de inviteret til frokost hos Mustafa Saad, og hos Rabab al-Sadr havde de allerede været sammen med MSF. Kidnapningen af Jan Cools førte derfor også til en større kontaktflade end før, også selvom denne kontaktflade betød at holde kontakten med den gruppe som udførte kidnapningen. Senere i rapporten understregede Sagedal igen at ”ikke minst etter arbeidet med Jan-saken har vi faatt mange kontakter.”, og at det derfor er vigtigt at pleje og udvide kontakterne.²⁹³ Mange af de kontakter og samarbejdspartnere Norwac havde i 1990, er også kontakter som blev oparbejdet under tiden da Palkom sendte helseteam og Norwac havde derfor fået oparbejdet og videreført nok kundskab og samarbejdspartnere i Libanon til at kunne yde bistand i et så kompliceret landskab som Libanon. Udvidelsen og videreførelsen af samarbejdspartnere var vigtig af flere grunde. Det var vigtigt på grund af den sikkerhedsmæssige udfordring Norwac stod overfor på daværende tidspunkt, i tillæg var det vigtigt af rent politiske årsager, da de både havde kontakter med drusere, sunni- og Shi’a muslimer for at være så ”neutrale” som muligt i deres arbejde i Libanon. Her er igen et eksempel på hvordan politik og neutralitet kan, og på den anden side ikke kan, gå hånd i hånd. For er det muligt at være neutral samtidig som du tager politiske valg? I Norwacs tilfælde var det nødvendigt at tage disse

²⁹⁰ Hisham Nasseridin var hurtigt ude til at fordømme Amals krig mod de palæstinensiske lejre under War of the Camps, samt også fordømme kidnapningen af Jan Cools. Se side 69.

²⁹¹ Ukatalogiseret arkiv. «Brev fra Beirut. Juni 1990.» Månedssrapport af Øyvind Sagedal til Norwac. Øyvind Sagedal, 06.1990, Beirut.

²⁹² Interview med Øyvind Sagedal 19.05.2022.

²⁹³ Ukatalogiseret arkiv. «Brev fra Beirut. Januar 1990.» Månedssrapport af Øyvind Sagedal til Norwac. Øyvind Sagedal, 01.1990, Beirut.

politiske valg, for deres egen sikkerhed og for at få tilgang til alle dele af samfundet, også selvom "solen skinner over baade gode og onde".²⁹⁴ Dette er noget Fiona Terry argumenterer imod i *Condemn to repeat?* Fra 2002, og som bliver opsummeret i Bellonis artikel "Trouble with Humanitarianism" nemlig at, humanitærisme kan understøtte autoriteten og legitimiteten til lokale krigsherrer på fire forskellige måder.²⁹⁵ For det første, anerkender forhandlinger med lokale ledere for at få adgang til et bestemt område disse ledere som legitime repræsentanter for en bestemt gruppe eller befolkning. For det andet så kan de lokale ledere de forhandler med, rette ressourcerne den humanitære bistand bidrager med, direkte til deres tilhængere og dermed også konsolidere deres politiske magt overfor de andre lokale modstandere. For det tredje kan bistandsorganisationer, ved bare deres rene tilstedeværelse, legitimere et menneskerettighedskrænkende regime i visse tilfælde. For det fjerde, kan organisationer erstatte staten i leverancen af varer og tjenesteydelser til dens borgere. Dette kan potentielt dæmpe uenigheder der kan udfordre det lokale lederskab.²⁹⁶ Terry konkluderer dette med at argumentere for at den legitimitet den humanitære handling, utilsigtet kan give krigere og lokale embedsmænd, i mange henseender er den negative siden af det populære udviklingsbegreb "empowerment".²⁹⁷ Modsat så er Libanons historie med den sekteriske opdeling af landet, både religiøst og politisk, så lang at Norwac blev nødt til at forholde sig til de lokale embedsmænd eller militsgrupper for at opretholde sin egne interne sikkerhed. Det ses ved mødet med Abu Nidal og sikkerheden til solidaritetsarbejderne fra Sverige, som var under Norwacs paraply. Desuden var det et krav fra den libanesiske regering at de måtte få libanesiske samarbejdspartnere for at fortsætte deres arbejde, og Norwac indgik derfor hellere samarbejde med organisationer som også arbejdede indenfor sundhedsvæsenet, hellere end faktisk militsgrupper for at få tilgang til områder eller patienter. Modsat så arbejdede Norwac tættere sammen med de religiøse grupper, end de mere officielle regeringsinstitutioner, måske netop for at tilegne sig større kredibilitet indad i de religiøse grupperinger og dermed mere tilgang, der igen kunne resultere i en legitimitet af det lokale lederskab.

At Norwac ikke arbejdede med den kristne del af Libanon i starten af 1990erne, var med til at gengive et spejlbillede af det politiske landskab i Libanon på daværende tidspunkt. Et af hovedproblemerne i libanesiske politik på den tid var spørgsmålet om den libanesiske nation. Siden Libanon er en

²⁹⁴ Ukatalogiseret arkiv. «Brev fra Beirut. Januar 1990.» Månedssrapport af Øyvind Sagedal til Norwac. Øyvind Sagedal, 01.1990, Beirut.

²⁹⁵ Belloni, "Trouble with Humanitarianism", 470.

²⁹⁶ Belloni, "Trouble with Humanitarianism", 470.

²⁹⁷ Belloni, "Trouble with Humanitarianism", 471; Terry, *Condemned to Repeat?: The Paradox of Humanitarian Action*. Ithaca: Cornell University Press, 2002. 46.

konfessionel stat, med en maronit (kristen) som præsident, en sunni (muslim) som statsminister og en Shi'a (muslim) som leder af parlamentet, har det medført betydelige sekteriske modsætninger, noget som kun blev uddybet under borgerkrigen. En større social, økonomisk og politisk modsætning mellem de forskellige stammesamfund er blevet stadfæstet i en ideologisk overbygning. Den libanesiske identitet var derfor ofte svagere end stammeidentiteten som den libanesiske stat var bygget op på.

Men hvorfor arbejdede Norwac ikke sammen med de kristne organisationer? Ifølge Sagedal, så havde Norwac havnet i en sekterisk fælde. Norwac støttede de undertrykte muslimer (både sunni og shi'a), som blev undertrykt af den maronittiske præsident og de "slemme" kristne.²⁹⁸ Dette var også noget man ofte kunne høre i de palæstinensiske flygtningelejre, der den egentlige trussel var den kristne højrefløj.²⁹⁹ At Norwac havnede i den fælde kan forklares ved at de startede deres arbejde under borgerkrigen, på den palæstinensiske/venstreorienterede/sekulære side og ikke mindst rent geografisk, i konteksten af et delt land under borgerkrigen. Norwac rettede sit arbejde mod Sydlibanon og (vest) Beirut, og netværket de etablerede i startfasen og under etableringen af Norwac var et produkt af geografien. Siden Norwac indtog en ny rolle i 1990'erne, prøvede de derfor også at bryde med denne fælde ved at opsøge nye samarbejdspartnere som den kristne del af Libanon. Hvis man skal sammenligne med MSF, arbejdede MSF mere med officielle regerings institutioner, hvor da Norwac havde knyttet sig tættere til de reelle politiske grupperinger, snarere end de formelle. Sagedal fremmede derfor et forslag om også at oparbejde et samarbejde med en kristen organisation, og nærmere bestemt, en kristen humanitær organisation, for at udvide, det som han kalder, "den folkelige og humanitære basisen for at udvikle et politisk solidaritetsarbejde med det libanesiske folket".³⁰⁰ I juni 1990 kunne Sagedal igen berette at han havde fået første kontakt med den kristne sektor. Han havde været på besøg i en lille armensk organisation der havde udviklet førstehjælps centre i de armenske områder i øst Beirut. En stærk opfordring til Norwac om at begynde et samarbejde med en kristen (helst maronittisk) organisation fulgte efter, men et samarbejde med en armensk organisation kunne være en start. Han understregede det med "Na far vi i Guds navn utvide

²⁹⁸ Ukatalogiseret arkiv. «Brev fra Beirut. Januar 1990.» Månedssrapport af Øyvind Sagedal til Norwac. Øyvind Sagedal, 01.1990, Beirut.

²⁹⁹ Peteet, *Landscape of Hope and Despair*, 172.

³⁰⁰ Ukatalogiseret arkiv. «Brev fra Beirut. Januar 1990.» Månedssrapport af Øyvind Sagedal til Norwac. Øyvind Sagedal, 01.1990, Beirut.

kontakten med de kristne. I Libanon. Men også i Norge.”³⁰¹ At han var så optaget af at få kontakt med de kristne grupper, kan have en sammenhæng med at han selv var præst, en kristen præst og for hans egen nysgerrighed, og samarbejdmæssige årsager stærkt ønskede at tage kontakten op med den kristne dele af Libanon. Dog mener Sagedal selv at grunden til at han så stærkt opfordrede til at oprette et samarbejde med en kristen organisation var hans egen analyse om at det ville være positivt for Norwac, og ikke så meget hans eget religiøse standpunkt.³⁰² Sagedals kontakt med den armenske organisation udvidede sig til et samarbejde og i 1992 havde Norwac støttet den kristne organisation The Armenian Educational and Benovelent Union (AEBU), siden åbningen mellem øst og vest Beirut i 1990. Her støttede Norwac de med tandlægeudstyr som blev indsamlet i Norge, men et øget behov for en øjenlæge blev i 1992 videreformidlet og Norwac søgte da om penge til det udstyr. Samarbejde med AEBU var i tråd med den libanesiske regerings ønske om fredelig sameksistens mellem de forskellige religiøse grupperinger i Beirut og Libanon som helhed.³⁰³

Fra marts af 1990 beskrev Sagedal også at palæstinenserne, per da, ikke havde nogle direkte konflikter med nogen grupper i Libanon. Tværtimod gik palæstinenserne ind mellem den interne konflikt mellem Shi'aerne, altså Amal og Hizbollah og nu også de kristne, maronitterne med krigen mellem øst og vest Beirut.³⁰⁴ Dette bør nok læses med et gran salt, da indad i flygtningelejrene opstod der større rivaliseringer. Kampene foregik måske ikke direkte mellem palæstinenserne og Israel eller Amal, men internt mod hinanden. Militante *takfiri* grupper voksede indad i flygtningelejrene som da og senere skulle stå i opposition til PLO-fraktionerne i lejrene.³⁰⁵ Men Norwacs position var nu mere stabil end nogensinde, i takt med at deres arbejde blev mere åbent og at flere og flere organisationer og personer der ønskede et samarbejde med Norwac.³⁰⁶ Populariteten og Norwacs kredibilitet var altså på toppen i starten af 1990'erne, og medførte at på overfladen fremstod Norwac mere og mere som de andre humanitære organisationer der også befandt sig i Libanon. Det nye og større spænd af

³⁰¹ Ukatalogiseret arkiv.«Brev fra Beirut. Juni 1990.» Månedsrapport af Øyvind Sagedal til Norwac. Øyvind Sagedal, 06.1990, Beirut.

³⁰² Interview med Øyvind Sagedal 19.05.2022.

³⁰³ Ukatalogiseret arkiv. «Søknad om støtte til Norwacs prosjekter i Sør-Libanon 1992». Berit Mortensen, 14.02.1992, Oslo.

³⁰⁴ Ukatalogiseret arkiv. «Brev fra Beirut. Mars 1990.» Månedsrapport af Øyvind Sagedal til Norwac. Øyvind Sagedal, 03.1990, Beirut.

³⁰⁵ Siklawi, "The Palestinian Refugee Camps in Lebanon Post 1990.", 83.

³⁰⁶ Ukatalogiseret arkiv. «Brev fra Beirut. Mars 1990.» Månedsrapport af Øyvind Sagedal til Norwac. Øyvind Sagedal, 03.1990, Beirut.

samarbejdspartnere, men også professionaliseringen og tydeligere rettet projektarbejde indad i Norwac førte til ovenstående.

Først efter at Aoun var blevet besejret kunne en implementering af Ta'if aftalen for alvor begynde og dermed også få en officiel afslutning på den 15 år lange libanesiske borgerkrig. November 1990 beordrede regeringen at alle militser måtte ud af Beirut og dermed også fjerne barrikaderne der var mellem det kristne øst og det muslimske vest-Beirut.³⁰⁷ Borgerkrigen var endelig over, og en næsten uoverkommelig genopbygning af det krigshærgede Libanon kunne nu begynde. Mellem 100 000 og 200 000 mennesker var blevet dræbt i de 15 år borgerkrigen varede, med mange sårede der havde varige men og skader. Norwacs arbejde blev lidt mere normaliseret efter dette, hvor de nu havde mulighed for at have fuldtallige teams i forskellige lejre.³⁰⁸

Udfordringer for Norwac i Norge

Selvom der var fremgang for Norwac i Libanon og deres samarbejdspartnere i Libanon, var der derimod problemer på hjemfronten i Norge og samarbejdspartnerne der. Efter begyndelsen af intifadaen i 1987 i de okkuperede områder i Palæstina, var der mere international og intern opmærksomhed rettet mod Palæstina og de udfordringer Norwac stod overfor.³⁰⁹ Som før nævnt, så blev Libanon mere opfattet som en politisk slagmark, og palæstinenserne i Libanon savnede en mere politisk klarhed og støtte fra PLO. NORAD havde siden 1985 støttet flere Norwac-projekter i både Libanon og Palæstina, og Norwac havde derfor i 1990 allerede haft et fem år langt samarbejde med de. Februar 1990 afleverede NUPI-forsker Marianne Heiberg, ægtefællen til Johan Jørgen Holst, en nedslående rapport der kritiserer al norsk hjælpearbejde i Gaza og Vestbredden til NORAD.³¹⁰ Johan Jørgen Holst skal senere blive en vigtig brik i det som skulle gå hen og blive kendt som Oslo-aftalen. I rapporten blev der rettet en stærk opfordring til at al statsstøtte til Norwac burde standses, da Norwac blev beskrevet som både "sektærisk", "uprofesjonell" og "illegal".³¹¹ Indad i Norwac skabte det

³⁰⁷ Rogan, *Araberne*, 531.

³⁰⁸ Ukatalogiseret arkiv. «Brev fra Beirut. Mars 1990.» Månedssrapport af Øyvind Sagedal til Norwac. Øyvind Sagedal, 03.1990, Beirut.

³⁰⁹ Dette kan også ses ved at flere kilder omhandler Heiberg-sagen som opgaven vil komme ind på, og meget af tiden har gået med at ordne op i denne. Det samme ses i Fosses bog, der Libanon-arbejdet afsluttes i 1989 i bogen, og næste kapitel omhandler arbejdet i Gaza og Vestbredden fra 1992. Det samme skete i interviewet med Fosse, der han selv skiftede opmærksomhed hen til Palæstina og de projekter de fik i gang der efter 1990.

³¹⁰ NUPI står for: Norsk Utenrikspolitisk Institutt <https://www.nupi.no/Om-NUPI>; Boks: AAB/ARK-2787/Da/L0012/0003 – «Norwac». Mappe 0003 navngivet «Norwac». «Ang. Norads rapport om Norwac.» Rune Frøshaug.

³¹¹ Sjøe, Finn. «Norge stanser helse-bistand til Palestina?» *Klassekampen*. 07.02.1990.

selvfølgelig sterke reaksjoner, men også i bistandskredse blev det oppfattet som skandaløst ifølge Klassekampen.³¹²

Udvalget fra NORAD bestod af NUPI-forsker Marianne Heiberg, Dr. Gunnar Strøno og Professor Augustus Ricahrd Norton, hvor sidstnevnte i en intern Norwac-rapport fik en beskrivelse efter fremlæggelse af de ovenstående navne: ”(en amerikaner som bl.a. underviser på militærakademiet i West Point i USA!!)”.³¹³ Dette vakte opsigt da Norton i mange år havde været ekspert på ”PLO-terrorisme”, og havde tette forbindelser med Rand Corporation – en institution CIA var tæt knyttet til.³¹⁴ Videre beskrev den interne Norwac-rapport, hvad Heiberg-rapporten bestod af. Henholdsvis 64 sider, opdelt i flere sektioner. Først en gennemgang af den generelle situation på Vestbredden og Gaza. Herefter går rapporten nærmere ind på helsesituationen, siden de fleste NORAD-støttede projekter befandt sig i helsesektoren. Sidste del af rapporten kom ind på enkelte projekter og organisationer der udvalget evaluerer de enkelte projekter og kommer med anbefalinger, der i alt er på cirka 35 sider. Det er i denne del Norwac bliver gennemgået og rapporten bruger omtrent 14 af 35 sider på at gennemgå Norwac, hvoraf 21 sider blev brugt på at gennemgå de resterende seks organisationer som også blev vurderet i rapporten.³¹⁵ Norwac og Norsk Medisinsk Samfunn for Midtøsten (NOMSME) som var Palestinafrontens (nu Palestinagruppene) svar på Norwac, blev sat absolut mest under forstørrelsesglasset. Sammenhængen med disse to var at begge var knyttet til det norske solidaritetsmiljø for palæstinenserne og var at finde på den norske venstreside. Ifølge rapporten måtte norske myndigheder stoppe al støtte til Norwac, da de efter deres opfatning, fungerede mere som en ”solidaritetsorganisasjon” hellere end en ”profesjonell bistandsorganisasjon”.³¹⁶ Dette er også noget opgaven vil diskutere senere i kapitlet, men ikke noget der vil lægges vægt på nu.

³¹² Sjøe, Finn. «Norge stanser helse-bistand til Palestina?» *Klassekampen*. 07.02.1990.

³¹³ Boks: AAB/ARK-2787/Da/L0012/0003 – «Norwac». Mappe 0003 navngivet «Norwac». «Ang. Norads rapport om Norwac.» Rune Frøshaug.

³¹⁴ Brekke, Bo; Finn Sjøe & Evelyn Dyb. «Slakta norsk Palestina-hjelp, ble leder for Fafo-undersøkelsen.» *Klassekampen*. 05.10.1993.

³¹⁵ Boks: AAB/ARK-2787/Da/L0012/0003 – «Norwac». Mappe 0003 navngivet «Norwac». «Ang. Norads rapport om Norwac.» Rune Frøshaug.; Herunder også Landslaget for Norske Sykepleierstudenter, Kvekerhjelpen, Norsk Sosionomfound, Norsk Faglærerlag og NOMSME.

³¹⁶ Rømming, Ellen. *Redskap eller aktør? Fafos rolle i norsk Midtøsten-politikk.*, Rapport 64. URL: https://www.sv.uio.no/mutr/publikasjoner/rapporter/rapp2003/rapport64/index-1_.html

Især samarbejdet med PRCS blev kritiseret, da dette kunne føre til at Norge blev ført i forlegenhed og noget der ville kunne skabe problemer i forhold til en fremtidig løsning på ”konflikten” i området.³¹⁷ Norwacs økonomiske indkøb til feltsygehus og andre indkøb til diverse midler til sygehusene i Palæstina blev også hårdt kritiseret.³¹⁸ Som modsvar gik Norwac både ud i medierne og afviste anklagerne fra Heiberg-rapporten, samtidig som NORAD engagerede et revisionsfirma som skulle gennemgå alle nuværende og tidligere projekter.³¹⁹ I en oversigt over Palkom og Norwacs projekter fra 1989-1990, fremgik det at indad i Norwac var de meget usikre på fremtiden grundet beskyldningerne fra NORAD og Heiberg-rapporten. Her blev der understreget at revisionsfirmaet som NORAD havde hyret også skulle rejse til Palæstina for at gennemgå alle projekterne i detalje, og med henblik hvor dyrt det ville være, viser hvor langt NORAD ”er villige til å gå for å knekke oss. I verste fall kan det bety slutten på NORWAC og sjøl om vi skulle komme velberga gjennom nåløyet, vil framtia være usikker.».³²⁰ På daværende tidspunkt var de i juni måned og havde derfor allerede mistet mange penge, da alt af arbejdet var lagt på is, udover ét projekt i Gaza. Af midler til Libanon derimod vil de søge om penge fra UD til projekterne der, noget som også var en udfordring i starten af 1990. Både NORAD og UD krævede egen andel for projektarbejde, hvor NORAD krævede 20% og UD havde ændret sin praksis og krævede nu mellem 10-20%. Egen andelen burde blive dækket af den lokale samarbejdspartner, men i nogen tilfælde fungerede dette – og andre ikke. Derfor havde Norwac arbejdet med en praksis der Palkom og deres solidaritetsindsamlinger gik til at dække for egen andelen til diverse projekter. For eksempel i 1989 brugte Palkom store dele af sine solidaritetsmidler til at dække for egen andelen for UD’s midler til Libanon mod at specialistteamene til Libanon blev ”innbakt” i projekterne.³²¹ Før havde udgifterne til specialistteamene været en egen post, men hvis det da blev en del af et projekt kunne egen andelen dækkes af solidaritetspengene fra Palkom. Dette derimod havde en positiv indvirkning på arbejdet til specialistteamene i Libanon, da de næsten kunne fordoble udgifterne til kriseteamene.³²² Problematisk var jo dette, da det på sin vis

³¹⁷ Rømming, Ellen. *Redskap eller aktør? Fafos rolle i norsk Midtøsten-politikk.*, Rapport 64. URL: https://www.sv.uio.no/mutr/publikasjoner/rapporter/rapp2003/rapport64/index-1_.html

³¹⁸ Dette gælder operationsudstyr til Ittihad sygehus i Nablus der Norwac blev anklaget for underslag på omkring 1,2 mio. kr.; « Boks: AAB/ARK-2787/Da/L0012/0003 – «Norwac». Mappe 0003 navngivet «Norwac». «Ang. Norads rapport om Norwac.» Rune Frøshaug.

³¹⁹ Boks: AAB/ARK-2787/Da/L0012/0001 – «Norwac». Mappe 0001 navngivet «Norwac». «Palkom og Norwacs prosjektarbeide 1989-90» Rune Frøshaug, juni 1990.

³²⁰ Ibid.

³²¹ Boks: AAB/ARK-2787/Da/L0012/0001 – «Norwac». Mappe 0001 navngivet «Norwac». «Palkom og Norwacs prosjektarbeide 1989-90» Rune Frøshaug, juni 1990.

³²² Ibid.

bekræftede Heiberg-rapporten i at de opererede som en solidaritetsorganisation, men *også* som en bistandsorganisation.

Dr. Fathi Arafat var ude i Klassekampen og appellerede stærkt til de norske myndigheder om ikke at stoppe støtten til Norwac eller nogen af de andre norske organisationer som blev omtalt i rapporten.³²³ Selv ledelsen i NORAD mente at rapporten var kontroversiel, og ledelsen i NORAD havde ikke selv taget stilling til om de var enige i de konklusioner rapporten kommer med.³²⁴ Daværende bistandsminister Tom Vraalsen oplyste til Klassekampen 5. april 1990 at Norwac fortsat kunne få støtte af UD, gennem UD's politiske afdeling for støtte til nødhjælps arbejde, og ikke gennem støtte som udviklingsarbejde. Desuden blev alle antydninger om økonomiske misligholdelser afvist.³²⁵

Året efter blev det bekræftet at Norwac kunne fortsætte, selvom det i en tid så sort ud for dem. Det revisionsfirma NORAD havde hyret til at gå gennem projekterne i Palæstina, afslog kritikken af økonomisk misligholdelse og anklagerne var dermed grundløse. Efter at både UD og NORAD havde stoppet al økonomisk støtte mens dette foregik, havde de nu i 1991 næsten fået to millioner kroner til hjælpearbejdet i Libanon.³²⁶ Som resultatet af rapporten blev al norsk økonomisk støtte overført fra NORAD til UD. Ved at samle al bistand kunne UD have bedre oversigt, og dermed bedre kontrol over projekterne i de okkuperede områder og dermed kunne pengene også bruges på en mere effektiv måde som et politisk virkemiddel. Gennem PRCS-sygehuset i Cairo blev Terje Rød-Larsen kendt med Fathi Arafat, og gennem dette søgte Rød-Larsen i februar 1990 om penge fra UD til et forstudie af en levevilkårs undersøgelse blandt palæstinensiske flygtninge på Vestbredden og Gaza. Siden Rød-Larsen ikke havde særlig kendskab til Mellemøsten, fik de hyret Marianne Heiberg som projektleder.³²⁷ Sådan fik Heiberg gennem nøje planlagte politiske træk, omlagt den norske bistand til de områder hun senere skulle blive projektleder for. Et projekt som skulle få en central rolle i Oslo-aftalen, og et vigtigt element for at norske myndigheder, og UD, kunne opbygge en central rolle i forhandlingerne.

³²³ Sjue, Finn., »Norge stanser helse-bistand til Palestina?» *Klassekampen*. 07.02.1990.

³²⁴ Uden navn, «Kontroversiell» *Klassekampen*. 07.02.1990.

³²⁵ Sjue, Finn. «Gir fortsatt støtte til Palestina-hjelp.» *Klassekampen*. 05.05.1990.; Indtil videre har jeg kun fundet omtalelser af NUPI-rapporten i Klassekampen, som jo da var (og til dels fortsat er) venstresidens avis.

³²⁶ Sjue, Finn. «Anklagene mot Norwac avvises.» *Klassekampen*. 09.01.1991.

³²⁷ Henriksen, Sissel. «Fafo med mange roller.» *Klassekampen*. 12.06.2003.

Norges, og UD's engagement politik udviklede sig henover 1990erne, på samme tid som UD's samarbejde med Fafo udviklede sig.³²⁸ Dele af denne virksomhed blev knyttet sammen af et netværk af personer som bevægede sig mellem frivillige og humanitære organisationer, forskningsmiljøer og udenrigsforvaltningen. Samarbejdet mellem disse er blevet omtalt som "den norske model".³²⁹ Den norske model indebærer at frivillige organisationer og forskningsinstitutter får mulighed til at påvirke norsk udenrigspolitik, netop som det Heiberg og NUPI-rapport endte med at gøre.

Arbejdet i Libanon fortsatte sin gang, men Norwac havde et ønske om at fokusere på Sydlibanon.³³⁰ Den politiske situation i 1990 blev præget af kampe mellem Fatah og Abu Nidal, Golfkrigen og Aouns fald. Golfkrigen medførte en drastisk forværring af den libanesiske økonomi. Mange palæstinensere mistede sit arbejde i Golflandene under krigen, på samme tid som mange arabiske stater var polariserede i hvem de støttede og hvem som modsatte sig det USA-rettede angreb mod Irak. Som en konsekvens af PLO's støtte til Irak, var der mange arabiske lande der afsluttede deres relation til både PLO og derfor også afsluttede den økonomiske støtte til samme og udviste i samme slæng flere hundredetusinder palæstinensiske arbejdere fra deres lande.³³¹ Kampene mellem Fatah og Abu Nidal havde i tillæg medførte flere dræbte og sårede, selvom Abu Nidal blev drevet ud af flygtningelejren Ain el Hilweh, til fordel for Fatahs tilstedeværelse.³³² En ro i Sydlibanon var at mærke efter dette, selvom kampe mellem Amal og Hizbollah fortsat foregik. Det udviklede sig senere til, i 1992, at Fatah sørget for sikkerheden til teamene i Rachediyeh.³³³

I oversigten over Palkom og Norwacs projekter 1989-90 blev der også fastslået at dette nok var den første fuldstændige oversigt over Palkom/Norwacs projektaktiviteter. Der blev understreget at dette var et godt springbræt til at fortsætte arbejdet med at have en fuld oversigt over arbejdet de udførte,

³²⁸ Fafo blev etableret af Landsorganisationen (LO) i Norge i 1982.: Fafo.no "Om Fafo". URL: <https://www.fafo.no/om-fafo/fafo>.

³²⁹ Rømning, Ellen. *Redskap eller aktør? Fafos rolle i norsk Midtøsten-politikk.*, Rapport 64. URL: <https://www.sv.uio.no/mutr/publikasjoner/rapporter/rapp2003/rapport64/index-1.html>.

³³⁰ Boks: AAB/ARK-2787/Da/L0012/0003 – «Norwac». Mappe 0003 navngivet «Norwac». «Maanedsrapport. September til oktober». 1990, Beirut.

³³¹ Sayigh, *Too Many Enemies*, 326.

³³² Boks: AAB/ARK-2787/Da/L0012/0003 – «Norwac». Mappe 0003 navngivet «Norwac». «Maanedsrapport. September til oktober». 1990, Beirut.; I rapporten blev der også beskrevet, at den fraktion eller organisation der kontrollerer Ain el Hilweh, har grebet om byen Saida og dermed også kaldt for "Noekkelen til sor-Libanon."

³³³ Boks: AAB/ARK-2787/Da/L0012/0003 – «Norwac». Mappe 0003 navngivet «Norwac». «Rapport fra Norwac-koordinator i Beirut. August-september 1992.» 04.10.1992, Beirut.

men som selvfølgelig vil kræve en del beaurkratisk arbejde.³³⁴ En professionalisering ses også ved jævnligere styremøder, egne helseteam møder henover 1990erne og en mere formaliseret tilgang til at skrive rapporter på. Tidligere var der blevet lavet et forslag til disposition for helseteam rapporter, noget som nu for alvor blev taget i brug og som tydeligt kan ses i dispositionen til rapporterne fra 1991 og udover.³³⁵ Udfordringen Norwac stod overfor med Heiberg-rapporten medførte igen, som med Cools kidnapningen, en større professionalisering indad i Norwac og var også med til at skabe debat omkring hvilken organisation Norwac ønsker at være – hvem skal de have tættere kontakt med, og hvem skal de ikke? Hvem var Norwac efter næsten et årti som humanitær organisation?

Solidaritets organisation eller humanitær organisation?

Den humanitære indsats der før var bundet til Europa, blev efter anden verdenskrig nu global. Det klassiske narrativ af humanitære organisationer der bundede i neutralitet, tanken om upartiskhed og uafhængighed blev fremmet for ikke at have forbindelser til en part med en andel i konflikten der de humanitære organisationer opererede.³³⁶ Norwacs politik og tanke om bistand lægger sig derfor tæt op ad det klassiske narrativ om humanitære organisationer, noget som også understreges på deres hjemmeside, hvor første sætning er: ”NORWAC adheres to the main principles of humanitarianism and medical ethics, in particular the principles of impartiality [..].”³³⁷

Tanken om at organisationerne er til stede for at yde bistand i et nødtilfælde også pakke tasken og gå videre til næste konflikt blev ofte brugt som den organisatoriske base for organisationer der ville yde bistand.³³⁸ Denne tanke om bistand blev udfordret efter 1990, da de etablerede principper nævnt overfor ikke længere gav mening i en kontekst af nødsituationer, etniske rensninger, fattigdom, krigsforbrydelser og flugten til millioner af mennesker fra alle typer vold.³³⁹ Humanitære organisationer mangedoblede og gik på denne tid også igennem en enorm udvidelse af deres anvendelsesområder, som at undersøge og takle roden til vold, menneskerettigheder og manglende demokratiske processer i landene de arbejdede i. De humanitære organisationer var ikke længere tilfredse med bare at forlade landet så snart krigen var ovre, og mange organisationer følte sig

³³⁴ Boks: AAB/ARK-2787/Da/L0012/0001 – «Norwac». Mappe 0001 navngivet «Norwac». «Palkom og Norwacs prosjektarbeide 1989-90» Rune Frøshaug, juni 1990.

³³⁵ Boks: AAB/ARK-2787/Da/L0010/0001 – «Helseteam». Mappe 0001 navngivet «Helseteam – Diverse». «Forslag til disposisjon for helseteamrapporter.».

³³⁶ Barnett, *Empire of Humanity*, 2.

³³⁷ Norwac, ”About Us”.

³³⁸ Noget Erik Fosse omtaler denne form for arbejde som ”græshopper”; Interview med Erik Fosse 31.01.2022.

³³⁹ Barnett, *Empire of Humanity*, 4.

forpligtet til at hjælpe traumatiserede samfund med at finde fred og retfærdighed, postkonflikt rekonstruktion, menneskerettigheder, udvikling osv. I 1990erne bevægede humanitære organisationer sig derfor ind i et, tidligere tabubelagt, territorie af politik og politisk forandring.³⁴⁰

Dette, er den klassiske version af historien til humanitære organisationer og bistand – at den store forandring og de skelsættende udfordringer og nye, mere politiske, måder at arbejde på skete som et resultat af afslutningen på den kolde krig, kontekstbaseret hjælp og egentlig en helt ny opvågning i starten af 1990erne. Professor og forsker i international politik Michael Barnett argumenterer imod dette ved at påpege at 1990erne og udviklingen der foregik inden for de humanitære organisationer ikke var uden fortilfælde. Humanitære organisationer havde også før 1990 ikke kun begrænset sig selv til nødhjælp, og ”aid agencies had not taken a no-politics pledge before the 1990s, for they had always been political creatures in one way or another.”³⁴¹ Politik og bistand har derfor længe, også før 1990, været en del af de humanitære organisationers overvejelser og udfordringer. Udfordringer som Norwac også har haft, og udfordringer Norwac mødte flere af i starten af 1990erne.

For solidaritetsarbejdere er det ofte det politiske arbejde de gør i hjemlandet det vigtigste og for Palkom var den politiske betydning vigtigere end den humanitære.³⁴² Solidaritetsorganisationer bliver da til politiske organer. Hvorimod humanitært arbejde burde, i forhold til det klassiske narrativ, basere sit arbejde på selve hjælpen de udfører og ikke det politiske, som solidaritetsorganisationerne gør. Som beskrevet i kapitel 1, var starten på den humanitære organisation Norwac, en solidaritetsorganisation. Mange af de som rejste for henholdsvis Palkom og senere Norwac var solidaritetsarbejdere, og flere af de som rejste ned så på arbejdet som deres solidaritetsarbejde.³⁴³ I 1990 var Norwac fortsat en medlemsorganisation, men vedtægterne var blevet mere uafhængige og ikke så solidaritets fokuserede som udkastet der blev fremlagt til styremødet i 1986.³⁴⁴ Norwac gik nu mod en mere politisk neutral linje rent beaurkratisk.

Handlingen af at vidne, er noget som *Medical Sans Frontières*(MSF) kalder *témoignage*.³⁴⁵ Dette er også regnet som en af hovedsøjlerne til MSF's arbejde, og var en forløber for principperne for

³⁴⁰ Barnett, *Empire of Humanity*, 5.

³⁴¹ Barnett, *Empire of Humanity*, 5-6.

³⁴² Fosse, *Med Livet i Hendene*, 30.

³⁴³ Interview med Synne Holan 07.03.2022.

³⁴⁴ Ukatalogiseret arkiv. «Gamle vedtekter. Norsk hjelpekomite (Norwac).».

³⁴⁵ Oversat til: at vidne; Givoni, “Beyond the Humanitarian/Political Divide.”, 55.

témoignage, da det brød med den lange tradition om at stilhed og neutralitet er knyttet til humanitær praksis. Selvom det at være vidne, virker som en nogenlunde neutral repræsentationshandling, så har det skabt stor debat blandt humanitære organisationer. Historiker Michal Givoni argumenterer for at vidneudsagn har givet anledning til en ny og omdiskuteret dannelse af humanitært engagement, da politikken og det humanitære i denne form for beretning blandes på en kalkuleret måde, samtidig som det er med til at nedbryde det klassiske narrativ om mindst mulig indblanding i kriserne de opererer i, og neutralitetsprincippet der før rådede i den transnationale humanitære virksomhed. Givoni mener at de moralske dilemmaer og politiske stridigheder som *témoignage* har skabt, har været med til at i sidste tredjedel af det tyvende århundrede er en udpræget humanitær dømmekraft og større etisk ræsonnement.³⁴⁶ Efter vidnesbyrd blev mere og mere accepteret som humanitær bistand, blev det muligt at knytte tættere bånd mellem det humanitære og det politiske niveau som nødhjælpsorganisationerne praktiserede.³⁴⁷ Humanitær indsats som vi kender det i dag, er derfor hverken strengt moralsk eller fuldstændig politisk. Det præges af dets forhold til det politiske, både ved en tilknytning men også ved en differentiering.³⁴⁸ Men ofte bliver det at vidne eller vidnesbyrd opfattet som solidaritetsarbejde heller end humanitært arbejde, da det er ofte er med til at påvirke en opinion i hjemlandet eller bliver set på som en politisk udtalelse. Selvom det aldrig har stået i vedtægterne eller kontrakterne til Norwac at medarbejderne skal arbejde med solidaritetsfremmende projekter når de hjemvender fra enten Libanon eller Palæstina, for at påvirke den norske opinion, blev der efter Sagedals hjemkomst som koordinator 20. september 1990 tilrettelagt af Norwac for at han skulle interviewes i flere radioer og aviser.³⁴⁹ Desuden skulle der søges om 50 000 norske kroner for at sende ham på en foredragstur.³⁵⁰ Ifølge Sagedal blev der aktivt lagt til rette for at han kunne blive interviewet af diverse medier, noget Norwac generelt lagde til rette for og dermed ikke et engangstilfælde.³⁵¹ Foredragsturen derimod kom han aldrig på, men der er intet i materialet der viser til om det var fordi de fik afslag på ansøgningen eller ikke. Uanset så vidner det om at der fortsat var en stor solidarisk tankegang indad i Norwac og et ønske om at påvirke den norske opinion.

³⁴⁶ Givoni, "Beyond the Humanitarian/Political Divide", 56.

³⁴⁷ Givoni, "Beyond the Humanitarian/Political Divide", 69.

³⁴⁸ Givoni, "Beyond the Humanitarian/Political Divide", 70.

³⁴⁹ Interview med Erik Fosse 31.01.2022; Boks: AAB/ARK-2787/Da/L0012/0001 – «Norwac». Mappe 0001 navngivet «Norwac». «Referat fra styremøde» 05.09.1990.

³⁵⁰ Boks: AAB/ARK-2787/Da/L0012/0001 – «Norwac». Mappe 0001 navngivet «Norwac». «Referat fra styremøde» 05.09.1990.

³⁵¹ Interview med Øyvind Sagedal 19.05.2022.

I takt med at Norwac voksede, fik flere samarbejdspartnere og en medicinsk specialisering, gik solidaritetstanken for de rekrutterede lidt i baggrunden. De som rejste til Libanon efter 1990 var ikke så politisk bevidste, eller aktivistisk, som de var i årene under og efter etableringen af Norwac og selve den politiske grund til at rejse blev nu endnu mere erstattet af de medicinske specialfelter.³⁵² Norwacs arbejde blev mere og mere præget af projektarbejde, hovedsageligt finansieret af UD. En form for professionalisering af det som tidligere blev set på som solidaritetsarbejde blev fremmet, samtidig som den politiske motivering for helsearbejderne synes at blive mindre. Så dette taler for at Norwac udviklede sig, i takt med sine medarbejdere, til at blive mere og mere en rendyrket humanitær organisation uden politiske mål. På denne tid følte Sagedal, i endnu en reflekterende rapport, at en politisk apati havde bredt sig blandt de nordiske solidaritetsarbejdere.³⁵³ I tillæg havde de folkelige kræfter i Østeuropa i 1990 ikke skabt nogen ny politisk optimisme, men hellere at den politiske og ideologiske frustration på venstresiden bare var blevet forstærket på grund af det. New Left der tidligere var defineret ved kampen for at organisere arbejdere, blev nu mindre tydelig.³⁵⁴

Norwacs arbejde i Libanon og den politiske apati blandt nordiske solidaritetsarbejdere gjorde det vanskeligt for Norwac at rekruttere helsearbejdere til Libanon. Siden specialistteamene blev finansieret af UD, forpligtede de sig derfor også mere til den faglige del, hellere end den solidariske. På grund af dette var det også en udfordring at mobilisere hjælpearbejderne når de returnerede fra Libanon.³⁵⁵ Igen, så er spørgsmålet; er/var Norwac en humanitær eller solidaritetsorganisation siden de lagde så stor vægt på det solidariske aspekt når de hjemvendte fra arbejdet i Libanon? I hvert fald i kilderne kommer det frem at internt i Norwac var der fortsat en udbredt solidaritetsforståelse og forventning til helsearbejderne.

Det klassiske narrative, om at en organisation bør være upartisk og undgå forbindelser til en part i en andel i en konflikt passede ind i narrativet til Heiberg-rapporten, da det var præcis disse ting de kritiserede Norwac for.³⁵⁶ Siden de kritiserede Norwac for at være både politisk, men også for at være mere en solidaritetsorganisation end en humanitær organisation, og på baggrund af dette skulle den

³⁵² Ukatalogiseret arkiv. "Brev fra Beirut. Mars 1990». Månedsrapport fra koordinator Øyvind Sagedal til Norwac. Øyvind Sagedal, 03.1990, Beirut.

³⁵³ Ukatalogiseret arkiv. «Brev fra Beirut. Mars 1990». Månedsrapport fra koordinator Øyvind Sagedal til Norwac. Øyvind Sagedal, 03.1990, Beirut.

³⁵⁴ Haugbølle, *Entanglement, Global History, and the Arab Left*, 302.

³⁵⁵ Boks: AAB/ARK-2787/Da/L0012/0002 – «Norwac». Mappe 0002 navngivet «Norwac». "Referat fra helseteam møde i Oslo" 13.10.1992, Oslo.

³⁵⁶ Se uddybning side 85.

norske stat stoppe al økonomiske støtte til de. Men hvorfor er det så vigtigt at politikken ikke blander sig i det humanitære arbejde? Den amerikansk/schweiziske politolog Daniel Warner argumenterer for at det ikke kun er umuligt er fjerne et individ fra det politiske, men det er også er et meget politisk træk at adskille det humanitære fra det politiske.³⁵⁷ Ved at fokusere på en beskyttelse af de civile i de humanitære foranstaltninger, kan det internationale samfund nemt undgå at håndtere de faktisk politiske situationer og grundlæggende årsager til krisen der ydes humanitær bistand til. Dette er også noget der har præget diskussionen om den humanitære tilstand til de palæstinensiske flygtninge siden 1948.³⁵⁸

En identitetskrise for Norwac?

I post-borgerkrig perioden i Libanon ændrede den libanesiske politiske retorik sig overfor lejrene. Nu besejret og afvæbnet, blev lejrene præsenteret som mindre dramatisk, men potentialet og faren for at blive en national trussel igen var der fortsat. I post-krig perioden blev der forsøgt dyrket en mere national, snarere end en sekterisk nationalidentitet. Et slogan der voksede frem var: "Lebanon for the Lebanese" som retorisk skulle forene et homogent og afgrænset nationalt og kulturelt rum.³⁵⁹ De palæstinensiske flygtningelejre er midlertidige og er altid i en overgangsperiode, som altid har haft brug for en fungerende administration til at tage vare på de strukturelle, sikkerhedsmæssige og helsemæssige udfordringer der er i lejrene. Dette forsvandt med PLO's afgang og tilliden til PLO blev mindre, især med det skiftende fokus til Intifadaen og en forsømmelse af den palæstinensiske diaspora. Post-1990 perioden var katastrofisk for den palæstinensiske nationale bevægelse, især udviklingen i perioden der ellers var ment som "fredsprocessen", først initieret ved Madrid fredsforhandlinger i 1991, der til sidst endte ud i Declaration of Principles i 1993, også kendt som Oslo-aftalen, mellem PLO (Fatah/Arafat) og Israel.³⁶⁰ Samtidig som den økonomiske situation forværrede sig i Libanon, var også på samme tid som UNRWA-tjenester blev reduceret. I post-Oslo perioden fik flygtningene i Libanon et yderligere slag, ved en omfordeling af ressourcer til de nyoprettede selvstyreende områder i på Vestbredden og Gaza under Palestinian Authority. Sammen med UNRWAs voksende budgetunderskud mindskede det hele sikkerhedsnettet som de

³⁵⁷ Warner, Daniel. "Henry Dunant's Imagined Community: Humanitarianism and the Tragic." *Alternatives: Global, Local, Political*, Vol. 38, No. 1 (2013): 6.

³⁵⁸ Se kapitel 1, side 25.

³⁵⁹ Peteet, *Landscape of Hope and Despair*, 174; sloganet minder også om "Jordan for Jordanians" I slutningen af 1980erne i Jordan, og "Jordan First" 2002, netop for at konsolidere en jordansk national identitet, til fordel for den voksende palæstinske gruppe i Jordan.

³⁶⁰ Siklawi, "The Palestinian Refugee Camps in Lebanon Post 1990.", 89-90.

palæstinensiske flygtninge i Libanon eller havde regnet med.³⁶¹ I løbet af november 1993 rapporterede Norwac medarbejderne at situationen i Sydlibanon havde udviklet sig til at blive mere usikker end den havde været i flere år. Dette var grundet Oslo-aftalen.³⁶²

Tilbage i Norge udviklede der sig et brud mellem Palkom og Norwac, der var med til at manifestere at Norwac bevægede sig længere mod en uafhængig humanitær organisation. I 1990erne gjorde Norwac det modsatte end det klassiske narrativ om at humanitære organisationer bevægede sig længere ind i sfæren af bistand og politik, ved at blive en uafhængig stiftelse, der ikke længere var underlagt Palkom som medlemsorganisation. Norwac derimod bevægede sig længere og længere væk fra samarbejdet og organisationsformen Palkom havde skabt for Norwac. Allerede 1. januar 1992 blev det tidligere NORAD-finansierede PRCS-sygehus og sygeplejerskole i Cairo, der egentlig var et Palkom projekt, overført formelt til Norwac.³⁶³ I 1992 skrev Erik Fosse et brev til landsstyret i Palkom, vedrørende ændringer i Norwacs vedtægter. Her blev der sat spørgsmålstegn ved Norwacs organisationsmodel, at de var en medlemsorganisation. Her argumenterede han for at det var hensigtsmæssigt i starten af 1980erne, men af forskellige grunde var det mere problematisk på daværende tidspunkt i 1992.³⁶⁴ Grundene var at kommunikationen mellem Palkom og Norwac var for dårlig og at der var for langt mellem Norwac og deres medlemmer, som i realiteten var alle Palkom medlemmer. Indsamlingsaktionerne som Palkom havde arrangeret var ikke effektive nok da mange medlemmer i Palkom ikke havde nok kendskab til projekterne til Norwac. Her begrundes det med, at Palkom var en politisk organisation hvoraf helsearbejdet og indsamlingsaktioner bare var politiske på en indirekte måde.³⁶⁵ Det humanitære arbejde Norwac gjorde, var derfor ikke fuldstændig neutralt – og som Norwac selv begrunder, så havde de en indirekte politisk virkning. At skille det humanitære og det politiske er derfor næsten umuligt. Noget som også førte til at de havde problemer med at skaffe økonomisk støtte til egen andelen som UD nu krævede. Dette var med til at svække deres troværdighed både overfor bevilgende myndigheder i Norge, men også deres troværdighed overfor organisationerne de samarbejdede med i Libanon og Palæstina.

³⁶¹ Ukatalogiseret arkiv. «Søknad om støtte til Norwacs prosjekter i Sør-Libanon 1992». Berit Mortensen, 14.02.1992, Oslo. Allan, *Refugees of the Revolution*, 71.

³⁶² Ukatalogiseret arkiv. «Situasjonsrapport Fra Sør-Libanon». 25.11.1993, Damaskus.

³⁶³ Boks: AAB/ARK-2787/Da/L0012/0001 – «Norwac». Mappe 0001 navngivet «Norwac». «Rapport for tidligere NORAD-finansiert prosjekt i Kairo» 1991.

³⁶⁴ Ukatalogiseret arkiv. Erik Fosse til landsstyret i Palkom, 15.09.92.

³⁶⁵ Ukatalogiseret arkiv. Erik Fosse til landsstyret i Palkom, 15.09.92.

Både i vedtægterne og i realiteten fungerede Norwac stadig som en dækorganisation for Palkom og deres helsearbejde. Dette var de norske myndigheder indforstået med, men noget som havde været brugt mod dem tidligere (herunder også Heiberg-rapporten) eller noget de norske myndigheder kunne bruge det mod dem ved passende anledninger.³⁶⁶ Men vigtigere var det, at det var svært for Norwac at forklare vedtægterne til libanesiske, israelske og egyptiske myndigheder.³⁶⁷ Vedtægterne kunne derfor være et problem for tilgang til landene og sikkerheden for Norwacs medarbejdere. Løsningen var at skulle etablere Norwac som en selvstændig organisation. Dette kan sammenlignes med da Norwac blev etableret i 1983, og udfordringen de stod overfor der – nemlig tilgang, et aktuelt tema ni år senere i 1992. Norwac skulle, rent metaforisk, genfødes uden Palkom og uden den politiske baggage der fulgte med Palkom. Dette har også en sammenhæng med at siden 1980'erne havde humanitære organisationer vokset eksponentielt, og der også af disse grunde kunne være kamp om pengene.³⁶⁸ I tillæg til erfaringerne fra Heiberg-rapporten, måtte Norwac have alt på det rene, både overfor UD, men også de offentlige institutioner i Libanon, Israel og Egypten.

I 1992 var det ni år siden Norwac sendte sit første specialistteam, og 16 år siden Palkom begyndte at sende helseteam. Mange ting havde ændret sig siden da, og da både helseteam og specialistteamene blev sendt afsted stod der et stærkt PLO i Libanon, og derfor også et økonomisk og politisk stabilt PRCS at forholde sig til. Begge ting var ikke noget Norwac kunne forholde sig til længere, og behovet for at være politisk og organisatorisk uafhængige fra Palkom voksede, med gode grunde. Norwac ønskede nu både vedtægter de kunne stå inde for, men ønskede fortsat at være en organisation der var til nytte for solidaritetsbevægelsen. En løsning kunne være enten at blive en stiftelse, eller holde på medlemsformen hvoraf alle Palkom medlemmer blev personligt medlem af Norwac.

I et forslag til nye vedtægter, var de fortsat en medlemsorganisation med et styre der havde et mere professionaliseret organ for økonomi og regnskab. Der blev også lagt vægt på at de skulle reagere både i akutsituationer men også som bistand til opbygning af infrastruktur. Angående finansiering var der i vedtægterne et forslag om indsamlingsaktioner og derudover også søge om penge fra både NORAD og UD.³⁶⁹ I de faktiske nye vedtægter der blev oprettet 1. januar 1994, er det første der

³⁶⁶ Ukatalogiseret arkiv. Erik Fosse til landsstyret i Palkom. Oslo, 15.09.92.

³⁶⁷ Siden Norwac nu var formel "ejer" af Cairo-projektet, måtte de derfor også kunne forvente at skulle forklare sig overfor de egyptiske myndigheder.

³⁶⁸ Engh, "The 'Nordic Model' in international development aid: explanation, experience and export.", 134.

³⁶⁹ Boks: AAB/ARK-2787/Da/L0012/0002 – "Norwac". Mappe 0002 navngivet "Norwac". "Norwegian Aid Committee – Norwac. Forslag til nye vedtekter."

fremgår at de nu er blevet en privat stiftelse. En væsentlig ændring fra forslaget til de nye vedtægter er under drift og forvaltning. Her er der tydeligt blevet professionaliseret og organiseret form for styre og stiftelse, end sådan vedtægterne fremstod tidligere.³⁷⁰ Skilsmissen er nu endelig, og Norwac blev nu stadfæstet som en politisk uafhængig humanitær organisation.

³⁷⁰ Ukatalogiseret arkiv. «Gamle vedtekter. Norsk hjelpekomite (Norwac).

Konklusion

Det palæstinensiske flygtningekoncept kan bestemt siges at være en af de mere definerende og langvarende humanitære kriser i perioden efter Anden Verdenskrig. Den israelske-palæstinensiske konflikt har derfor skabt en større diaspora, krigsforbrydelser, flygtninge, interne flygtninge – men også produceret en tilstand for flygtningene som er blevet konstant. Den har skabt engagement på tværs af landegrænser og et transnationalt netværk der har engageret sig i den palæstinensiske sag, der igen har været med til at præge politikken i de respektive lande hvor en politisk organisation er blevet organiseret til fordel for palæstinenserne. De palæstinensiske flygtninge der kom til Libanon efter 1948 blev først mødt af en større forståelse og sympati af det libanesiske folk, men den voksende palæstinensiske nationalisme der voksede frem i årene efter skulle vise sig at være et hinder og en trussel mod den libanesiske regering. Den palæstinensiske nationalbevægelse voksede frem med etableringen af blandt andet Fatah og PLO, der havde til mål et frigøre Palæstina, og for at kunne opnå dette mål måtte der tages i brug væbnet kamp. Tanken om væbnet kamp var en del af New Left, der unge intellektuelle og aktivister ville genoverveje fundamentet af kritikken til kapitalisme, imperialisme og demokrati. Især i de tidligere koloniserede lande, blev der understreget et behov for direkte handling, og via en direkte handling betød det en konfrontation med de etablerede magter, og en revolution nedefra og op.³⁷¹ Et af de steder en væbnet kamp begyndte var i de palæstinensiske flygtningelejre i Libanon, der den palæstinensiske modstand blev manifesteret i sin første base i Sydlibanon der iværksatte angreb mod Israel. Den libanesiske regering så dette som en trussel, der interne stridigheder førte til Cairo-aftalen i 1969, der gav PLO kontrollen over de palæstinensiske flygtningelejre i Libanon og senere en international godkendelse som repræsentant for det palæstinensiske folk. En enorm institutionsbygning og større politiske frihed begyndte herefter, noget der også betød at PLO rettede sit politiske arbejde mod sundhedssektoren til flygtningene med etableringen af PRCS.

Norge er et af de lande hvor en lille kreds af nordmænd engagerede sig for den palæstinensiske sag, der voksede ud af den norske New Left, der konsoliderede i oprettelsen af Palkom i 1970. Den pro-palæstinensiske position Palkom institutionaliserede, var medvirkende til at den ellers pro-israelske position blev udfordret, der til sidst kulminerede i en offentlig anerkendelse af palæstinenserne. Det var netop Palkom, PLO tog kontakt med efter udbruddet af den libanesiske borgerkrig for at bede om

³⁷¹ Haugbølle, Sune. "The New Arab Left and 1967". *British Journal of Middle East Studies*. Vol. 44 No. 4 (2017): 500.

humanitær assistance. Det første norske helseteam kom til Libanon i 1976 med en solidaritetstanke om at udbrede oplevelsen af flygtningelejren til det norske folk. Væksten PLO oplevede i årene efter 1970 muliggjorde at Palkoms første helseteam kunne rejse til Libanon med en kuffert fyldt med penge og under PLOs beskyttelse og PRCS' stabile virksomheder.

Efter et israelsk angreb i 1981 ændrede selve det medicinske arbejde sig for Palkom, der nu satsede på specialistteam og mindre på de almennyttige helseteam. Et internt politisk skille sker da det almene helseteam flytter til Nordlibanon, hvoraf specialistteamene fokuserer på Beirut og Sydlibanon. Israel angreb Libanon igen i 1982, med det formål at udradere PLO der til sidst kulminerer i evakueringen af PLO til Tunesien. At PLO evakuerede havde flere betydninger for udviklingen af Palkoms helseteam, og førte til flere skelsættende udfordringer. Det første var at PLOs institutioner, inklusive dele af PRCS, fuldstændig kollapsede, Sabra/Shatila massakren, og et påbud om at alle humanitære organisationer der havde samarbejdet med de palæstinensiske institutioner i Libanon ikke længere fik adgang til Libanon. Siden de libanesiske myndigheder havde stemplet Palkom som en politisk støttespiller til PLO, var Palkom derfor ikke længere velkommen. For at få tilgang måtte de oprette et samarbejde med en libanesiske partner og ikke kun fokusere på palæstinensisk humanitær assistance. Ovenstående medførte en international ændring i bistandsdiskursen for palæstinenserne, og for Palkom betød det et øget fokus på det medicinske arbejde, og det solidariske engagement i Libanon. En intern diskussion i Palkom omhandlede det mere medicinske faglige tyngdepunkt versus det solidariske aspekt helseteamene indtil nu havde ageret under. Det politiske i den solidariske handling som Palkom var der for, begyndte da at svinde hen. De ydre faktorer i Libanon, sammen med et internt ønske om professionaliseringen af det medicinskfaglige arbejde, gjorde at det humanitære nu kom i vejen for det politiske aspekt.

Alt dette lagde til grunde for oprettelsen af den uafhængige humanitære organisation Norwac i 1983, med opbakning fra UD. Målet var at videreføre Palkoms solidaritets arbejde under et humanitært dække af Norwac, og dermed kunne de bedre retfærdiggøre tilgangen og arbejdet i Libanon. At skille det politiske og det humanitære, samt gode kontakter, viste sig at være af højeste nødvendighed.

En ny udfordring for Norwac opstod i 1985 da udbruddet af War of the Camps begyndte i 1985. Efter Israel trak sig tilbage fra "sikkerhedszonen" de havde oprettet i Sydlibanon som følge af invasionen i 1982, overtog den Shi'a muslimske militsgruppen Amal det vakuum Israel efterlod. Amal, med

støtte fra Syrien ønskede fuld eliminering af PLO i Libanon og gik derfor hårdt til angreb mod de palæstinensiske flygtningelejre. Norwacs arbejde med at oprette kontakter til libanesiske samarbejdspartnere begyndte for fuldt da, netop for at få tilgang til den humanitære katastrofe der udspillede sig i kølvandet af Amals belejringer af lejrene. Det solidariske og politiske versus det humanitære arbejde Norwac udførte blev igen en intern diskussion, på samme tid som en nedgang i New Left i Norge der førte til en diskussion om selve årsagen til hvorfor Norwac arbejdede i Libanon som de gjorde. Norwac som teknisk overfladeløsning for Palkoms helseteam var fortsat en realitet i 1980erne, noget der viste til at skillet mellem det humanitære og det politiske ikke altid var gensidigt udelukkende. En større professionalisering af arbejdet begyndte at tage form og dermed også en klarere profil som uafhængig, neutral og apolitisk udadtil, der muliggjorde at Norwac kunne tilegne sig et voksende internationalt netværk. Det internationale samarbejde og samarbejdspartnere Norwac fik oparbejdet sig i startfasen af War of the Camps muliggjorde deres bistandsarbejde og opbygning af infrastrukturen i lejrene efter War of the Camps. Norwac fik derfor en rolle som arbejdsgiver for flere internationale hjælpeorganisationer der ønskede at arbejde i Libanon – netop på grund af deres lange erfaring i Libanon og den kredibilitet de havde fået oparbejdet sig med årene.

Siden PLO og PRCS ikke længere kunne ivaretage de internationale solidaritets- og humanitære organisationers sikkerhed eller opretholdelsen af den humanitære hjælp til de palæstinensiske flygtninge, måtte det tomrum erstattes af de internationale organisationer, som Norwac. Skudeepisoden med Are Hovdenak i 1985 og kidnapningen af Jan Cools i 1989 blev opfattet som et vendepunkt der skulle fremskynde professionaliseringen af Norwac endnu mere. Især episoden med Jan Cools førte til et langt større netværk i Libanon, og PLOs fravær førte til at Norwac måtte indtage en ny rolle som egen arbejdsgiver, der også skulle bibeholde sikkerheden og oparbejdelse af flere kontakter, som ellers før var PLOs domæne.

I starten af 1990erne spillede Norwac derfor en ny rolle i det humanitære rum i Libanon. De havde en stærk position i og med de havde flere internationale organisationer under sig, og et stort og bredt netværk der resulterede i større tilgang indad i Libanon. I takt med at de internt professionaliserede sig mere mødte Norwac på en sidste udfordring i Norge. Det før diskuterede politiske og humanitære skille internt i Norwac, blev nu sat mere på spidsen da Heiberg-rapporten blev offentliggjort i starten af 1990. Rapportens hårde kritik af Norwac, medførte en større diskussion i bistandskredsene på samme tid som det muliggjorde en fuldstændig omlægning af den norske bistand til humanitære

organisationer. Det igen medførte at Heiberg, der var projektleder for rapporten, blev projektleder for den kommende levevilkårsundersøgelse i Palæstina der åbnede op for Oslo-aftalen i 1993. Som konsekvens af dette bidrog det også til endnu en intern diskussion i Norwac om hvem de ønskede at være, og hvordan de kunne opnå dette. I 1992 var Norwac rent juridisk en uafhængig organisation, men ifølge vedtægter og mål for organisationen var de fortsat en dækorganisation for den politiske solidaritetsorganisation Palkom. Siden nedgangen i New Left og en frustration på venstresiden, førte det også til at de som de rekrutterede ikke havde lige så stort engagement for at fortsætte det aktivistiske arbejde når de returnerede fra Libanon, men at der internt fortsat var et ønske om at være genstand for solidaritetsorganisationerne – noget der ofte stod i vejen for hinanden. Grunden var, som i 1982, tilgang og en politisk retfærdiggørelse overfor regeringerne og samarbejdspartnerne i både Norge, Libanon, Israel og Egypten. Resultatet blev at en frigørelse fra Palkom i vedtægterne og organisationsmodellen. Norwac gik i 1994 fra at være en medlemsorganisation, hvor Palkom var eneste medlem, til en stiftelse med et professionaliseret styre og højere grad af beaurkratisk tilgang til arbejdet de gennemførte.

Der var dermed meget der ændrede sig for organisationen Norwac i årene 1983-1994. De voldsomme politiske ændringer i Libanon førte til at Palkoms helseteam måtte gentænke og genføde sit solidariske projekt, til at blive Norwac, for at få tilgang til Libanon. De udfordringer Norwac mødte i Libanon førte til en øget professionalisering og et større fagligt tyngdepunkt, der resulterede i interne diskussioner i tanken om bistand og *hvorfor* de var i Libanon. Grunden til at de startede var af aktivistiske og solidariske årsager, til da at fokusere udelukkende på det humanitære. En ændring i tanken om bistand og hele årsagen til hvorfor de rejste til Libanon skete i takt med en nedgang i New Left, og den før politiske opvågning og solidaritetshandlingen førte til at Norwac måtte genfødes på nyt, helt uafhængig sine politiske rødder.

Eksterne udfordringer i Libanon, til interne diskussioner i Norwac og en ændret bistandsdiskurs førte til at det politiske/humanitære i Norwac blev skilt og et farvel til Palkom. Til trods for at Norwac bevægede sig længere væk fra det norske politiske spekter, og dermed større mulighed for politisk tilgang til landene de arbejdede i, mødte de fortsat på udfordringer. Udfordringen lå nu igen tilbage i Norge. Da Oslo-aftalen blev en realitet i 1993 og årene efter, blev Norwac fortalt af UD at de ganske snart ville stoppe bevilling af penge til palæstinenserne, da ”problemet” og en ende på nødhjælpen snart ville være løst. UD mente da at siden de nu fremadrettet vil drive med udviklingshjælp og

bevilling af penge til palæstinenserne ville flyttes til NORAD, da det fremover ville betegnes som udviklingsarbejde og ikke længere nødhjælp. Norwac havde da møder med NORAD, og historien taget i betragtning, var NORAD ikke villige til give økonomisk støtte til de, grundet Norwac var en stiftelse.³⁷² Om det er sandt vides ikke, men det var ikke noget Norwac havde tro på, men kun at det blev brugt mod de som en undskyldning for at NORAD ikke ville give de nogle bevillinger. Grundet dette, indkaldte Fosse styrelsen i stiftelsen for at diskutere en mulig afvikling af Norwac, en afvikling skete derimod ikke da det hurtigt viste sig at nødhjælp var der fortsat brug for og ”problemet” ikke bare gik væk.³⁷³ Udfordringen med dette blev da at Norwac måtte udvide for at fortsætte at få støtte fra UD, og de udvidede til arbejde i vest Balkan hvor de arbejdede fra 1999-2015, og senere i Syrien fra 2012.³⁷⁴

³⁷² Interview med Erik Fosse 31.01.2022.

³⁷³ Interview med Erik Fosse 31.01.2022.

³⁷⁴ Norwac, “About Us”.

Litteraturliste

Allan, Diana. *Refugees of the Revolution. Experiences of Palestinian Exile*. Stanford, California: Stanford University Press, 2014.

Barnett, Michael. *Empire of Humanity: a history of humanitarianism*. Ithaca: Cornell University Press, 2011.

Belloni, Roberto. "The Trouble with Humanitarianism" *Review of International Studies* Vol. 33, No. 3 (2007): 451-474

Bygstad, Kjell. «Norsk Midt-Østen politikk og solidaritetsarbeidet for palestinerne.» *Vardøger*, Vol. 29, No. 1 (2004): 172-90.

Cobban, Helena. *The Palestinian Liberation Organisation. People, Power and Politics*. Cambridge: Cambridge University Press, 1984.

Dahl, Hans Fredrik. *A History of the Norwegian Press, 1660-2015*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2016.

Engh, Sunniva. "The 'Nordic model' in international development aid: explanation, experience and export". I *The Making and Circulation of Nordic Models, Ideas and Images*. Af Haldor Bykjeflot, Lars Mjøset, Mads Mordhorst og Klaus Petersen, 124-142. New York: Routledge, 2022.

Feldman, Ilana. *Life Lived in Relief. Humanitarian Predicaments and Palestinian Refugee Politics*. Oakland: University of California Press, 2018.

Fosse, Erik. *Med livet i hendene. Stemmer fra krigssonen*. Oslo: Gyldendal, 2013.

Fredriksen, Sigvart Nordhov. *Discovering Palestine. How Norwegian Solidarity with Palestine Emerged in the Transnational 1960s*. Masteropgave. Universitetet i Oslo. 2020.

Gelvin, James. *The Modern Middle East. A History*. New York: Oxford University Press, 2016.

Givoni, Michal. "Beyond the Humanitarian/Political Divide: Witnessing and the Making of Humanitarian Ethics". *Journal of Human Rights* Vol. 10, No. 1 (2011): 55-75. DOI: 10.1080/14754835.2011.546235

Harris, William W. *Lebanon: a history, 600-2011*. Oxford: Oxford University Press, 2012.

Haugbølle, Sune. "Entanglement, Global History, and the Arab Left." *International Journal of Middle East Studies* Vol. 51, No. 2 (2019): 301-04.

Haugbølle, Sune. "The new Arab left and 1967". *British Journal of Middle East Studies* Vol. 44, No. 4 (2017): 497-512. DOI: 10.1080/13530194.2017.1360008

Khalili, Laleh. *Heroes and Martyrs of Palestine: The Politics of National Commemoration*. Cambridge: Cambridge University Press, 2007.

Knudsen, Are. "The Law, The Loss and the lives of Palestinian Refugees in Lebanon." Working Paper i CMI: Chr. Michelsens Institute, 2007 (1): 1-20.

Lysetøl, Peder og Sjøe, Finn. «Et akutt behov for solidaritet» *Fritt Palestina* Vol. 2 (2019): 6-19, Bygstad, Kjell. «Norsk Midt-Østen politikk og solidaritetsarbeidet for palestinerne.» *Vardøger*, Vol. 29, No. 1 (2004): 172-190.

Løvlie, Frode. "Questioning the Secular-Religious Cleavage in Palestinian Politics: Comparing Fatah and Hamas". *Politics and Religion*, Vol. 7, No. 1 (2014): 100-121.

Najem, Tom. *Lebanon. The Politics of a penetrated society*. London: Routledge, 2012.

Peteet, Julie. *Gender in Crisis: Women and the Palestinian Resistance Movement*. New York: Columbia University Press, 1991.

Peteet, Julie. *Landscape of Hope and Despair: Palestinian Refugee Camps*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 2005.

Pettersen, Mathias Skovli. *Nødhjelp by proxy. Det norske utenriksdepartements nødhjelpspolitik overfor Libanon, 1975-1982*. Masteroppgave. Universitetet i Oslo. 2015.

Rogan, Eugene. *Araberne. Historien om det arabiske folk*. Oversat af Gunnar Nyquist. Oslo: Gyldendal, 2011.

Rosiny, Stephan. "A Quarter Century of 'Transitory Power-Sharing'. Lebanon's Unfulfilled Ta'if Agreement of 1989 Revisited" *Civil Wars* Vol. 17, No. 4 (2016): 485-502. DOI: 10.1080/13698249.2015.1120171

Rubenberg, Cheryl A. "The Civilian Infrastructure of the Palestine Liberation Organisation: An Analysis of the PLO in Lebanon Until June 1982." *Journal of Palestine Studies*, Vol. 12, No. 3 (1983): 54-78.

Rømming, Ellen. "Redskap eller aktør? Fafos rolle i norsk Midtøsten-politikk» Makt og demokratiutredningens rapportserie. Universitetet i Oslo, Rapport 64 (2010). URL: <https://www.sv.uio.no/mutr/publikasjoner/rapporter/rapp2003/rappport64/>

Sayigh, Rosemary. *Too Many Enemies. The Palestinian Experience in Lebanon*. London: Zed Books Ltd, 1994.

Schanzer, Jonathan. *Hamas vs. Fatah – The Struggle for Palestine*. New York: Palgrave Macmillan, 2008.

Schiff, Benjamin. *Refugees unto the Third Generation: UN Aid to Palestinians (Contemporary Issues in the Middle East)*. Syracuse: Syracuse University Press, 1995.

Shibak, Abbas. "Palestinians in Lebanon and the PLO" *Journal of Refugee Studies* Vol. 10, No. 3 (1997): 261-274. DOI: 10.1093/jrs/10.3.261

Siegel, Ellen. "After Nineteen Years: Sabra and Shatila Remembered". *Middle East Policy* Vol. 8, No. 4 (2012): 86-100. DOI: 10.1111/j.1475-4967.2001.tb00010.x

Siklawi, Rami. "The Dynamics of the Amal Movement in Lebanon 1975-90". *Arab Studies Quarterly*, Vol. 34, No. 1 (vinter 2012): 4-26. URL: <https://www.jstor.org/stable/41858677>

Siklawi, Rami. "The Palestinian Refugee Camps in Lebanon Post 1990: Dilemmas of Survival and Return to Palestine". *Arab Studies Quarterly* Vol. 41, No. 1 (2019): 78-94. DOI:

Stangeby, Endre. *Samarbeid i strid. Norsk hjelpearbeid under borgerkrigen i Libanon*. Masteropgave. Universitetet i Oslo. 2017.

Suleiman, Jaber. "Marginalised Community: The Case of Palestinian Refugee in Lebanon." Development Research Centre on Migration, Globalisation and Poverty (2006): 2-30.

Suleiman, Jaber. "Palestinians in Lebanon and the Role of the Non-governmental Organizations" *Journal of Refugee Studies* Vol. 10 No. 3 (1997): 397-410.

Suleiman, Jaber. "The Current Political, Organizational, and Security Situation in The Palestinian Refugee Camps of Lebanon." *Journal of Palestine Studies*, Vol. 29 No. 1 (1999): 66-80.

Takkenberg, Lex. «The Protection of Palestine Refugees in the Territories occupied by Israel". *International Journal of Refugee Law*, Vol. 3, No. 3 (1991): 414-434.

Terry, *Condemned to Repeat?: The Paradox of Humanitarian Action*. Ithaca: Cornell University Press, 2002.

Vågstøl, Tarjei. *Den norske solidaritetsrørsla for Palesina, 1967-1986*. Masteropgave. Universitetet i Oslo. 2007.

Warner, Daniel. "Henry Dunant's Imagined Community: Humanitarianism and the Tragic". *Alternatives: Global, Local, Political* Vol. 38, No. 1 (2013): 3-28. DOI: 10.1177/0304375412469315

Warner, Daniel. "The Politics of the Political/Humanitarian Divide". *International Committee of the Red Cross* Vol. 81 No 833 (1999): 109-118

Watson, Lucy. "'The Politics of Location': memoirs of women aid workers in 1980s Beirut". *Textual Practice*, Vol. 20, No. 4 (2016): 621-643. DOI: 10.1080/0950236X.2015.1024731

Weighill, Marie-Louise. "Palestinians in Lebanon: The Politics of Assistance". *Journal of Refugee Studies*, Vol. 10, No. 3 (1997): 294-313.

Waage, Hilde Henriksen. «*Norwegians? Who needs Norwegians? Explaining the Oslo Back Channel: Norway's Political Past in the Middle East. Evaluation Report 9/2000.*» Evalueringsrapport på oppdrag for UD, 2000. NB: Min kopi har ikke sidetal.

Waage, Hilde Henriksen. *Konflikt og Stormaktspolitikk i Midtøsten*. Kristiansand: Cappelen Damm Akademiske, 2013.

Avisartikler:

Brekke, Bo. Sjue, Finn og Dyb, Evelyn. «Slakta norsk Palestina-hjelp, ble leder for Fafo-undersøkelsen». *Klassekampen*. 05.10.1993.

Gemayel, Bashir. «Palestinernes nærvær i Libanon midlertidig» *Dagbladet*. 25.08.1982.

Harbo, John. «Kvinner og barn slaktes ned» *Aftenposten*. 20.09.1982.

Henriksen, Sissel. «Fafo med mange roller» *Klassekampen*. 12.06.2003.

Hijazi, Ihsan A. «Palestinian Areas Sees Siege Lifted» *New York Times*. 07.04.1987.

Larsen, Astor. «Gisler i livsfare» *Klassekampen*. 02.08.1989.

Larsen, Astor. «Ut av Libanon?» *Klassekampen*. 04.06.1988.

Lynggard, Trine. «Vår første skade på ti år» *Klassekampen*. 14.09.1985

NTB-Reuter. «Jan Cools løslatt» *Klassekampen*. 16.06.1989.

Sjue, Finn. «Norge stanser helse-bistand til Palestina?» *Klassekampen*. 07.02.1990.

Sjue, Finn. «Anklagene mot Norwac avvises» *Klassekampen*. 09.01.1991.

Sjue, Finn. «Gir fortsatt støtte til Palestina-hjelp» *Klassekampen*. 05.05.1990.

Sjue, Finn. «Kontroversiell» *Klassekampen*. 07.02.1990.

Uden navn. «Norsk helse-team i Beirut» *Aftenposten*. 24.06.1985

Uden navn/NTB Reuter. «NORWAC ut av Sør-Libanon» *Rogaland Avis*. 30.05.1988.

Uden navn. «Palestinakomiteens Helseteam har fått «fast arbeid»». *Klassekampen*. 30. december 1978.

Arkivmateriale:

Arbeiderbevegelsens Arkiv og Bibliotek (Oslo), ARK-2787 – Palestinakomiteen i Norge.

Boks: AAB/ARK-2789/Da/L0009, navngivet «Helseteam».

Boks: AAB/ARK-2789/Da/L0010, navngivet «Helseteam».

Boks: AAB/ARK-2789/Da/L0011, navngivet «Helseteam - Norwac».

Boks: AAB/ARK-2789/Da/L0012, navngivet «Norwac».

Ukatalogiseret arkiv, Norwac kontoret (Oslo).

Interviews:

Personligt interview med Erik Fosse, 31. januar 2022.

Personligt interview med Synne Holan, 7. marts 2022.

Telefoninterview med Øyvind Sagedal, 19. maj 2022.

Billeder:

Billede 1: Kort over Libanon og de 12 FN-registrerede flygtningelejre. Copyright: Erik Fosse, *Med livet i hendene. Stemmer fra krigssonen*. Oslo: Gyldendal, 2013. 75.

Billede 2: Foto: Palkom, hentet via hæftet "For PLO i Libanon: brev fra Palestinakomiteens helseteam"

Billede 3: Kort over Sabra/Shatila. Copyright: Erik Fosse, *Med livet i hendene. Stemmer fra krigssonen*. Oslo: Gyldendal, 2013. 91.

Andet:

Palestinakomiteen i Norge. «For PLO i Libanon. Brev fra Palestinakomiteens helseteam 1976-78». 1980.

Kapitel II, artikel 7, paragraf D. I UNHCR Statuette, UNGA res. 428(V), 3. des. 1949. URL: <https://www.unhcr.org/3b66c39e1.pdf>

- Sidst åbnet 09.06.2022.

Norwac. "About Us". <https://www.norwac.no/about-us/>

- Sidst åbnet 09.06.2022.

Bilag 1

Discriminatory Measures against Palestinian Refugees

Date	Topic	Measures	Comments
From 1958	Housing	Safety regulations forbidding increase of the camp area and the addition of extra floors in houses.	Suspended after the Cairo Agreement (1969), this measure was tacitly renewed after 1982.
August 1962	Stay in Lebanon	Introduction of a resident's permit which classifies the Palestinian refugees as 'ordinary' foreigners.	Suspended after the Cairo Agreement, but reintroduced in 1987.
September 1964	Work	Introduction of a work permit. Restricted access to certain jobs. The first legislation dates from 1962 (Destremeau 1993) when the Chehab regime strengthened controls over Palestinian refugees. In the 1950s there were no restrictions on jobs.	1982: access denied to 24 jobs. 1987: reintroduction of the work permit. 1993 then 1995: jobs forbidden to Palestinians increase to 77. 2005: decrease in this figure to 27 jobs.
September 1995	Travel	Visa required to return to Lebanon after trip abroad.	This discriminatory measure was banned by the Hoss government in 1999.
April 2001	Property	Law forbidding Palestinians to acquire property. Palestinians possessing property may not bequeath it to their descendants.	

Viser til de vigtigste diskrimineringslove mod de palæstinensiske flygtninge i Libanon, implementeret af den libanesiske regering. Hentet fra: Daniel Meiers artikel "Matrimonial Strategies and Identity Relations Between Palestinian Refugees and Lebanese after the Lebanese Civil War." *Journal of Refugee Studies* Vol. 21, No. 2 (2010): 111-133.